

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет довузівської підготовки

УКРАЇНСЬКА МОВА

Методичні вказівки
для проведення практичних занять з дисципліни
для слухачів підготовчих курсів факультету довузівської підготовки

МИКОЛАЇВ
2016

УДК 811.161.2
ББК 81.2(Укр)
У-45

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету агротехнологій від 30.12.2015 р., протокол № 4

Укладачі:

А. В. Марценюк – викладач вищої категорії Технологічно-економічного коледжу, Миколаївський національний аграрний університет;
І. М. Марценюк – канд. біол. наук, декан факультету довузівської підготовки, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

Т. В. Березовська – канд. істор. наук, доцент, завідувача кафедри українознавства, Миколаївський національний аграрний університет;

Л. В. Джумська – вчитель-методист, завідувач лабораторії менеджменту освіти, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Розділ 1. ФОНЕТИКА. ОРФОЕПІЯ. ГРАФІКА. ОРФОГРАФІЯ	
Практичне заняття № 1. Звуки мови і звуки мовлення. Позначення звуків мовлення на письмі	6
Практичне заняття № 2. Алфавіт. Склад. Основні правила переносу. Наголос	8
Практичне заняття № 3. Вимова наголошених і ненаголошених голосних і позначення їх на письмі. Вимова приголосних звуків та позначення їх на письмі	11
Практичне заняття № 4. Спрощення в групах приголосних	15
Практичне заняття № 5. Складні випадки правопису слів з подвоєнням і подовженням приголосних	17
Практичне заняття № 6. Складні випадки правопису слів з чергуванням приголосних звуків	20
Практичне заняття № 7. Правопис. Складні випадки правопису м'якого знака, апострофа	23
Практичне заняття № 8. Правопис. Складні випадки правопису великої букви	26
Розділ 2. БУДОВА СЛОВА. СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ	
Практичне заняття № 9. Спільнокореневі слова і форми слова. Корінь, суфікс, префікс і закінчення - значущі частини слова	29
Практичне заняття № 10. Правопис. Основні орфограми у префіксах, суфіксах та коренях	32
Практичне заняття № 11. Правопис значущих частин слова	35
Розділ 3. ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ	
Практичне заняття № 12. Лексичне значення слова. Походження слів: власне українські і запозичені слова. Застарілі слова і нові слова (неологізми)	38
Практичне заняття № 13. Групи слів за значенням та вживанням. Синоніми. Антоніми. Омоніми. Пароніми	42
Практичне заняття № 14. Поняття про фразеологізми. Джерела українських фразеологізмів. Прислів'я, приказки і афоризми як різновид фразеологізмів	45
Розділ 4. МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ	
Практичне заняття № 15. Іменник. Прикметник. Загальне значення іменника і прикметника. Морфологічні ознаки,	47

синтаксична роль	
Практичне заняття № 16. Числівник. Займенник. Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль числівників і займенників	51
Практичне заняття № 17. Дієслово та прислівник. Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	54
Практичне заняття № 18. Службові частини мови (прийменник, сполучник, частка). Непохідні і похідні прийменники. Сполучники сурядності і підрядності, їх види. Розряди часток за значенням. Вигук як особлива частина мови.	58
Практичне заняття № 19. Складні випадки правопису	62
Розділ 5. СИНТАКСИС І ПУНКТУАЦІЯ	
Практичне заняття № 20. Словосполучення і речення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова	65
Практичне заняття № 21. Речення. Види речень за метою висловлювання; окличні речення. Речення прості й складні, двоскладні й односкладні. Порядок слів у реченнях Речення з однорідними членами. Речення із звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями)	67
Практичне заняття № 22. Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени	72
Практичне заняття № 23. Пряма і непряма мова як засоби передачі чужої мови. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як спосіб передачі чужої мови. Діалог	75
Практичне заняття № 24. Складне речення. Складносурядне речення. Складнопідрядне речення. Безсполучникове складне речення. Складне речення з різними видами зв'язку	78
Розділ 6. ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ	
Практичне заняття № 25. Актуальне членування: дане і нове. Складне і синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки	85
Розділ 7. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ	
Практичне заняття № 26. Мовні засоби зв'язку речень у тексті. Стилї мовлення. Типи мовлення (розповідь, опис, роздум). Структура тексту типу розповіді, опису, роздуму	88
Список літературних джерел	92

ПЕРЕДМОВА

Мова – це величезне надбання людства. Вона не лише найпотужніший засіб спілкування, знаряддя мислення, а й історія народу, необхідна умова його існування. Досконале володіння державною мовою – важлива умова формування особистості майбутнього молодшого спеціаліста, становлення його високодуховного, національно зорієнтованого світогляду, запорука професійної кар'єри, передоснова фахової компетенції. Щоб здобути ґрунтовну освіту і престижну спеціальність, необхідно досконало володіти українською мовою.

Матеріал пропонованого видання розраховано передусім на тих, хто вивчає чи поглиблює знання з української мови, прагне якісно підготуватися до зовнішнього незалежного оцінювання.

Мета завдань для практичних занять – закріплення і поглиблення знань слухачів підготовчих курсів, отриманих під час теоретичного навчання.

Запропоновані вказівки мають систематизовану побудову інформації, моделюючи при потребі ситуацію вибору чи ситуацію пошуку, формулюючи проблемні питання, викликаючи ефект здивування від наявності й виявлення в мові деяких парадоксальних явищ, провокуючи тематичні дискусії.

Основну увагу приділено писемному мовленню. Практичні вправи на закріплення правил орфографії і пунктуації подано з урахуванням змін і нормативів, затверджених чинним Українським правописом.

Під час опрацювання кожної теми радимо спочатку ознайомитися з ключовими питаннями теми, пригадати вивчене та виконати різноманітні тренувальні вправи.

У методичних вказівках подано різні види вправ із фонетики, орфографії, лексики, фразеології, словотвору, морфології та тестові завдання, що допоможуть абітурієнтам під час підготовки до тестування з української мови, сприятимуть виробленню практичних умінь та навичок. Матеріал розміщений у логічній послідовності, що забезпечує закріплення й перевірку теоретичних знань, дає широкі можливості для самостійної підготовки та випробування власних знань з української мови.

Розділ 1.

ФОНЕТИКА. ОРФОЕПІЯ. ГРАФІКА. ОРФОГРАФІЯ

Практичне заняття № 1

Тема. Звуки мови і звуки мовлення. Позначення звуків мовлення на письмі

Мета. Повторити, узагальнити і систематизувати основні відомості з фонетики, закріпити орфографічні навички студентів; розвивати навички аналізу, узагальнення, абстрагування; виховувати любов до рідної мови.

Завдання 1. I. Запишіть подані слова фонетичною транскрипцією, розподіливши їх на дві колонки: I – в яких є звуки, що позначаються двома літрами; II – слова, в яких є літери, що позначають два звуки.

Гуща, пальці, дзвоник, кільце, прощатись, ходжу, хащі, джміль, передзвонюватись, щиглик, щупальце, дзенькати, щічки, джунглі, яскравий, віджити, підзабути.

II. Визначте кількість звуків і букв у поданих словах.

III. Зробіть фонетичний розбір двох слів (на вибір).

Завдання 2. I. Запишіть текст у вигляді фонетичної транскрипції.

Калиноюю, солов'їною назвали прекрасну українську мову поети. Це неповторна мова Шевченка і Франка, Лесі Українки і Коцюбинського, Тичини і Сосюри, Рильського і Малишка, сучасних представників красного письменства. Українська мова – одна з найрозвиненіших у світі. Вона має величезний лексичний фонд, багату синоніміку.

II. Виконайте завдання зі словом *письменство*:

- 1) Назвіть звуки і букви у слові;
- 2) Зробіть фонетичний розбір слова;
- 3) Визначте орфограми у слові.

III. Складіть усне повідомлення на тему «Звуки мови і знаки письма».

Завдання 3. Встановіть, чи однакова кількість звуків у поданих парах слів.

Галька - галка; банка - банька; сісти – з'їсти; вас – в'яз; арки - ярки; вожу - воджу; газ – гас; сипати - щипати; яна - аня; Юля – Аля.

Завдання 4. Слова, подані в транскрипції, запишіть буквами.

[ходжу], [посаджу], [кукурудза], [надзиччати], [надзвичайний], [ганок], [гелготати], [гудзик], [голос], [країна], [заїду], [заїду], [кушч], [мурашчин], [шчука], [штука], [ясно], [р'асно], [кајук], [кан'ук], [крук], [кр'ук], [мије], [син'е], [ден'], [дин'а], [латка], [лутка], [л'ул'ка], [л'амка].

Завдання 5. Які звуки треба змінити в поданих словах, щоб з них утворилися інші слова?

Ваги, вада, верф, весло, нести, вигін, бас, миска, пекти.

Завдання 6. Запишіть слова, замість крапок вставляючи, якщо потрібно, літери.

Занян..я, [багато] століт..ь, [перед] могутніст..ю, без доріж..я, [покритий] емал..ю, зран..я, дозвлі..я, [з] участ..ю, л..ється, Іл..іч, тюлен..чий, лют..ю, кошен..я, якан..я.

Завдання 7. За яким принципом пишуться подані слова? Визначте орфограми у словах.

Склад, нігті, їжджу, міщанин, розкіш, розжувати, виїзна (нарада), спад, покіс, студентський, козацтво, одесит, братство, біб, солдатський, товариство, роз'їжджаю.

Завдання 8. Вставте у слова де потрібно г або ґ.

А..роном, до..ляд, ..аздиня, ..умор, ..олова, ..азель, ..ончар, ..лянути, ..ортати, ..анок, а..рус, ..едзь, ..рунт, під..рунтя, збері..ати, ..ава, ..ел..отати, ски..лити, ..онкон.., ..о..ель-мо..ель.

Завдання 9. Поділіть подані слова на групи, в яких:

- а) кількість звуків і букв збігається;
- б) звуків менше, ніж букв;
- в) звуків більше, ніж букв.

Єднання, малюк, вечоріє, яблуня, під'їзд, тінню, дзенькати, лящ, ювелір, збіжжя, занадто, туристський, поїзд, людський, джміль, дев'ятсот, дев'ять, ягня, ліщина, заєць, стюардеса, тонна, сміються, виїжджають, дзвонять, джунглі, ввечері, бязь, щирість, ювілей, юнь, витанцьовують, місяць, льонар, челюсті, щітка.

Завдання 10. Лінгвістична задача. На підставі поданого фонетичного опису знайдіть фонему і слова, утворювані ними при сполученні в тій послідовності, яка вказується цифрами при фонетичній характеристиці:

а) Слово з 5 фонем: 1) приголосна фрикативна, гортанна, дзвінка, тверда; 2) приголосна сонорна, передньоязична, дрижача, тверда; 3) голосна лабіалізована, заднього ряду, середнього піднесення, наголошена; 4) приголосна фрикативна, передньоязична, шипляча, глуха, напівпом'якшена; 5) голосна нелабіалізована, переднього ряду, високого піднесення, ненаголошена.

б) Слово з 5 фонем: 1) приголосна проривна, задньоязична, дзвінка, тверда; 2) приголосна фрикативна, губно-губна, сонорна, тверда; 3) голосна нелабіалізована, заднього ряду, низького піднесення, наголошена; 4)

приголосна сонорна, передньоязична, бокова, тверда; 5) приголосна проривна, передньоязична, глуха, тверда.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Повторіть відомості про український алфавіт. Запишіть слова у алфавітному порядку.

Межа, армія, сторожа, каша, торгівля, втеча, круча, станція, стаття, предтеча, дільниця, туша, тиша, душа, рожа, кукурудза, мрія, надія, площа, смерека, сваха, друкарня, продаж, пропажа, огорожа, саранча, молодиця, звір, нежить, дівчатко.

Завдання 2. Пригадайте, з якими звуками можуть чергуватися **з, к, х**. У поданих реченнях знайдіть і запишіть у стовпчик слова, у яких відбувається чергування приголосних. До кожного слова подайте таку його форму, в якій є буква чи буквосполучення, що передають чергування.

Зразок: У солом'яній стрісі бабиної хати гніздилися ластівки.

(У) стрісі — стріха.

1. Від вечірнього сонця, теплої росинки, запашного привілля мені стало так весело, так радісно, що я співав. 2. Засвіт встали козаченьки в похід з полуночі. 3. Типова поліська річка із звивистим річищем тихою спокійною течією в'ється низенькими берегами. 4. Петро Дем'янович відчув на душі знайоме потепління. 5. Рух швидшає, перед очима пропливають поперечні дороги, прокладені ще з осені через ріку, яскраво позначені слідами полоззя саней і сотень коней. 6. Ще доповів, що робота на дорозі йде добре, а громада з Нагуєвич вийде зустрічати цісаря. 7. Саме тут, в українському степу, в козацьких низах творилися славнозвісні українські народні думи.

Практичне заняття № 2

Тема. Алфавіт. Склад. Основні правила переносу. Наголос

Мета. Повторити, систематизувати і закріпити відомості та практичні навички з фонетики та орфоєпії; розвивати вміння правильно вимовляти слова, ділити їх на склади та правильно наголошувати; виховувати культуру мовлення та любов до рідної мови.

Завдання 1. Пригадайте відомості про український алфавіт. Подані слова запишіть в алфавітному порядку.

Декларація, дворічний, дьоготь, допомога, досліджувати, довіреність, друкування, донбас, довговій, доброзичливий, дніпро, дев'яносто, дзвоник, джерело, довгодзьобий, дешевий, димохід, динаміт, диктант, дикий, директива, дождити, дзінь, дзига.

Завдання 2. І. Перепишіть слова, прочитайте їх вголос, правильно наголошуючи, проставте наголоси.

Автори, адже, агрономія, алфавіт, аналог, антипатія, апостроф, арахіс, байдуже, бенкет, бешкет, буржуазія, бюрократія, видання, визвольний (рух), визвольник, виразний, відтоді, вірша, вразити, вчення, всередині, вугілля, генезис, громадський, громадянин, грядки, гуртожиток, диктори, дефіс, директори, догмат, донька, дочка, дочиста, дояр, екскурс, експерт, епілог, еретик, жадоба, жалоба, жаркий, жевріти, живопис, завдання, завжди, злегка, знаменник, знахідка, зобразити, зокрема, зубожілий, індустрія, іноді, каталог, комбайнер, компроміс.

II. Розкажіть про особливості наголошування слів в українській мові.

Завдання 3. I. Прочитайте слова по складах і запишіть їх, ставлячи на межі складу вертикальну риску. Підкресліть закриті склади.

Садок, перехід, капуста, солодкий, космонавт, засновник, соловей, доброта, океан, книжка, посадка, колода, багато, друзі, місяць, радіо, дружба, майдан, кордони, листопад, перевірка.

II. Пригадайте правила складоподілу та правила переносу слів з рядка в рядок.

Завдання 4. На прикладі наведених слів покажіть різні способи поділу їх на склади при збігу приголосних.

Ластівка, краплини, каструля, майструвати, звістка, ніздрі, поїзди, поясни, вістря, кожний, звістка.

Завдання 5. Поставте наголоси у поданих словах. Випишіть окремо слова, в яких наголос виконує смислорозрізнявальну роль, поясніть значення цих слів.

Всередині, вугілля, генезис, громадський, громадянин, грядки, гуртожиток, диктори, дефіс, директори, догмат, донька, дочка, дочиста, дояр, екскурс, експерт, епілог, еретик, жадоба, жалоба, жаркий, жевріти, живопис, завдання, завжди, злегка, знаменник, знахідка, зобразити.

Завдання 6. Поясніть, як змінюється значення слова при зміні місця наголосу. Складіть речення з парами слів.

I. Ві́кна – вікна́, пе́ра – пера́, ме́жі – межі́, хо́ди – ходи́.

II. Ви́ ходити – вихо́ дити, нарі́зати – наріза́ ти, ви́ знаю – визнаю́ , признаю́ сь – призна́ юсь.

III. Доро́ га – дорога́ , су́ шу – сушу́ , те́ пло – тепло́ , гі́рка – гірка́ , обі́ д – о́ бід.

IV. Ні́ де – ніде́ , ні́ кого – ніко́ го, ні́ чого – нічо́ го, ні́ куди – ніку́ ди.

Завдання 7. Прочитайте і запишіть слова правильно наголошуючи їх.

Внести, одинадцять, разом, черговий, новий, каталог, літопис, листопад, показ, диспансер, перепустка, спина, гастрономія, індустрія,

квартал, курятина, феномен, Харківщина, випадок, завдання, олень, супник, майстер, ситечко, grimнути, читання, маршевий, фарфоровий.

Завдання 8. Спишіть слова, поділіть їх на склади для переносу.

Зарплата, берізка, виделка, майструвати, їдальня, дівчинка, розклад, яблунька, десна, колба, послати, домівка, сузір'я, кров'ю, з'їсти.

Завдання 9. Запишіть слова у алфавітному порядку, поставте в них наголос.

Алфавіт, ампула, аналіз, берест, вантаж, вапняний, вдячливий, grimнути, давній, доварений, довгий, завдання, об'єднання, український, покликання, провозити, завидна, колекція, мізерний, адрес, адреса.

Вправа 10. Запишіть слова в алфавітному порядку.

Калина, явір, деревій, мереживо, ряст, дебют, шлейф, шана, вареники, гостина, етнос, чотири, левада, сутінки, Йосип, острів, шипшина, щабель, айстра, надія, табун, фаянс, досвід.

Творчі завдання.

Лінгвістична задача № 1. Слово латинського походження, починається голосною, означає стародавню посудину яйцевидної форми, якою користувалися люди античного світу. Якщо ж на початку слова приставити приголосну, то утвориться слово латинсько-арабського походження – іменник І відміни із значенням назви безбарвної кристалічної речовини з характерним запахом, яка добувається з дерева синтетичним шляхом і застосовується в медицині як збудливі або відтяжні ліки, а також у техніці. Знайдіть ці слова.

Лінгвістична задача № 2. Коли від назви літаючої маленької комахи, що п'є кров з людини й тварини, відкинути початкову приголосну, то утвориться слово французького походження – назва морського рака. Назвіть ці слова.

Лінгвістична задача № 3. Коли від імені стародавнього філософа відкинути кінцеву приголосну, лишиться слово французького походження – невідмінюваний іменник, що є географічним терміном і означає підвищену рівнину висотою понад 200 м над рівнем моря, яка знижується уступами до нижчих місцевостей. Знайдіть ці слова

Домашнє завдання.

Завдання 1. Випишіть слова у три колонки: 1) ті, які не можна переносити (юнак); 2) ті, при переносі яких можна залишати дві перші букви (юннат); 3) ті, при переносі яких можна залишати три перші букви

(юнацький). Те саме слово, якщо можна по-різному переносити, записуйте в різні колонки (рі-зний і різний).

I. Армія, відступ, орел, умію, гудзик, іти, згин, рясно, обмию, оазис, раджусь, збуджене, яма, ящик, саджанці, підзвіт, око, вздовж, вимір, ясно, ясен, оса, зумію.

II. Піджива, сплав, кряж, подзвін, в'яне, ями, підземний, уцент, інструмент, розірвані, джгут, перепел, яничар, усі, юні, годжусь, надзвичайне, гайок, задзижчати, ірис, в'юн, удвох, книголюб, іду, ярмо, уміє, перекладач, сиджу, ялина.

Завдання 2. На місці крапок вставте пропущені букви. Які з поданих слів можна віднести до правил:

а) правопис і вимова слів з [e^н], [и^є] у корені слова, які перевіряються наголосом;

б) правопис і вимова слів з [e^н], [и^є] у корені слова, які не перевіряються наголосом?

Бл...зенько, ос...лится, справ...длиий, д...ректор, греб...лька, зш...вати, дал...ч, неприм...ренний, зв...чайний, сп...нити, квіт...нь, дж...рело, кр...ниця, зн...сти, в'єтнам...ць, заст...лати, зат...кти, оц...нкований, ос...ледець, ст...лити, відд...рати, дят...л.

Практичне заняття № 3

Тема. Вимова наголошених і ненаголошених голосних і позначення їх на письмі. Вимова приголосних звуків та позначення їх на письмі

Мета. Повторити і закріпити знання про різні групи чергувань голосних та приголосних у коренях слів; розвивати вміння застосовувати набуті знання на практиці; виховувати культуру мовлення та любов до рідної мови.

Завдання 1. I. Запам'ятайте наголос у словах.

Озна'ка, дефі'с, апо'строф, та'ко'ж, засі'дання, одина'дцять, чотирна'дцять, при'ятель, об'лік, об'є'м, адре'са, легки'й, діа'лог, псевдоні'м, діало'г, ві'рші, украї'нський, ви'падок, визна'ння, чита'ння, завда'ння, за'вжди', катало'г, міліме'тр, сантиме'тр, предме'т, урочи'стий, ра'зом, за'чіска, по'милка, прости'й, по'смішка.

II. Поставте наголос у поданих українських і російських словах. При потребі користуйтеся «Словником наголосів».

Одинадцять – одиннадцять, чотирнадцять – четырнадцать, рукопис – рукопись, успіх – успех, адреса – адрес, простір – простор, легкий – легкий, ненавидіти – ненавидеть, зачіска – прическа, приятель – приятель, живопис – живопись.

Завдання 2. Доберіть до кожного слова спільнокореневе, де замість [o], [e] у відкритому складі був би [i] в закритому складі. Придумайте речення з кожним із дібраних слів.

Коні, воли, осені, боби, радості, покоси, печі, воля, пагони, вечори, семи, шестеро, соколи, корені, Києва, овес.

Завдання 3. I. Запишіть слова, вставте, де потрібно, пропущені букви. Прокоментуйте їх правопис.

Веч...ря – звеч...ра, с...ти – с...діти, д...ти – д...тина, чотири – ч...твертий, ш...сть- ш...стеро – ш...стий, в...з – в...зити, в...зти, день – д...ні, спати – с...н – с...ни, с...м – с...ми – с...мий, н...ч – н...чі – н...ч...ю, багато – б...тир – б...гат...я, воля – во...літи – в...льний, лід – л...ду, дзв...н – дзв...нити, пл...сти – пл...т – запл...тати

II. Розкажіть про способи перевірки ненаголошених голосних. Доберіть власні приклади до правил.

Завдання 4. Запишіть слова, виберіть з дужок та вставте потрібні букви. Поясніть їх вимову і правопис.

Ду(ж,ш)че, ле(х,г)кість, доро(ш,ж)чий, сере(ш,ж)ка, бе(с,з)печний, (з,ш,с)шити, про(з,с)ьба, во(х,г)ко, пі(ш,ч,щ)аний, ї(ж,ш)те, ві(д,т)хилитись, ро(с,з)сада, моло(д,т)ший.

Завдання 5. Який прийменник у чи в потрібно використати у поданих словосполученнях.

Визирнув (у,в) вікно, прибрати (у,в) хаті, бути (у,в) Америці, опинитись (у,в) небезпеці, знайоме (у,в) обличчі, світло (у,в) вікні, увійти (у,в) воду, написано (у,в) оголошенні, вікна (і,й) двері, дуб (і,й) береза, лікарня (у,в) Києві, весла (і,й) вітрила, написано (у,в) документі, (у,в) фільмі показали цікаве, книги (у,в)Федора, пірнати (у,в) хвилі, (у,в) сні не присниться, (у,в) альбомі, (в, у) кого ви збираєтеся зупинитися (у, в) Києві? Усе вирішилося (в, у) день нашого приїзду. Намагайся бути завжди справедливим (у, в) стосунках (з, із) людьми. Хто ж не мріє побувати (у, в) Італії? Коли ти повернешся (з, із, зі) (заняць, відрядження, змагань)? Я б не хотів ще раз опинитися (у, в) такій ситуації. (В, У) Оксани сьогодні День народження, а (в, у) мене післязавтра. (З, із, зі) усіх нас ти найпрацьовитіший, (у, в) тебе золоті руки.

Завдання 6. Доберіть однокореневі слова або інші форми слів, щоб проілюструвати чергування приголосних; з'ясуйте, при словотворенні чи при словозміні воно відбувається. Назвіть слова, у яких чергування не відбувається.

Шапка, страх, вік, бік, сміх, друг, пруг, округ, наука, казка, кладка, нога, рука, крик, звук, сікти, сніг, Буг, хокей, плуг, різати, гольф, ходити, мастити,

терпіти, славити, носити, квадрат, летіти, крутити, лазити, послабити, гриміти, садити, бібліотека, колиска, повага, капелюх.

Завдання 7. Прочитайте подані парами слова, поясніть різницю в їхньому звучанні і значення.

Бий – бій, бик – бік, вигин – вигін, віє – віє, вирити – вірити, виск – віск, витати – вітати, гирка – гірка, зеленити – зеленіти, кинь – кінь, кит – кіт, сільце – сільце, сичи – сичі, скрипка – скріпка, кишка – кішка, кричить – кричть, пил – піл, привид – привід, рив – рів, рий – рій, риска – ріска, розвиватися – розвіватися.

Завдання 8. Поясніть правопис поданих іншомовних слів. З'ясуйте їх значення за словником.

Ширма, штамп, циферблат, кюрі, ревью, грип, отара, суб'єкт, бар'єр, порт'єра, пунш, конгрес, сеньйор, комбайн, блюмінг, арія, соната, казино, акула, гуляш, візир, баобаб, брутто, бензин, шкіпер, верф, прем'єра, дебати, гейзер.

Завдання 9. Перепишіть слова, вставте, де треба, пропущені букви, поясніть їх правопис.

Р..ктор, ..нст..тут, д..кан, факул..тет, студ..нт, ауд..тор, ауд..тор..я, гру..а, ф..з..ка, л..кц..я, каф..дра, проф...ор, доц..нт, а..естат, каб..н..т, с..м..нар, консул..тац..я, м..мор..ал, мон..м..нт, автор..т..т, лабо..ант, спец..ал..н..сть, конф..р..нц..я, д..ску..ія, д..спут, д..плом, к..локв.ум, ..ккурс..я, муз..й, фо.., р..ж..м, б..бл..отека, пр..ор..тет, абон..м..нт, ..ф..кт..вний, ада..тац..я, акц..я, п..дагог..ка, р..ф..рат, д..дакт..ка, р....стр, асп..рант, деб..т, анотац..я, барел....ф, ..нтуз..азм

Завдання 10. На місці крапок поставте *e(є)* чи *o(ьо)*, *йо*.

Черешн...вий, оранж...вий, полудн...вий, вермішел...вий, взірц...вий, кизил...вий, коричн...вий, тін...вий, півоні...вий, замш...вий, марганц...вий, марш...вий, груш...вий, вогн...вий, деш...вий, ситц...вий, гутаперч...вий, черепах...вий, квасол...вий, алюміні...вий, свинц...вий, вол...вий, перц...вий, чесуч...вий, песц...вий, торц...вий, магні...вий, алич...вий, парч...вий, раді...вий, бо...вий, квітн...вий, емал...вий, овоч...вий, нул...вий, плеч...вий, ясен...вий, промен...вий, ключ...вий, га...вий, яблун...вий, чебрец...вий.

Завдання 11. Доберіть до поданих слів доберіть спільнокореневі, в яких відбуватиметься чергування голосних звуків. Розкажіть про групи чергувань госних.

Гонити, допомогти, скочити, мести, плести, пекти, дерти, терти.

Завдання 12. Змініть слова так, щоб ненаголошені *е, и* стали наголошеними. Запишіть. Розкажіть про вживання ненаголошених *е, и* в корені слова.

Зразок: лет_ти, бо: лет. Розподіліть слова у два стовпчики.

Ст...пи, н...б...са, кр...латий, в...сота, нал...ватися, д...витися, б...р...ги, гл...бокий, ш...ро-кий, з...л...ніти, пок...дати, з...мля, л...жати, щ...б...тати, м...не, вел...ч, з...ма, с...ло, п...р...йдеш, бл...зенько, т...мненько, л...генько, ц...ганський, ш...нель, старес...нський, роб...ться, безмежн... (поле), (на) гл...б...ні, н...бесний, дзв...нять, дер...во, оз...м...на, ш...почуть, б...лина, п...р...конаємось, ч...рнігівський, богат...рі, в...личезний, тр...мчу, к...шеня, кл...котіти, ш...потіти, м...нулий, дер...во, зел...нь, кр...ве, тр...мати, посел...ний, п...л...на, руч...нька, книж...чка, малес...нський, справ...дливий, хлоп...ць, кр...ниця, тр...вога, гр...міти, тр...вати, бл...щати.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Випишіть у ліву колонку слова із вставленою буквою *і*, у праву – із вставленою буквою *и*.

Щ.т, сн..п, ч.тко, пок..с, ч..сто, ш..шкар, окр..п, др..жджі, слідоп..т, підп..рка, підп..рати, самоск..д, кор..сно, пог..дний, гр..б, ш..стдесят, св..нар, ш..роко, заст..байте (наказовий спосіб).

Завдання 2. Лінгвістична задача . На підставі поданого фонетичного опису знайдіть фонему і слова, утворювані ними при сполученні в тій послідовності, яка вказується цифрами при фонетичній характеристиці:

а) Слово з 5 фонем: 1) приголосна проривна, задньоязична, глуха, тверда; 2) приголосна сонорна, передньоязична, дрижача, тверда; 3) голосна лабіалізована, заднього ряду, високого піднесення, наголошена; 4) приголосна-африкат, передньоязична, глуха, тверда; 5) голосна нелабіалізована, заднього ряду, низького піднесення, ненаголошена.

Завдання 3. Вставте пропущені букви. Поясніть свій вибір.

Ат ... стат, д... плом, р ... жим, характ ... ристика, р ... комендація, т ... хнологічний, секр ... тар, адмін ... стація, р ... естрація, кат ... горія, д ... ректор, експ ... р ... ментальне підпр ... єство, кат ... горія, р ... гіональний, експ ... риза, експ ... диція, інт ... л ... г...нтний, комп ... тентний, пал ... во, тол ... рентний, ф ... номен, абон ... мент, акр ... д ... тація, асорт ... мент, ет ... кетка.

Практичне заняття № 4

Тема. Спрощення в групах приголосних

Мета. Повторити складні випадки правопису слів з чергуванням голосних та приголосних; повторити правила написання слів іншомовного походження; розвивати вміння виділяти орфограми у тексті; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. Перекладіть українською мовою.

Совместный, радостный, страстный, участник, счастливый, буревестник, костлявый, проездной, невестке, корыстный, защитник, безжалостный, агентство, блеснуть, недельный, шестьсот, солдатский, каждый, городской, качественный, целостный, компостный, завистливый, несчастный, гигантский, хвастливый, постный, ненавистный, балансный.

Завдання 2. Випишіть слова, у яких на письмі відбувається спрощення груп приголосних:

Виїз..ний, віс..ник, комендант..ський, хвас..нути, форпос..ний, тиж..невий, корис..ний, швидкіс..ний, контраст..ний, кіс..лявий, шіс..надцять, захис..ний, балас..ний, пес..ливий, кореспондент..ський, шіс..десять, рідкіс..ний, не навис..ний, поїзний, вісник, чесний, зап'ястний, пестливий, бризнути, блиснути, сонячний, щасливий, корисний, студентський, компостний.

Завдання 3. Від поданих іменників утворіть прикметники, запишіть їх.

Швидкість, турист, честь, совість, контраст, ненависть, випуск, гігант, злість, щастя, вартість, радість, прикрість, об'їзд, безсмертя.

Завдання 4. На місці крапок поставте, де потрібно, пропущені літери, повторивши відомості про спрощення в групах приголосних.

Брыз...нути, пристрас...ний, дилетан...ський, інтриган...ський, капос...ний, чес...ний, мес...ник, шіс...надцять, студен...ський, виїз...ний, совіс...ний, щас...ливий, хвас...ливий, форпос...ний, корис...ний, зап'яс...ний, доблес...ний, радіс...ний, проїз...ний, аген...ство, контраст...ний, учас...ник, буревіс...ник, хрус...нути, поїз...ний, фашис...ський, хрес...ний, компос...ний.

Завдання 5. I. Виправте помилки у написанні слів.

Тиснути, брязкнути, артисті, студенський, контрастний, перепустний, шістдесят, чесний, улестливий, користний, плюскнути, умисний, баластний.

II. Поясніть орфограми у поданих словах. Обґрунтуйте правильність написання за допомогою правил.

Завдання 6. Прочитайте, з'ясуйте, в яких словах необхідно вставити літери. Запишіть, розподіляючи слова у дві колонки: 1 – у які не вставляли букв, 2 – із вставленими буквами (у разі правильного виконання вправи,

підкресливши другу від початку літеру, зможете прочитати продовження вислову В.О. Сухомлинського: „Дорожить людина тим, у що вона...”).

Швідкіс..ний, якіс..ний, улес..ливий, превдомарксист..кий, хвас..ливий, контраст..ний, щас..ливий, блис..нути, аген...ство, волейболіс..ці (Д.в. від волейболістка), заїз...ний, їж..жу, учас..ник, заздріс...ний, ус..ний, випус..ний, стис...нути, щотиж..ня, студен..ський, студен..ство, очис..ний, скатер..ка, буревіс..ник, п'я...десять.

Завдання 7. Перепишіть слова, в яких відбулося спрощення в групах приголосних. Порівняйте їх вимову й написання. Поряд із вписаними словами зазначте групи приголосних, які спростилися.

ЗРАЗОК. Чесний [стн] – [сн]

Тижневий, виїзний, ремісник, пісний, серце, блиснути, жалісливий, щасливий, учасник.

Завдання 8. Перекладіть українською мовою. Зіставте вимову й написання слів в обох братніх мовах.

Радостный, бессовестный, устный, участник, солнце, сердце, капустаный, ненавистный, областной, поздний, проездной, редкостный, свистнуть, честный, доблестный, жалостный, чешский, чувашский, черкасский, матроский, ладожский, волжский, таганрогский, пражский, рижский, парижский, французский, бахмаческий, узбекский, ткацкий.

Завдання 9. Поміркуйте. Дайте відповіді на запитання:

- Написання, в яких можна припуститися помилки називають...
- Пипадання одного із звуків називається..
- За допомогою яких букв передається м'якість приголосних на письмі?
- Буквосполучення йо вживається на початку складу, в середині чи в кінці складу?
- Він не буква, він не слово, він не звук. Та коли випадково хто його забуде, Тому без нього біда буде.
- Перед якими літерами ставиться апостроф?
- Чи завжди ставимо апостроф після б, п, в, м, ф перед я, ю, є, ї?
- Від чого залежить різниця у написанні слів незлічений і незлічений?
- Назвіть орфограми, які ви вивчили у розділі "Орфографія".
- Розділ мовознавства, в якому розглядаються правила написання слів називається...

Завдання 10. Утворіть прикметники із поданих слів.

Щастя, радість, проїзд, область, солдат, цілість, кістка, захист, агент, заздрість, гігант, зап'ястя, контраст, баласт, компост, пестити, заїзд, тиждень, честь, випуск, доблесть, запуск, пропуск, ненависть, млість, аванпост, якість, швидкість, вояк, Переяслав.

Домашнє завдання.

Завдання 1. Лінгвістична задача. Знайдіть в українській мові слова (повнозначні і службові), які на письмі передаються однією буквою.

Завдання 2. Лінгвістична задача. останній склад слова – займенник, складається з двох літер, що означають дві фонемі. Поступово додаючи до нього зліва по одній букві, утворюємо слова з таким значенням: а) з трьох літер – неозначена форма дієслова із значенням пересування; б) з чотирьох – іменник множини із значенням частин дерева і взагалі рослин; в) з п'яти – дієслово наказового способу із значенням дії для подолання темряви; г) з шести – теж дієслово, в тій же формі і з тим же основним значенням, префіксоване – на означення охоплення дією великого простору; д) із семи – теж дієслово, того ж основного значення, з іншим префіксом, має значення з відтінком обмеженої тривалості дії. Знайдіть ці слова.

Завдання 3. Складіть запитання для своїх ровесників з вивчених тем:

1. Правопис слів з подвоєнням і подовженням приголосних.
2. Правопис слів із спрощенням в групах приголосних..
3. Складні випадки правопису слів з чергуванням голосних приголосних звуків; слів іншомовного походження..

Практичне заняття 5

Тема. Складні випадки правопису слів з подвоєнням і подовженням приголосних

Мета. Поглиблювати знання про складні випадки правопису слів з подвоєнням та подовженням приголосних; розвивати вміння поспівувати вживання за допомогою орфографічних правил; розвивати вміння виділяти орфограми у тексті; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. I. Поясніть подвоєння приголосних у словах.

Гілля, зілля, багаття, возз'єднання, ллє, колосся, віддати, чавунний, вугілля, беззвучний, осінній, прикордонний, **Запоріжжя**, наддніпрянський, віддаль, цінний, сіллю, маззю, піддашшя, збіжжя, життя, зрання, навмання, попідтинню, спросоння, попідвіконню.

II. Зробіть фонетичний розбір виділених слів.

III. На кожне із правил подвоєння та подовження приголосних доберіть власні приклади.

Завдання 2. Прочитайте виразно. Запишіть слова іншомовного походження у свої словнички та з'ясуйте їх значення. Запам'ятайте їх написання.

Колектив, сума; **аннали**, **бонна**, **беладона**, **манна**, **пенні**, **фін**, **вілла**, **булла**, **лбрето**, **бароко**, **імміграція**, **контрреволюція**, **Марокко**, **Калькутта**, **конвеєр**, **фойє**; **б'єф**, **п'єдестал**, **ад'ютант**, **ін'єкція**; **монпансьє**, **віньєтка**, **Марсельєза**; **аудиторія**, **фауна**.

Завдання 3. Запишіть слова, розкриваючи дужки, в дві колонки: 1) ті, у яких подвоюється буква *н*; 2) ті, у яких вона не подвоюється. За допомогою правил посніть розподіл.

Бездога(н)ість, лави(н)ий, скаже(н)ий, леви(н)ий, освітле(н)ість, анте(н)ий, годи(н)ик, огне(н)ий, страше(н)ий, вогня(н)ий, олов'я(н)ий, щепле(н)ий, орли(н)ий, лату(н)ий, горохвя(н)ий, однозмі(н)ий, височе(н)ий, адресова(н)ий, електро(н)ий, незбагне(н)ий (*якого не можна забгнути*), реформе(н)ий, тьмя(н)ий, незнищ(н)ість (*неможливість знищити щось*), умотивова(н)ість, ешелю(н)ий, еди(н)ий.

Завдання 4. Поставте іменники в орудному відмінку однини. Зверніть увагу на подвоєння приголосних.

Можливість, біль, Умань, Керч, жнець, зустріч, подорож, харч, круча, таблиця, гордість, пам'ять, жовч, теща, нехворощ, тюль, лівша, враження, швець, творчість, путь, курча, каченя, повінь, ім'я, лицар.

Завдання 5. Випишіть у колонку лише слова, у яких букви, взяті в дужки подвоюються. Розкажіть про подвоєння та подовження приголосних.

Доне(ч)ина, о(б)ризкати, за(б)ризкати, (с)ати, ві(д)ячити, на(д)ворі, іме(н)ий, Туре(ч)ина, ві(д)окремити, На(д)ністрянський, ро(з)умний, бе(з)успішний, істи(н)ий, гайдама(ч)ина, небе(з)ахисний, імени(н)ик, о(в)а.

Завдання 6. I. Дотримуйте орфографічних норм у написанні слів.

Об ... єм, Німеч ... ина, ... рганізуочий, ві ... повідал ... ніст ..., тон ... а, стоп ... ятид ... сятиріч ... я, термом ... тр, ... формульован ... ий, сут ... євий, пр... звище, експ...римент, суспільно / необхідний, піднесен ... я, бе ... корисливий., ауд ... торія, від... д..л..гат, в..конавець, д..ректор, парлам..нтарій, д..путат, пр..з..дент, к..рівник, пр..т..ндент, мен..джер.

II. Розкажіть про правила, яких необхідно дотримуватись у написанні вище поданих слів.

Завдання 7. Запишіть слова, у разі необхідності вставляючи пропущені букви. Поясніть орфограми.

Донеч..ина, від..ячити, Туреч..ина, над..ністрянський, Він..ич..ина, істин..ий, воз..еднан..я, напружен..ий, без..акон...ість, суд..івський, суд..івство, стат..ей, Галич..ина, без...містовний.

Завдання 8. Перекладіть слова з російської мови на українську. Порівняйте написання слів в обох мовах. Складіть речення з цими словами.

Прикарпатье, Полесье, беззаветный, обочина, побережье, безделье, бесследный, кассир, нежданный, священный, кроссворд, иллюстрация, оттенок, оттепель, бездорожье, уверенность, бассейн, жужжать, рассчитывать, знания, массаж, соломенный, воссоединение.

Завданн 9. Перепишіть слова, вставляючи, де потрібно, пропущені букви. Поясніть їх написання.

Поволж...я, міськ...ом, сімдесятиріч...я, малень...ий, роз...броєння, від...іл, закон...ий, Поділ...я, очищен...ий, с...авці, безсмерт...я, кут...я, міц...ю, роздоріж...я, стат...ей, буквен...ий, невблаган...ий.

Завдання 10. Пригадайте правила подовження та подвоєння приголосних. Запишіть слова, вставляючи пропущені букви **н** або **nn**.

Натхне...о, попідти...ю, негеда...о, безумов...о, навма...я, незбагне...о, широче...о, зра...я, безупи...о, тума...о, відд...о, щоде...о, неприхова...о, шале...о, зако...о, ображе...о, со...о, повсякде...о, гума...о, стара...о, організова...о, вогне...о, скаже...о, нескінче...о.

Домашнє завдання.

Завдання 1. Поясніть, чому в наведених парах слів в однакових суфіксах пишуться різні букви: в одних – *і*, в інших – *и*.

Гуманізм – патріотизм, академік – історик, академічний – історичний, баталіст – пейзажист, банкір – касир, ванілін – млин.

Завдання 2. Запишіть слова у дві колонки залежно від *-н-* чи *-nn-* у кожному слові.

Засніжен...ий, нагромаджен...ий, дарован...ий, погашен...ий, виїжджен...ий, заслужен...ий, незбагнен...ий, скопійован...ий, збудован...ий, сформульован...ий, нездолан...ий, неоцінен...ий, неоцінен...ий, невблаган...ий, неказан...ий, неказан...ий, нескінчен...ий, нескінчен...ий, склян...ий, дан...ий, дерев'ян...ий, натхнен...ий, організован...ий, незрівнян...ий, олов'ян...ий, віддан...ий, розпродан...ий, згуртован...ий, гречан...ий, написан...ий, лебедин...ий, возз'єднан...ий, роззброєн...ий.

Практичне заняття № 6

Тема. Складні випадки правопису слів з чергуванням приголосних звуків

Мета. Сприяти поглибленню знань студентів з теми "Орфографія"; допомогти засвоєнню студентами орфографічних правил чергування приголосних звуків; розвивати вміння виділяти орфограми у тексті; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. Від поданих іменникових основ за допомогою суфікса *-ськ(ий)* утворіть прикметники; обґрунтуйте наявність чи відсутність змін кінцевих приголосних основи.

Запоріжжя, Донецьк, Буг, Рига, козак, таджики, чуваші, кумики, печеніги, скіфи, якути, татари, німці, поляки, українці, чехи, латиші, литовці, Волга, Кавказ, Карпати, Гамбург, Балхаш, Іртиш, Санкт-Петербург, Єкатеринбург, Цюрих, Вашингтон, студент, Париж, Лепціг, Ужгород, Чернігів, Одеса, киргизи.

Завдання 2. Від поданих слів утворіть нові слова за допомогою суфіксів *-ськ(ий)* або *-ств(о)*.

Мекка, Львів, Прилуки, Кременчук, Запоріжжя, Сиваш, Ірпінь, Херсонес, Черемош, Кавказ, Сиракузи, Петербург, Карабах, Гаага, Париж, Овруч, козак, убогий. Птах, студент, боягуз, співробітник, ткач, Великі Луки. Золотоноша, Гребінка, Ясси, казах, Гринвіч, Дорогобуж.

Завдання 2. Перекладіть з російської мови на українську, поясніть правопис слів.

Амурский, казанский, запорожский, овручский, таджикский, волжский, рижский, румынский, уральский, батрачество, Иртыш, казах.

Завдання 3. Утворіть прикметники, похідні від географічних найменувань, за допомогою суфікса *-ськ(ий)* :

Увага! Приклади згруповано за характером вираження в них кінцевого приголосного твірної основи: 1) г, ж, з (з'); 2) к, ч, ц'; 3) х, ш, с(с'); 4) інші випадки.

1. Пожог, Дорогобуж, Люб'язь, Стовпяги, Меджибіж, Устилуг, Білий Колодязь, Кривий Ріг, Чаниж, Євсуг, Біла Береза, Розваж, Звози, Облоги, Уріж, Осняги, Збуж.

2. Кагарлик, Дзвиняч, Бортничі, Клинець, Закаблуки, Вінниця, Гринчук, Дрогобич, Грушвиця, Кременчук, Родатичі, Бахмач, Прилуки, Гнилець, Довжик, Бобичі, Двірець.

3. Глеваха, Слабаш, Одеса, Скоморохи, Омбиш, Черкаси, Залісся, Сабадаш, Грянчиха, Товстоліс, Золотухи, Калюс, Вараш.

4. Гайсин, Львів, Ямпіль, Гурзуф, Перевали, Умань, Словіта, Джурин, Радомишль, Рай, Рідкодуб, Роздол, Остер, Слобода, Любинь, Ворзель, Бовдури, Груд, Суми, Губин.

Завдання 4. Запишіть слова, виправляючи в них помилки.

Черкащина, Галиччина, кременчукський, Віннитчина, студенський, Ониськчин, Пріщин, блисчати, печенігський, волгський, дорошчий, Туретчина, фашиський, душчий, казаський, золотонішський, товаришський, братский, запоріжський, киргизський, Звенигороцький, Мелашин, людский, кріпатчина, сердетчний, птахство, чеський, сонячник, брязчу.

Завдання 5. Від поданих прикметників за допомогою суфікса –ин- утворіть іменники.

Гайдамацький, бойківський, гуцульський, вояцький, батьківський, ліска, звенигородський, кріпацький, вінницький, одеський, коліївський, галицький, львівський, київський, волоський, харківський, німецький.

Завдання 6. Утворіть від поданих слів за допомогою суфікса –ськ- прикметники і, де можливо, за допомогою суфікса –ств- іменники. Поясніть звукові зміни.

Гадяч, жінка, Козелець, Онега, чех, Полісся, француз, студент, чуваш, робітник, Бахмач, узбек, Миргород, Ятрань, читач, Закарпаття, Оскіл, Несвіж, Золотоноша, Волгоград, дивак, якут, Арал, Арциз, юнак, Трускавець, Дрогобич, казах, словак, латиш, Лохвиця, Глеваха, Вятка, баск, Острог, Кам'янка.

Завдання 7. Уважно прочитайте текст. Знайдіть та виправте помилки, допущені у написанні слів. Поясніть, якими правилами ви керуєтесь, щоб написати правильно.

Колись у кожній хаті стояла на покуті звичайна воскова свічка – охорониця родинного вогнища. Звичай цей зародився у глибокій давнині, коли наші пращури поклонялися небесним світилам. Світло свічки вважалося продовженням сонця в оселі.

На жаль, для багатьох віруючих сьогодні метою відвідання храму в неділю чи у свято мають купити купити свічку або декілька свічок, поставити їх на підсвічник і запалити. Отак, спаливши жменю свічок, повертається, не дочекавшись кінця служби, виходить із церкви, і думає: я спалив у свічках всі свої гріхи! Не паління свічки є метою справжнього християнина. Зєднання з Богом – ось мета відвідання храму.

Завдання 8. Перепишіть, вставляючи замість крапок у – в, і – й.

Розкішні яблуні та груші .. цвіту неначе ворущаються, пливуть по воді, дрижать .. легкому тумані. 8. Дорога ховалась .. лісок .. знов зараз спускалася дуже круто .. глибокий .. узький яр, зарослий лісом.

Домашнє завдання.

Завдання 1. Запиши текст, вибираючи за правилами вживанням [у]–[в] та [і]- [й] відповідну літеру.

Лобі – особи, що (в, у)пливають (в, у) кулуарах на членів парламенту при прийнятті законів, розміщенні (у, в)рядових замовлень, призначенні на державні посади. Квота – (в, у)становлений об'єм виробництва (і, й) поставок на експорт певних товарів. Валютний рахунок – рахунок підприємств (і, й) організацій (в,у) іноземній валюті (до недавнього часу – (у,в) переводних рублях) (в,у) Зовнішекономбанку. На валютний рахунок надходять платежі від іноземних контрагентів, валютні кошти, одержані кредити.

Завдання 2. Підкресліть слова, при зміні яких виникає чергування приголосних. Підберіть спільнокореневе слово чи змініть форму, щоб відбулося чергування.

Дивився на дерева і стежив, як спалахують і гаснуть тіні під ногами.
Ходить літо берегами в шумі яворів.
Доки живі ще ваші матері, хай всі дороги вас до них приводять.
Руки над колосками, як журавлі у злеті.
Поля, луки, дороги немов тремтять у малахітовому тумані.

Практичне заняття № 7

Тема. Правопис. Складні випадки правопису м'якого знака, апострофа

Мета. Сприяти поглибленню знань студентів з теми "Орфографія"; допомогти засвоєнню студентами орфографічних правил; розвивати вміння виділяти орфограми у тексті; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Теоретична довідка.

Орфографія – розділ мовознавства, що вивчає систему правил, що визначають способи написання слів.

Українська орфографія побудована на фонетичному, морфологічному, історичному (традиційному) та диференційному принципах.

Завдання 1. Запишіть подані слова у дві колонки: 1 – з апострофом, 2 – без апострофа (з останніх літер прочитайте назву вірша 1 – В. Сосюри, 2 – М. Рильського). Прокоментуйте наявність чи відсутність апострофа.

1. Дев..ятсот, серм..яга, хутор...янин, зв...язок, духм..яне, пор..ядок, бур..ян, без..язикі, тьм..яно, цв..ях, присв...ята, реп..ях, п...ятдесят, з...ясовано, Солов...йов.

2. Медв..яний, п...ятсот, арф..яр, посер...йознішав, дзв...якнути, розв...язано, помор..янини, св...ято, сузір..я, харків...янини, вар..яг, від...їзд, різьб...яр, мавп...яча, роз...ятрити, при...їзд.

Завдання 2. Перекладіть слова й запишіть українською мовою, зіставте їх написання.

Мягкий, объединение, мяч, объявление, матерью, пять, память, премьерера, отъезд, кровью, любовью, семья, вялый, съездить, подъезд, девять, оловянный, славянский, съестъ, связать, Прикарпатье, Полесье, беззаветный, обочина, побережье, бесследный, кассир, нежданный, священный, кроссворд, иллюстрация, оттенок, оттепель, бездорожье, уверенность, бассейн, жужжать, рассчитывать, знания, массаж, соломенный.

Завдання 3. І. Уставте, де це потрібно м'який знак або апостроф. Поясніть написання слів.

І. Стеф..юк, Трет...яков, Кас...янов, Лук...янець, Хом...як, П...явка, Герасим...юк, В...юник, Слюсар..., Лук...яненко, Іл...їн, Д...яченко, Дуб...як, Іл...їнський, Тал...янчук. Голуб..., Саф...ян, П...явка, Д...яконов, Ігнат...єв, Полоз...єв.

ІІ. Валер...ян, В...ячеслав, Лук...ян, Март...ян. Люс...єна, Віл...ям.

ІІІ. Д...юї, Х...юстон, Жюс...є, Н...ютон.

Завдання 4. Запишіть слова відповідно до норм українського правопису. Поясніть написання слів.

Молод...ю, рис...ю, сіл...ю, ст...п...ндія, д...с...ртація, те...итор...я, дев...ятсот, хутор...янин, зв...язок, духм...яне, пор...ядок, бур...ян, без...язикі, т...мяно, цв...ях, присв...ята, реп...ях, п...ятдесят, з...ясовано, Солов...йов, харків...янин, при...їзд, різ...бяр, сузір...я, не...проста, ро...тин, бе...платно, д...сц...пл...на, конт...нг...нт, в...з...т, Тернопіл...с...ка, Запоріз...ка.

Завдання 5. Від поданих власних назв утворіть прикметники за допомогою відповідних суфіксів. Поясніть. У яких групах прикметників відбувається чергування приголосних, а в яких не відбувається. Чому?

Кременчук. Золотоноша. Черкаси. Кривий Ріг. Таганрог. Карабах. Лейпциг. Воронеж. Запоріжжя. Острог. Франція. Люксембург. Норвегія. Санкт-Петербург. Галич. Калуга. Сиваш. Балахаш. Дамаск. Інгуш. Волга. Казбек. Генуя. Гонконг. Забайкалля. Карпати. Словачія.

Завдання 6. I. Спишіть, вставляючи, де треба, м'який знак. Поясніть свій вибір.

Мій народ головою підніс..ся вище тисячі стратосфер. Ми мостимо дороги людям грядущих золотих сторіч...! Яке глибоке щас...тя – жить, быть гідним імені людини, народу й людс...кос...ті служить...! Зеленійся, рідне поле, україн...с...ка ниво! Велетен...с...кі бачу цілі я на обр'ях с...вітів. На сон...ці ясени горят..., спадають... ягоди з шовковиц... . Запарувала рілля, т...мяно заблищали на сон...ці одвернуті лемешами скиби землі. Нема ц...віту на всім с...віту, лиш на ягідон...ці, нема мені ніде ліпше, як при матінон...ці.

II. Складіть лінгвістичну розповідь про вживання м'якого знака і апострофа.

Завдання 7. Розв'яжіть лінгвістичні задачі.

Лінгвістична задача № 1. Який суфікс написати в слові – **милість** чи **милость**?

Лінгвістична задача № 2. Від слів **присудок**, **безліч**, **розмір**, **ранній**, **першість** взято по одній морфемі і утворено з цих морфем слово, до складу якого входять два префікси, один корінь, а решта суфікси. Знайдіть це слово і морфемі, з яких воно складається.

Лінгвістична задача № 3. Від слів **словотворчістю**, **законодавчий**, **мірка**, **рання**, **новими** взято по одній морфемі і утворено слово, в основі якого два корені і один суфікс і яке має закінчення непрямого відмінка. Знайдіть це слово і морфемі, з яких воно складається.

Завдання 8. Поставте, де потрібно, м'який знак чи апостроф у словах іншомовного походження. Слова випишіть у три колонки: у першу – з м'яким знаком, у другу – з апострофом, у третю – без м'якого знака й апострофа. Поясніть правопис та значення поданих слів.

Суб..ект, Пхен..ян, Х..юстон, авен..ю, автопавіл..йон, прем..єра, батал..йон, бл..юз, бл..юмінг, бутон..єрка, б..юро, вал..юта, ін..єкція, вар..єте, В..єтнам, вол..єра, дез..інформація, дос..є, дубл..яж, комп..ютер, П..ємонт, Ф..єзоле, бар..єр, кон..юнктура, п..юпірт, ад..ютант, б..єр, ар..єргард, ател..є, г..яур, б..язь, транс..європейський, ф..юзеляж, верф..ю, порт..є, шев..йот, ад..ю, Руж..є, монпас..є, д..юшес, ж..юрі, з..економити, камарил..я, конференс..є, Мін..юст, ал..янс, кс..ондз, кур..йоз, к..юрі, Лавуаз..є, л..юкс, л..ютня, мад..яр, барел..єф, мезал..янс, кон..як, модел..єр, Мол..єр, м..юзик-хол, н..юанс, Н..юфаундленд, п..єдестал, порт..єра, прес-пап..є, рант..є, Рив..єра, інтерв..ю, б..юджет, грав..юра, деб..ют, інтер..єр, к..ювет, ком..юніке, кон..юктивіт, кур..єр, к..юре, Лур..є, Монтеск..є, б..юлетень, лл..є, об..єкт, Д..Артаньян, О..Хара.

Завдання 9. Згрупуйте подані слова відповідно до правил, що регулюють написання апострофа або його відсутність.

Роз'яснення, прем'єра, П'ятигорськ, львів'янин, цвях, дит'ясла, корявий, торф'яний, гарячий, зекономити, пів-Європи, пів'ями, морквяний, Лук'янівка, возз'єднання.

Завдання 10. Перепишіть слова, вставляючи, де треба, апостроф.

В...язень, зав...язка, моркв...яний, бур...ян, подвір...я, сім...я, необ...їжджений, діл...янка, дит...ятко, б...ється, в...ється, деб...ют, п...ю, дев...ять, Лук...янчук, довір...я.

Вправа 11. Запишіть слова відповідно до правил вживання апострофа та м'якого знака.

З..єднаний, хлоп..я, бур..я, Р..єпін, довір..я, людс..кіст.., с..огодні, Натал..чин, по-козац..кому, молот..ба, гарнен..кий, піс..ня, ковз..кий, Лук..ян, барел..єф.

Завдання 12. Замість крапок поставте, де треба, апостроф. Поясніть його вживання.

Грав..юра, п..ятирічка, брукв..яний, від..ємний, безправ..я, розм...якнути, мавп..ячий, п..юре, п..єса, бл..єф, я..зь, ф..юзеляж, солов..ї, м..ята, арф..ярка, п..є, торф..яний, подвір..я, бур..ян, повітр..я, тр..юк, Лук..ян, суб..єктивний, без..ідейний, без..ядерний, об..їждчик, бур..ячиння, повір..я, сер..йозний, вітр..як, кур..йозний, роз..юшити, над..їхати, з..єднати, Лук..янець, фотоз..йомка, моркв..яний, запам..ятати, обов..язок, Св..ятослав, підрум..янений, зм..якшити, В..ячеслав, двох..ярусний, підгір..я, р..ясно.

Домашнє завдання.

Завдання 1. Випишіть слова, які пишуться з сполученням йо:

Зна..мий, бад..рий, заво..ваний, ..дний, дз..б, вол..вий, міл..н, т..хкати, пол...вий, ма..нез, утр..х, сер..зний.

Завдання 2. Поставте, де потрібно, м'який знак. Побудуйте 2 речення, увівши 2-3 слова з м'яким знаком.

Черкас..кий, близ..ко, київс..кий, прикарпатс..кий, тіс..ніший, с..вятковий, ткац..кий, Гор..кий, гір..кий, бур..як, ручен..ка, тонюсін..кий, бал..ці, тон..ший, бажан.., напишіт.., буд..те, смієт..ся, Хар..ків, селян..с..кий, Уман..щина, брин..чати, нян..чити, Ман..чжурія, жен..шен.., щас..тя, Пан..ченко, ніч...

Парас..ка, Пас..чин, брат..с..кий, свіжісін..кий, в'яз..кий, вуз..кий, будуєт..ся, знан.., гедз.., кос..ба, бажан.., перевір..те, Хмел..ниц..кий, цегел..ник, т..мяно, Сибір.., Р..ютон, суміш.., іспан..с..кий, тон..шати, Фед..чишин.., матін..ці, вісім..сот, ніж.., поштар.., бас..кий, вишен..ці, сопл..ці, брен..кати, міл..йонер, рел..єф, Натал..чин, перевір..те, облич...

Шампін..йон, повітр..я, власниц..кий, медал..йон, бур..як, бувал..щина, Бел..гія, чорнобил..с..кий, поліс..кий, біл..ярд, артезіан..с..кий, чорномор..с..кий, щонаймен..ші, русал..чин, авос..ці, л..няний, хорол..с..кий, дзелен..чання, дзелен..кання, велетен..с..кий, цегел..ня, бершад..с..кий, у кубел..ці, камін..чик, ескадрил..я, гряд..ці.

Практична робота № 8

Тема. Правопис. Складні випадки правопису великої букви

Мета. Сприяти поглибленню знань про вживання великої літери; розвивати вміння виділяти орфограми у тексті, пояснювати правопис слів; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. Перепишіть, розкриваючи дужки. Замініть, де це потрібно, малу літеру великою.

(к)ієво-(м)огилянська (а)кадемія, (к)иївський (н)аціональний (у)ніверситет імені Тараса Шевченка, (т)ехнічний (л)іцей (ш)евченківського (р)айону, (н)аціональна (п)арламентська (б)ібліотека; (і)нститут (к)ардіології ім. М. Д. Стражеска при (а)кадемії (м)едичних (н)аук України, (б)аба (я)га, (і)нститут (л)ітератури ім. Т.Г.Шевченка; (т)овариство (і)нвалідів (в)еликої (в)ітчизняної (в)ійни та (з)бройних (с)ил (с)олом'янського (р)айону м. Києва, (м)іжнародна (с)пілка (у)країнських (п)ідприємців, (к)ієво-(п)ечерська (л)авра, (с)офійський (с)обор, (д)ержавний (м)узей (у)країнського (о)бразотворчого (м)истецтва, (м)узей (і)сторії (м)іста (к)ієва, (м)аріїнський (п)алац, (н)аціональна (о)пера (у)країни (і)мені Т.Г.Шевченка.

Завдання 2. Перепишіть, розкриваючи дужки. Замініть, де це потрібно, малу літеру великою. Поясніть свій вибір.

(в)улиця (г)енерала (в)атутіна, (в)улиця (с)ім'ї (с)осніних, (в)улиця (д)обрий (ш)лях, (х)арківське (ш)осе, (а)ндрівський (у)звіз, (в)улиця (г)ероїв (п)ідпілля, (б)ульвар (д)ружби (н)ародів, (п)лоща (г)ероїв (в)еликої

(в)ітчизняної (в)ійни, (в)улиця (г)ероїв (с)евастополя, (п)ечерський (м)іст, (в)улиця (я)рославів (в)ал, (в)ерховна (р)ада (у)країни, (р)ахункова (п)алата (в)ерховної (р)ади (у)крани, (а)дміністрація (п)резидента (у)країни, (к)онституційний (с)уд (у)крани, (к)абінет (м)іністрів (у)країни, (м)іністерство (в)нутрішнік (с)прав (у)країни, (м)іністерство (е)кономіки, (с)лужба (б)езпеки (у)країни, (л)ікувально-(о)здоровче (о)б'єднання при (к)абінеті (м)іністрів (у)країни, (в)ища (р)ада (ю)стиці (у)країни, (а)нтимонопольний (к)омітет (у)країни (з)бройні (с)или (у)країни, (н)аціональний (б)анк (у)країни;(н)ародний (р)ух (у)країни, (п)артія (з)елених (у)країни, (ф)едерація (н)езалежних (п)рофспілок (у)країни, (в)сеукраїнська (с)пілка (а)втомобілістів.

Завдання 3. Поставте подані іменники у родовому, давальному і орудному відмінках однини. Пригадайте особливості відмінювання іменників власних назв.

Катерина Тимофіївна Кушніренко, Дніпро, Париж, Григорій Самійлович Опанасенко, Іван Якович Бондар, Кривий Ріг, Ілля Романович, Світязь, Сибір, Йосипів Андрій Кирилович, Кавич Остап Емільович, Хміль Леон Ілліч, Худаш Юхим Львович, Федів Костянтин Корнійович, Товстуха Лев Денисович, Тихохід Лук'ян Любомирович, Смішко Петро Микитович, Чепіга Софія Миколаївна, Дейнека Яна Леонтіївна, Довгошия Майя Антонівна, Сушениця Ярослава Терентіївна, Ломницька Юлія Сергіївна, Василюха Надія Мар'янівна.

Завдання 4. Поставте подані слова та словосполучення у формі кличного відмінка. Додайте до них форму ввічливості і запишіть.

Галина Сергіївна, пані Олена, Юрій Давидович, пан Олександр, Ольга Федорівна, пан голова, друг Антін, колеги, Валерій Петрович, юнак, Ігор Васильович, Сергій Володимирович, пан Федоренко, брат Андрій.

Завдання 5. За допомогою суфікса -ин(а) утворіть, де можливо, назви територій. Складіть речення з кількома власними назвами.

Області: Київська, Волинська, Черкаська, Дніпропетровська, Полтавська, Хмельницька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Чернігівська, Луганська, Сумська, Херсонська, Миколаївська, Рівненська, Вінницька, Чернівецька, Харківська, Львівська, Донецька, Одеська, Закарпатська.

Завдання 6. Перекладіть російські прізвища на українську мову. Розкажіть про особливості перекладу російських прізвищ.

Мещанинов, Херасков, Лермонтов, Авдеев, Эренбург, Немчинов, Серпилин, Тютчев, Исаев, Абдашев, Лесков, Орехов, Кудрявцев, Озеров, Ваншенкин.

Завдання 7. Від поданих імен утворіть чоловічі та жіночі імена по батькові. Запишіть їх.

Дмитро, Володимир, Микита, Арсен, Євген, Сидір, Прокіп, Олексій, Ігор, Еміль, Олесь, Василь, Аркадій, Юрій, Тадей, Мефодій, Анатолій, Георгій, Микола, Григорій, Ілля, Яків, Федір, Кузьма, Лука, Сава, Хома.

Домашнє завдання.

Завдання 1. Запишіть ставлячи апостроф, поясніть.

Безхмар..я, п..ятсот, черв..як, роз..єднати, суб..єкт, об..єктивний, сузір..я, різьб..яр, Мурав..йов, бур..як, полум..яний, з..юрмилились, зор..яно, під..язичний, під..яремний, моркв..яний.

Завдання 2. Перекладіть текст українською мовою.

I. На конгрессе по лингвистике и информатике учёные провели эксперимент: в переводе с одного языка на другой соревновались ЭВМ и человек. Хотя все варианты перевода, которые предложил компьютер, жюри признало правильными, но человек опередил машину по точности, а в синхронном переводе и по времени.

II. Слово «живёт». Как это понимать? Ведь слово не человек, не животное, не растение.

Слово живёт, пока живёт народ, его создавший...живёт, изменяется. Развивается и язык, к которому оно принадлежит благодаря этому. Слово, пока оно существует, не остаётся надолго неизменным. Оно рождается, когда это нужно народу, оно существует, меняя и своё значение, и свой звуковой состав. Значит живёт, пока народ нуждается в нём.

Завдання 3. У невеликому тексті розкрийте зміст одного з поданих афористичних виразів. (Тип мовлення – розповідь).

1. З краси не пити роси.
2. Нічого не розпочинай у гніві.
3. Ставши правителем умій керувати собою.
4. Де сила панує, там правда мовчить.

Розділ 2. БУДОВА СЛОВА. СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ

Практичне заняття № 9

Тема. Спільнокореневі слова і форми слова. Корінь, суфікс, префікс і закінчення - значущі частини слова

Мета. Повтотити вивчене про будову слова та основні способи словотворення; розвивати вміння виконувати розбір слів за будовою, словотворчий розбір, визначати спосіб творення слів; виховувати любов і шану до рідної мови.

Завдання 1. Поміркуйте над запитаннями.

1. Який розділ мовознавчих наук оперує такими поняттями: будова слова, основа, значущі частини слова, форми слова, спільнокореневі слова, корінь, префікс, суфікс, закінчення.

2. Розкажіть про будову слова.

3. Назвіть найменшу внутрішньо неподільну одиницю мовлення.

4. Основна одиниця мовлення.

5. Як називаються слова, що мають кілька значень?

6. Словниковий запас мови.

7. Яка змінна значуща частина слова виражає його граматичне значення?

8. Яка частина слова містить лексичне значення слова?

9. Як називаються слова з протилежним лексичним значенням?

10. Як називається частина слова без закінчення?

11. Змінна значуща частина слова.

12. Для чого служить закінчення?

13. Слова, однакові за звуковою формою.

14. Головна значуща частина слова.

15. Слова, однакові або близькі за лексичним значенням.

16. Значуща частина слова, що стоїть перед коренем.

17. Чим відрізняються форми слова?

18. Чи однієї частини мови мають належати спільнокореневі слова?

19. Чи однієї частини мови належать форми слова?

20. Як називається частина слова, що стоїть після кореня?

21. Які слова не мають закінчення?

22. Які значущі частини слова можуть входити до основи?

23. Яке закінчення називається нульовим? Наведіть приклади слів із нульовим закінченням.

24. Що називається префіксом? суфіксом?

25. Зробіть на дошці словотворчий аналіз слів:

Моркв'яний, лисичка, лісник, пришкільний, присадибна, вишивка, садівник, пролісок, джерельний, розподіл, перерозподіл, вуз, райвиконком.

Завдання 2. Виділіть суфікси у словах. Поясніть орфограми.

Гуляння, картоплиння, звернення, піднесення, паличка, краєчок, епічний, ортопедичний, сторожеве, Галин, Василеве, реалізм, дантист, піаніст, бойовий, маршевий, олівцевий, моржевий, мигдалевий, скошений, пломбір, артист, дядечко, місиво, віконечко, гітарист, зозулечка.

Завдання 3. Доберіть спільнокореневі слова до поданих слів.

Сад, школа, ліс, село, місто, степ, береза, верба, крик, книга, рука, нога.

II. Поясніть орфограми у словах.

Завдання 4. Визначте основи поданих пар слів, з'ясуйте, яким словотворчим засобом вони відрізняються (тобто яка основа є твірною, а яка похідною, вкажіть спосіб творення) [твірна – (-); похідна (+)].

Зразок банк → банківський (суфіксальний)

Дотягти – дотягтися; допустити – пустити; багатство – багатий;

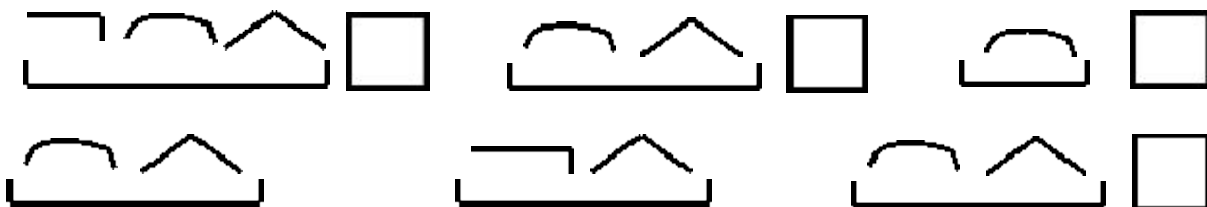
багатозначний – багатозначно; баскетболіст – баскетболістка; доцільність –

доцільний; клас – докласовий; водопровідний – водопровідник; вішалка – вішати

Завдання 5. Запишіть слова й визначте їх будову.

Повалений, незустріч, усміхнеться, посадять.

Завдання 6. I. Запишіть слова, котрі відповідали б таким схемам:

II. Дайте обґрунтовану відповідь на запитання:

- Чому в слові “Гарний” є закінчення. А в слові “гарно” нема?

Завдання 7. Запишіть подані слова українською мовою, виділіть префікси, проаналізуйте їх вимову і правопис, зіставте правопис в обох мовах.

Отдаленный, поджаренный, бесстрашный, безветренный, раздавленный, расшить, бездорожье, бессистемный, подталкивать, отделить, бесцветный, бесхарактерный, предисловие, подтянуть, отстоять, подыскать, безработный, бессильный, сверху, сыпать, рассказать, приучить, премудрый, бесплатный, снизиться, связь.

Завдання 8. Знайдіть, у якому з п'яти рядків слів усі іменники мають суфікс *-ок*? Складіть речення з цими іменниками.

- 1) Кілок, лісок, льонок, листок, куток, строк.
- 2) Мішок, ставок, зубок, дзвінок, басок.
- 3) Курок, голосок, дідок, ранок, дубок, грибок.
- 4) Димок, злиток, мисок, пилок, гурток, тинок.
- 5) Виток, крок, замок, стрибок, висок, волосок.

Завдання 9. Утворіть від поданих дієслів за допомогою суфіксів **-ив(р)** або **-ев(о)** похідні іменники і визначте значення цих суфіксів. Поставте наголоси в іменниках.

Палити, варити, пекти, мережити, курити, молоти, плести, морозити, марити.

Завдання 10. Випишіть іменники зі зменшувально-пестливими суфіксами і визначте, з яким значенням вони вживаються в кожному окремому випадку. По ясніть правопис цих суфіксів.

1. Хмарка в небі он біжить, — як щасливо в світі жить! 2. Я зайчика зустріла. Дрімав він на горбку (П. Тичина). 3. Що місяцю зіроньки скажуть ясенькі? 4. Що листячко шепче, мов дише в садочку? (П. Тичина) 5. Он ярочки зелененькі, стежечки по них маленькі, перевиті, мов стрічечки, збігаються до річечки... 6. Ніч обгорнула біленькі хати, немов маленьких діточок мати... (Леся Українка).

Завдання 11. Випишіть іменники із суфіксами на означення збільшеності чи згрубілості. Поставте наголоси в цих словах.

1. — Ой, який сьогодні морозище! (О. Донченко) 2. — Гей, писаки, ставте скрізь умовні знаки! Я, промовець, мушу знати, як що публіці «подати» (С. Воскрекасенко). 3. Рубані, калічені, вогнем печені люди сміялися і насміхалися над здорованем. 4. Марко підходить до столу, за яким німотно і напружено сидить розрум'янений чолов'яга років сорока п'яти. 5. Я на зброї поклявся, що не заспокоюся, поки хоч один нелюд буде сквернити землю, простягати лапища і ножищі до кіс матерів і дівчат. 6. Ану, тихенько мені. Чи не справжній злодіяка добирається до сіна (М. Стельмах).

Домашнє завдання:

Завдання 1. Складіть або доберіть:

- 1) слово із закінченням –а;
- 2) слово із суфіксом –ник;
- 3) слово із префіксом –за;
- 4) слово без закінчення;
- 5) слово із нульовим закінченням;
- 6) слово із закінченням –ти;
- 7) основа слова **школа**;
- 8) спільнокореневе слово до слова **праця**;
- 9) слово, в якому суфікс стоїть після закінчення;

10) складіть речення, із слів, що мають всі вище перераховані ознаки.

Завдання 2. Записати текст публіцистичного стилю. Виділити орфограми у коренях слів. Розібрати за будовою 10 слів, вказавши спосіб їх творення.

Практичне заняття № 10

Тема. Правопис. Основні орфограми у префіксах, суфіксах та коренях

Мета. Повторити відомості з морфології; розвивати та закріплювати вміння виконувати розбір слів за будовою та словотвірний аналіз, пригадати основні орфограми у коренях, префіксах та суфіксах; виховувати любов і шану до рідної мови.

Завдання 1. Замість крапок поставте потрібні літери. Назвіть їх вимовні й правописні особливості.

Бе...посередній, не...проможний, ...характеризувати, бе...силля, ...пекти, ...фабрикувати, ...чинити, бе...коштовний, ...клеювати, бе...характерний, ро...формувати, ...кріпити, ...шкребти, бе...контрольний, ро...стелити, ві...шкодувати, пі...класти, бе...законний, ...цементувати, ...явитися, пі...скочити, бе...силий, о...їзний, бе...компромісний, ві...почивати, мі...спілковий, ро...пис, вро...сип, ро...чин, ...прожогу, ...сох, ро...сіл.

Завдання 2. Із поданих варіантів написання слів виберіть правильний. Поясніть свій вибір.

Скласти — зкласти, зберегти — оберегти, зім'яти — зм'яти, безтурботний — бестурботний, прізвище — призвище, преспокійно — приспокійно, прихильний — прехильний, міжзоряний — мішзоряний, розібрати — розбрати, стиснути — зтиснути, розхлюпати — розіхлюпати, відхід — вітхід, презирливий — призирливий, присипаний — пресипаний, превеселий — привеселий.

Завдання 3. Пригадайте правила вживання префіксів пре- і при- . З'ясуйте значення, особливостей вимови й правопису наведених слів.

Пр...добрий – пр..добрити, пр..тихий – пр..тихлий, пр..хороший – пр..хорошений, пр..гіркий – пр..гіркий, пр..малий – пр..меншений.

Завдання 4. Запишіть слова, розподіляючи їх у дві колонки: 1 – із вставленою літерою з, 2 – із вставленою літерою с (з останніх літер прочитайте вислів Й.В. Гете). Поясніть орфограми.

Ро..пис, вро..сип, ..кат, ..цементувати, ро..чин, ..формувати, ..тискач, ..чепити, ро..кис, ...прожогу, ..пад, бе...крилість, ..ковзко, ро..сунув, ...чавити, ...хов, ро..сіл, ..шити, не..проста, ро..тин, бе...коштовно.

Завдання 5. Перепишіть слова, вставляючи замість крапок пропущені букви, поясніть правопис.

Ві..сунути, ..горнути, ..будити, бе..соння, бе..шелесний, бе..цінний, бе..форменний, ві..крайний, ві..кинений, ві..правлений, мі..клітинний, мі..парламентський, на..колоти, на..кусити, пі..тримати, пі..хвалити, пі..крутити, ..пробувати, ..грати, ..простувати, ..тліти, ..тривожитися, ..гнати, ..хопити, ..сукати, ..сушити, ..сохнути, ..стрибнути, ..цілитель, ..чеплений, ..шивання, ..щурений, ..щипувати, ..мліти.

Завдання 6. Замість крапок вставте пропущені літери, де треба. Виділіть префікс; назвіть його значення, вимову та написання.

Пр...давній, пр...ставити, пр...бережний, пр...зирливий, пр...амбула, пр...дністровський, пр...освящений, пр...близно, пр...звище, пр...красний, п...р...робіток, пр...крашати, пр...зидент, пр...святити, пред'явник, пр...стиж, пр...своїти, пр...мусити, пр...з...нтація, пр...рва, пр...-зидія, пр...буток.

Завдання 7. Перепишіть, добираючи з дужок потрібні літери.

1. Заржавіють від сліз кайдани, самі ж ніколи не (з, с)падуть (Леся Українка). 2. За річкою у тремтливому мареві ро(з, с)телився рідний край (О. Гончар). 3. Час від(д, т)ступає бе(з, с)сило перед вулканічним клетотом високих дум (П. Загребельний). 4. Оксамитове поле бе(з, с)крає переливами синіми грає (Д. Луценко). 5. Вітчизна вся бе(з, с)края пі(д, т)водиться, (з, с)ростає, ро(з, с)цвітає (П.Дорошко). 6. Жовті бе(з, с)мертники в лісі ро(з, с)ливають медовий свій дух (М. Рильський). 7. Тяжкий біль бе(з, с)жалісною лапою (з, с)чавлює парубоче серце (М. Стельмах). 8. Навіщо ж, весно, так пишноро(з, с)цвіла, на зорі серденько бе(з, с)жалю ро(з, с)тяла? (П. Грабовський) 9. Народе мій, невольнику о(д, т)вічний, чи чуєш мій синівський гордий спів? (М. Гнидавський) 10.(з, с)кільки разів ти бачив це диво — зоря не небо. Яким ро(з, с)кішним шатром про(з, с)тягається воно спекотливої літньої ночі над твоєю головою! (З журналу)

Завдання 8. На місці крапок поставте літери *e, u, i*, відповідно правил правопису.

I. Пр...соромити, пр...давній, пр...дставити, пр...азовський, пр...берегти, пр...зирство, пр...бій, пр...амбула, пр...дтеча, пр...близно, пр...красно, пр...крашати, пр...бічник, пр...дикативний, пр...борканий, пр...хилити, пр...зидент, пр...хитрий.

II. Пр...фронтвий, пр...оритет, пр...зводити, пр...кумедний, пр...звисько, пр...мат, пр...святити, пр...краси, пр...стиж, пр...вабити, пр...землитися, пр...д'явник, пр...парувати, пр...гнобити, п...р...орати, пр...дковічний, пр...своїти, пр...права, п...р...права, пр...буток, пр...старий, пр...балтійський, п...р...ферія, пр...мовляти, пр...горілий, пр...гощати, п...р...фраз, пр...подобний.

Завдання 9. Замість крапок вставте пропущені літери з або с відповідно до правил їх вживання.

I. Бе...підставний, бе...посередній, не...проможність, ...характеризувати, в ро...палі, ро...садник, ...фабрикувати, бе...силля, ...хвалити, бе...прецедентний, ро...сох-нутися, ...чинити, ро...пач, бе...соння, ...ціпити, бе...коштовний, ...клеювати.

II. Ро...клад, бе...характерний, бе...карний, ...цементувати, ...сохнути, ро...суд, бе...культурний, ро...саджувати, бе...перечний, ро...формувати, ро...пущений, ...кріпити, ...шкребти, ...щипати, ...цідити, ...цілити, ...хопити, ...питати, ...цілити.

Завдання 10. Дописати другу частину слів.

Сиво..., світо..., тисячо..., хлібо..., корабле..., дощо..., чорно..., водо..., десяти..., сніго..., синьо..., море..., воле..., життє....

Домашнє завдання:

Завдання 1. Розберіть слова за будовою слова. Якого відтінку надають суфікси значенню прикметника?

Білісінький, височенький, губастий, добрячий, довжелезний, жирнючий, здоровенний, здоровенький, здючий, злодійкуватий, кисленький, кислючий, любесенький, ладненький, легесенький, малюсінький, носатий, низенький, очкастий, огрядненький, поганий, поганенький, поганю ший, рідний, ріднесенький, рукатий, синенький, сияючий, старуватий, старий, старезний, старючий, тонкий, тонесенький, тонючий.

Завдання 2. Лінгвістична задача № 1. Знайдіть слова-інфінітиви за такими фонетичними ознаками: обидва складаються з семи фонем, шість однакових, а початкові губні в кожному слові різні: в одному – сонорна, а в другому – проривна. Перше слово означає стан, що утворюється відсутністю акту мовлення, а друге, навпаки, – акт мовлення особи, що ставить себе вище співрозмовника і говорить на науку йому.

Лінгвістична задача № 2. Знайдіть чотири слова, кожне з яких складається з шести фонем і має форму інфінітива на **-ити**, однаковий префікс **за-**, а в корені різні сонорні приголосні

Практичне заняття № 11

Тема. Правопис значущих частин слова

Мета. Поглиблювати вивчене про будову слова та основні способи словотворення; розвивати вміння правильно писати слова, утворені різними способами; виховувати культуру мовлення.

Завдання 1. 1. Дайте відповідь на запитання:

- З яких значущих частин складаються слова?
 - Що відрізняє спільнокореневі слова від форм слів?
 - Які є основні способи творення слів?
 - Яка частина слова містить лексичне значення слова?
 - Які значущі частини слова можуть входити до основи?
 - Яка змінна значуща частина слова виражає його граматичне значення?
 - Для чого служить закінчення?
 - Чи мають закінчення незмінні слова? Наведіть приклади незмінних слів.
 - Яке закінчення називається нульовим? Наведіть приклади слів із нульовим закінченням.
 - Що називається префіксом? суфіксом?
2. Наведіть приклади спільнокореневих слів, визначте в них корінь. Дайте визначення кореню.
3. Наведіть приклади слів із префіксами до-, за-, пере- (долетіти, задумати, перейти).
4. Наведіть приклади слів із суфіксами -ель, -ець, -ист (учитель, молодець, тракторист).
5. Назвіть, якими суфіксами утворюються слова? Запишіть суфікси:
- а) іменникові;
 - б) прикметникові;
 - в) дієслівні.
6. Назвіть префікси, що вживаються в українських словах та іншомовних та запишіть їх.
- Пригадайте правила правопису значущих частин слова.
7. Запишіть визначення слів: морфема, префікс, суфікс, корінь, основа слова, закінчення, постфікс, афікс.
8. Складіть опорний конспект:
Правопис слів із суфіксами –ов-, -ев-, -ив-, -ів-.

Завдання 2. Доберіть приклади до різних способів творення слів.

Завдання 3. Утворіть повні назви від складноскорочених слів і аббревіатур:

Сільрада, АПК, ВВП, КЗпП, ВАТ, ЗАТ, ПДВ, агробанк, сільгоспбанк, СТО, ВП, ПБ, СБ, СБУ, держстат, військком, статзвіт, держстатзвітність, СЕП, ДКУ, МВФ, держзамовлення, МП, ФСП, ТОВ, НБУ, СОТ, ВНЗ/

Завдання 4. Від поданих слів утворіть за допомогою префіксів *під-, об-, з-, с-, зі-, роз-, пере-, без-* нові слова. Поясніть їх правопис.

М'яти, класти, в'янути, тліти, рвати, брати, гнати, слати, йти, ждати, лягти, смертний, чистити, організувати, шити, природний, платити, рубати, сунути, робити, шукати, цвісти, формувати, штовхати, шуміти, свистіти, ховати, сідати, хвилювати, тримати.

Завдання 5. Запишіть слова у вигляді словотворчого ланцюжка, щоб кожне попереднє слово було твірним для наступного.

Зразок: Іван- Іванівка – Іванівський.

I. Вітер, вітерець, вітрик, вітронько, вітрище, вітровище, вітрюга, вітрюган, вітрисько, вітровій, вітряк.

II. Лікарня, лікар, лікарняний, лікарський.

III. Шахтарка, шахтар, шахта, шахтарський.

IV. Яструбеня, яструб, яструбець, яструб'ятко.

V. Малювати, малювання, розмальований, розмалювати, маляр, малярство.

Завдання 6. Визначте спосіб творення поданих слів.

Силосонавантажувач, Непийпиво, свинопас, звіробій-трава, землемір, віце-президент, хтозна-який, важкохворий, сіро-голубий, політико-економічний, воєнно-стратегічний, жовтогарячий, основоположник, міський, перегукнутися, результативність, сьогорічний, незрозумілий, необ'їжджений, перерозподіл, рибоконсервний, порозкидати, розглянути, насміятися, опрацьований, узагальнений, супідрядність, юннат, ООН, широколистий.

Завдання 7. Запишіть правильно графічні скорочення.

Наприклад, квартира, сільськогосподарський, генератор, район, видавництво, департамент, стаття, рік, область, тонна, місто, кілограм, міліметр, сантиметр, вулиця, академік. Сільськогосподарський інститут -- ...; сільське господарство — ...; поштова скринька — ...; розрахунковий рахунок — ...; державний фонд — ...; колективний договір — ...; обласна державна адміністрація — ...; виробниче об'єднання — ...; мале підприємство — ...; житлово-експлуатаційна контора — ...; агропромисловий комплекс — ...; відкрите акціонерне товариство — ...; вищий навчальний заклад — ...

Завдання 8. Визначте спосіб творення поданих слів. Поясніть орфограми у словах.

Життедайний, промовець, педагогічний, зимувати, міжнаціональний, пасинок, сумісник, держрозра-хунок, придніпровський, помірний, піднебесний, знеболення. II. Нашіптувати, змилосердитися, розмах, переклад, середземноморський, самовихо-вання, вертихвістка, животворно, НАН України.

Завдання 9. Запишіть правильно слова. Розкажіть про вживання слів з пів-, напів-.

(Пів)ночі, (пів)ескадрона, (пів)Миргорода, (пів)Острога, (пів)пляшки, (пів)оберт, (пів)лимона, (пів)вікна, (пів)Алушти, (пів)автомат, (пів) на третю, (пів)кімнати, (пів)апелсьина, (пів)Миколаєва, (пів)копиці, (напів)фабрикат, (напів)солодкий, (напів)чорний, (пів)столу, (пів)Одеси, (пів)шапки, (пів)кошика.

Завдання 10. Запишіть складні слова разом, через дефіс. Поясніть їх правопис.

Законо/творчість, земле/устрій, лісо/смуга, генерал/майор, хлібо/постачання, педагог/дослідник, екс/чемпіон, імпот/експорт, електро/техніка, місце/положення, художник/живописець, міні/футбол, сто/річчя, телефон/автомат, експерт/бухгалтер, 50/річчя, сто/шістдесяти/річчя, дочка/красуня, люби/мене, міні/футбол, чар/зілля, мати/й/мачуха, богатир/сусід, Туган/Барановський, щастя/доля, Білгород/Дністровський, жук/плавунець, Бестужев/Рюмін, Нетуди/хата, Новоград/Волинський, пів/Ялти, пів/острів, екс/прем'єр, євшан/зілля, полин/трава, дід/хлібороб.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Зробіть розбір за будовою 20 слів, вказавши спосіб їх творення.

Завдання 2. Розподіліть слова за способами словотвору.

Книжка, пароплав, розшук, позаплановий, переказати, доброта, юнь, криголам, підпис, приволзький, атомохід, класовий, синь, безвітряна, відходити, телебачення, розпуск, вишняк, прикордонний, сосняк, бездомний, привід, фронтовий, прошарок.

Розділ 3. ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ

Практична робота № 12

Тема. Лексичне значення слова. Походження слів: власне українські і запозичені слова. Застарілі слова і нові слова (неологізми)

Мета. Повтотити основні відомості з теми "Лексикологія"; систематизувати знання про групи слів за значенням і вживанням; вчитись визначати слова різних груп в українській лексиці в усному і писемному мовленні; виховувати любов і шану до рідної мови.

Теоретична довідка.

Лексикологія – розділ мовознавства, що вивчає слово як одиницю мови і словниковий склад мови як систему.

Фразеологія – розділ мовознавства, що вивчає фразеологізми як одиниці мови.

Лексика – словниковий склад мови.

Групування слів української мови

Критерії групування	Групи слів	Приклади
За значенням	-Однозначні -Багатозначні -Подібні(синоніми) -Протилежні(антоніми)	Буклет Широкий(коридор) Широке(щастя) Башта-вежа, Високий - низький
За звучанням та написанням	-Омоніми	Ліра(музичний інструмент), ліра(грошова одиниця)
За приналежністю до стилю мовлення	-Стилістично нейтральні -Стилістично забарвлені: -книжні -розмовні	Ялуня Теплотворення Транслятор тенькати
За емоційним забарвленням	-Нейтральні -Емоційні	Зошит величний
За сферою вживання	-Літературні -Діалектизми -Знижені: -жаргонізми -вulgаризми тощо	Стежка Плай (стежка в горах) Кльовий (хороший)
За активністю вживання	-Активна лексика -Пасивна лексика:	Верба

	Неологізми Застарілі слова (архаїзми, історизми)	Провайдер, лінк Кошовий, гудець
За походженням	-Успадковані: Спільноіндоєвропейські -спільнословянські Спільносхіднословянські -власне українські -Іншомовного походження	Вода Дума урожай віхола театр

Завдання 1. Визначте слова повнозначні й службові; окремо випишіть слова з конкретним і абстрактним значеннями.

Двір, світлиця, криниця, левада, півонія, мисник, долівка, натхнення, воля, радість, визначення, горобина, рушник, скатертина, повз, хіба, земля, розмова, між, якщо, поза, культура.

Завдання 2. Прочитайте. Визначте застарілі слова. Які з них є історизмами, які — архаїзмами? Свою думку обґрунтуйте.

1. Гей, пістолі, піка гостра, шабелька кохана! Вам, незвані гості, буде наша шана! (О. Кононенко). 2. Козацький спис називали ще ратище (від давнього слова рать — військо). Спис бував довгий, на п'ять аршинів, мальований у два кольори, переважно чорним і червоним. 3. Чекан, чи келеп, — це бойовий сталевий молоток, насаджений на дрючок. Кожен козак зобов'язаний був мати з собою в поході п'ять фунтів пороху й п'ять кіп (300 штук) куль. (За Ю. Тис-Крохліалюком). 4. Свистять шаблі, гармат гуде яса. (А. Малишко). 5. Я — довбиш при церкві, з литаврами в центрі коша. (В. Осадчий).

Завдання 3. Перепишіть прислів'я, на місці крапок уставляючи дібрані з довідки та поставлені в потрібній формі застарілі слова. Поясніть, належать вони до історизмів чи архаїзмів.

1. Не міряй усіх на свій 2. Найкраща хата крита, а ... — шита. 3. Молодому тепліше в сорочці, як старому в 4. Причепився, як пан за 5. Руки на ... — горобців не рахуй. 6. ... — на базар, кутя — на покуття. Довідка. Каптан, чепіги, свита, аршин, подушне, узвар.

Завдання 4. Прочитайте речення, знайдіть у них професійні слова, розкрийте їх значення і вкажіть, якої професії вони стосуються.

Запарувала рілля, тьмяно заблищали на сонці одвернуті лемешами скиби землі. Тимко, налягаючи руками на чепіги, часто задирав голову, проводжав даленіючі косинці журавлів, і тихий смуток облягав його серце. Лікарка мовчки вийняла з-під пахви хворої термометр, мружачись проти світла, довго придивлялася дл блискучої шкали. Прогрівати насіння найзручніше в звичайних термостатах. Грубі корми здрбінюють здебільшого

на соломорізках і здрібнювачах. Є у фізіології таке поняття – ударний об'єм серця. Під цим терміном розуміють кількість крові, яку викидає серце в аорті за одне скорочення. Декторі гості були у свитах з драпу. Існує багато типів ладу, найпоширеніші з них – мажор і мінор.

Завдання 5. Відредагуйте речення.

Всім проживаючим на території студмістечка треба здати справки про прививку проти дифтерії. Согласно приказа Н... звільняється з роботи за прогули, запізнення та порушення трудової дисципліни. Необхідно порівняти свої точки зору по проблемам роззброєння. Всім бувши студентам необхідно повернути бібліотечні книги.

Завдання 6. Розкрийте дужки, мотивуйте вибір форми чи варіанта.

Наше видавництво планує випускати (три, трьох) мовні словники. Перша поштова марка з'явилась на світ у (тисячу дев'ятсот сороковому, тисяча дев'ятсот сороковому) році. У прес-конференції взяли участь (два, двоє) президенти. Західна вершина Ельбрусу досягає (п'ять тисяч шістсот сорок два) метрів висоти над рівнем океану. Липи можуть досягати (тисяча) літнього віку, ялинки – (тисяча двісті) літнього. Перед (півтора, студенти) виступив ректор.

Завдання 7. Відредагуйте речення. Поясніть характер помилок.

Четверо таксі стояло на зупинці. Двадцять двоє учнів отримали на випускному іспиті з математики четвірки. Двоє приятельок гаряче обговорювали останню серію телефільму.

Тепер цю житлову площу розподілено між п'ятьма родинами, а ще дванадцятьоро кімнат були розташовані в іншому плані, то їх довелося геть перепланувати, поробити перетинки.

Концертний зал уміщує до 2,5 тисяч чоловіка.

Завдання 8. Відредагуйте текст, виправивши помилки та недоліки.

Мова являєця національним скрабом народа. Ми обсудимо ці запитання на слідушій ниділі. Наша фірма організувала продажу меблі по привабливим цінам. В звязку з цим, що назву нашої фірми нерітко спутують з назвою другої, ми вирішили перейминувати її. Я не можу байдуже відноситися до виконання функціональних зобовязань. Шановна Лідія Стипанівна, Ви не виконали поставлену перед Вами задачу. У бородьбі за збільшеня ефektivності с.-г. виробництва рішучу роль відіграє підряд. Які міри ви приймете у звязку з форс мажорними обставинами. Ваші зауваження ми преймемо до уваги. Завод преступив до виробництва нової продукції. Наш в.у.з. скоро випусте близько пядесятьох працівників нового заводу.

Завдання 9. І. З'ясуйте, подані слова є багатозначними чи омонімами?

Додаток, агент, акт, блок, виконавець, вихід, відділ, відношення, галузь, гриф, громада, застава, заступник, захід, кошти, термін, товар, устав,

облік, туш, штат, гурт, гармонія, екіпаж, графік, грань, щит, громада, епізод, гарт.

II. Складіть речення з кількома словами, вживши їх у різних значеннях.

Завдання 10. Творчі завдання.

Лінгвістична задача № 1. Знайдіть у суцільно написаному тексті кожного з прикладів два варіанти поділу на слова, поясніть виникнення двозначності (каламбурів) при вимові наведених прикладів.

відгострогословаажберезаживе;
сторожевихквітокзірвуядлядіток;
вітерзсадомграється – ажсторожхитається;
думавязламати, асламаладонька;
сперечалисязапекло;
зновпочинаюяти.

Лінгвістична задача № 2. Учитель дав завдання учням знайти антоніми-прикметники до одного й того самого слова. Один учень назвав антонім *повний*, другий – *розумний*, а третій – *людний*. До якого спільного антоніма можуть виступати антонімами ці слова й ознаку яких предметів вони можуть виражати?

Лінгвістична задача № 3. Антонім, спільний до трьох прикметників, протиставляючись їм, сам вказує на ознаки, що виникають: 1) від нестачі тепла; 2) від низької температури; 3) від нестачі почуттів. Знайдіть слова, що є: а) спільним антонімом і б) що протиставляються йому як антоніми-прикметники; знайдіть також іменники, з якими ці антоніми можуть утворювати словосполучення, і прокоментуйте відтінки значень антонімів.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Перекладіть українською мовою

Научное сообщение, первобытное общество, общественное поручение, общественная собственность, гражданский долг, гражданская авиация, гражданские права, подписывать журнал, подписывать соглашение, гражданское право, принять во внимание, принять срочные меры к..., принять ванну, быть в ответе за..., в семи шагах от..., поставит в известность, в соответствии с..., согласно уставу, прийти к выводу.

Завдання 2. Перекладіть українською мовою.

Научное сообщение, первобытное общество, общественное поручение, общественная собственность, гражданский долг, гражданская авиация, гражданские права, подписывать журнал, подписывать соглашение, гражданское право.

Завдання 3. Доберіть 10-15 слів іншомовного походження, пов'язаних із вашою майбутньою спеціальністю; напишіть їх, поясніть правопис.

Практична робота № 13

Тема. Групи слів за значенням та вживанням. **Синоніми. Антоніми. Омоніми. Пароніми**

Мета. Повторити і закріпити відомості та практичні навички з лексикології; вчитись вживати лексико-стилістичні синоніми в усному і писемному мовленні; виховувати любов і шану до рідної мови.

Завдання 1. Складіть речення на кожне із значень наведених слів. Встановіть різницю між багатозначними словами та омонімами.

Палітра, золотий, середина, довгий, стан, байка, балка, кадри, ключ, бал.

Завдання 2. Доберіть до поданих прикметників синоніми.

1. Абстрактний підхід -.....
2. Грунтовні знання -.....
3. Відповідальний крок -...
4. Благородна людина -.....
5. Глибокі думки -.....
6. Економна людина -.....
7. Надійний партнер -.....
8. Пильний погляд -.....
9. Систематичний контроль -.....
10. Складна людина -.....

Слова для довідок: уважний, глибокий, важливий, важкий, постійний, вірний, ощадний, мудрий, порядний, незмінний, неконкретний.

Завдання 3. «Знайдіть «зайве» слово» . Поміркуйте та поясніть свій вибір зайвого слова.

1. Говорить, розмовляє, регоче, базікає, мимрить, гомонить. 2. Цікавий, інтересний, допитливий, непохитний. Дорога, шлях, путь, траса, шосе, діброва. 4. Славнозвісний, знаменитий, бундючний, відомий, видатний. Безмірний, гарний, прекрасний, хороший, красивий, чудовий, чарівний. 6. Небосхил, небозвід, горизонт, пуца, крайнебо. 7. Зарозумілий, гордовитий, пихатий, гонористий, тихий, бундючний, високодумний. Гарно, чудесно, марно, прекрасно, добре. Завдання творчого характеру

Завдання 4. I. Замініть запозичені слова синонімами.

Дискусія, ресурси, елементарний, гуманність, агресивний, референдум, паритет, імітація, імпульс, аргументувати, деталізувати, трансформація, асиміліція, еміграція.

II. Підготуйте лінгвістичне повідомлення про синоніми.

Завдання 5. Чи становлять синонімічні ряди подані слова? Складіть з ними речення.

Робітник – працівник – співробітник, становище – положення – стан, галузь – сфера – ділянка, дилема – проблема – завдання, ініціатива – пропозиція – звернення, об'єм – обсяг, заступник – замісник, повістка – порядок.

Завдання 6. Замініть словосполучення синонімічними, використовуючи слова з дужок.

З'ясуйте значення паронімів.

Ремонт з гарантією – (гарантійний, гарантований), родина гірника – (гірничка, гірницька), прикраси з гранату – (гранатні, гранатові), зал для демонстрацій – (демонстративний, демонстраційний), внески акціонерів – (акціонерні, акціонерські), шафа в аптеці – (аптечна, аптекарська), олія з бавовни – (бавовняна, бавовникова, бавовницька), працівник банку – (банковий, банківський), матеріал для будування – (будівельний, будівний, будівничий), майстерність виконавця – (виконавча, виконавська), корми з вітамінів – (вітамінні, вітамінові, вітамінозні), деталь з дефектом – (дефективна, дефектна), дипломінженера – (інженерний, інженерський), виставка книжок – (книжкова, книжна), театр на периферії – (периферійний, периферичний), майстерня для реставрації – (реставраторська, реставраційна), пояс для рятування – (рятувальний, рятувний, рятувничий), лікування у санаторії – (санаторне, санаторське).

Завдання 7. Доберіть антоніми до поданих конструкцій.

Зростання виробництва, рентабельнее підприємство, зміцнювати зв'язки, укласти угоду, підвищити роль економічних зв'язків, економічний спад, імпортувати товари, державний сектор економіки.

Завдання 8. Визначте вид омонімів.

Браті – б́рати, за́грав – за́грав, ручка – ручка, умови – у мови, накрила – на крила, зараз – за раз, пра́ва – права́, місяць – місяць, бі́лок – біло́к, доро́га – доро́га, на бе́резі – на берéзі, на́ства – на став, зміст – з міст, роман – Роман, інею – і нею, переводити – переводити, мати – мати, го́ри – горі́, друга – друга, повіки – повіки.

Завдання 9. До прикметників у словосполученнях доберіть синоніми та антоніми.

Старий дуб, стара книжка; туманний ранок, туманні згадки; свіжа паляниця, свіжі думки; важка вправа, важка атмосфера, прогресивні погляди, далекі перспективи, складне питання, розумний підхід, рясний дощ, ідентичні результати.

Завдання 10. Доберіть синонімічний ряд, а потім антонімічний ряд до поданих слів.

1. Ввічливий 2. Гарний 3. Важливий 4. Добрий

Завдання 11. Розкрийте значення паронімів, поєднайте їх у словосполучення із запропонованими словами.

Високий – висотний: юнак, будинок, клас, голос.

Громадський – громадянський: війна, доручення, обов'язок, права, порядок, транспорт, суспільство, збори, гідність.

Дружний – дружній: колектив, порада, застереження, сходи, привіт, усмішка, стосунки.

Робітничий – робочий: огляд, гуртожиток, план, колектив, клас, будинок, людина, честь, клуб.

Завдання 12. З'ясуйте, чим відрізняються слова-пароніми. Складіть речення з 4 словами.

Авторитарний – авторитетний, вдача – удача, виконавський – виконавчий, кваліфікаційний – кваліфікований, уява – уявлення, білет – квиток, відношення – ставлення, пам'ятка – пам'ятник, напрям – напрямок, воєнний – військовий. Ефектний – ефективний, абонент – абонемент, економний – економічний, вихований – виховний, контакт – контракт, залучати – долучатися.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Укласти словничок із 10-15 слів.

Лексика образотворчого мистецтва.

Спортивна лексика.

Лексика ділової людини.

Літературознавчі поняття.

Завдання 2. Замінити іншомовні слова українськими відповідниками.

Результат, фінальний, індустрія, інкогніто, аероплан, фон, п'єдестал, фортуна, характер.

Із двома словами скласти і записати речення.

Відповіді: наслідок, завершальний, промисловість, таємно, літак, тло, підніжжя, успіх, вдача.

Завдання 3. Складіть речення з поданими словами.

Реклама — рекламація, зайняти — посісти, положення — становище, пригода — нагода, дилема — проблема, аматор — дилетант, ринок — базар, викликати — спричиняти, через — крізь, інцидент — прецедент, вибирати — обирати.

Практичне заняття № 14

Тема. Поняття про фразеологізми. Джерела українських фразеологізмів. Прислів'я, приказки і афоризми як різновид фразеологізмів

Мета. Повторити і закріпити відомості про практичні навички з лексикології та фразеології, необхідні для повноцінної мовленнєвої діяльності; виховувати любов і шану до звичаїв та традицій рідного народу.

Завдання 1. Поміркуйте, яку функцію виконують фразеологізми у мовленні? Замініть подані фразеологізми одним словом, що розкриває значення фразеологізму.

Виливати душу; викинути з голови; водити хліб і сіль; во дні о'ни; душа в душу (жити); очей не спускати; іскаріотський Іуда; сильні світу сього; терпець урвався; ятрити душу; перш за все; перепастися на смик; перетирати мізки.

Завдання 2. Поясніть значення фразеологічних зворотів.

Вийти в тираж, питома вага, абсолютний нуль, перший сорт, ходяча енциклопедія, брати в лещата, під одну гребінку стригти, на рушничок стати, бісики пускати, легкий на руку; нечистий на руку; позолотити руку; розвести руками; без задніх ніг; догори ногами; валитися з ніг; поставити на ноги; як сніг на голову; голову гризти; голову ламати; вішати голову; аж горить під руками; бистрий на розум; узяти в обмолот; важкий на підйом; гладити по голові; набивати мозолі; хоч трава не росте; встромляти палиці в колеса; сліпому видно; хоч лопатою горни.

Завдання 3. «Згрупуйте фразеологізми — синоніми».

Брати близько до серця; птах високого польоту; битися як риба об лід; дати жару; жити розкошуючи; порожня голова; був кінь, та з'їздився; важливий птах; давати по шапці; дурнів не сіють, не орють, а вони самі родяться; узяти за душу; де тонко, там ще й рветься; жити, лихо покотивши; без сьомої клепки в голові; завдати бані; жити не по кишені; давати прикурити; набитий дурень; брати за живе; велика цяця; доконала гнідка дорога нелегка; всипати гарячих; полатати боки

Завдання 4. Поясніть значення поданих професіоналізмів.

Гнати липу, «ведмеді», «бики», валютна змія, відмивання коштів, перекачування капіталу, зваблення партнерів, «фінансова піраміда», заморожування рахунків.

Завдання 5. Випишіть фразеологізми зі словами – антонімами, потім слова-антоніми, а потім – фразеологізми-антоніми.

Рано чи пізно; рано-пізно; зима одягає, а літо роздягає; вести перед – пасти задніх; перемога – поразка; не ти перший, не ти останній; працюючий – лінивий; кидає то в жар, то в холод; гладити за шерстю; гладити проти

шерсті; білий – чорний; ні назад, ні в перед; дивитись вперед - оглядатися назад; не за життя, а на смерть.

Завдання 6. З'ясуйте значення слів „обращение”, „обращать” у наведених контекстах, використовуючи лексичний аспект.

Обращение вокруг оси, обращение в рабство, обращение в христианство, бережное обращение с книгой, услышать вежливое обращение, опубликовать обращение Президента к народу, денежное обращение, изъять из обращения, пустить в обращение, чековое обращение, банкнотное обращение, вексельное обращение, золотое обращение, кредитное обращение, товарное обращение, обращение с прибором.

Завдання 7. У поданих реченнях знайдіть фразеологізми, поясніть їх значення.

Він, видно, цю подяку прийняв за чисту монету. Дмитро ламав голову над іншим. Ходімо додому, бо мати вже місця собі не знаходить. По Миколчиній спині сипнуло морозом: ішов уранці на базар – ліжка не було. Тут свої порядки й звичаї, заведені з діда-прадіда.

Завдання 8. Передайте одним словом значення фразеологізмів:

Берегти, як зіницю ока. Ні пари з уст.

Надути губи. Повісити носа.

Взяти себе в руки. Взяти себе в руки

Розбити глека. Повісити носа.

Творчі завдання

1. Напишіть гумористичний міні-твір, використовуючи фразеологізми-синоніми одного ряду (на вибір).

2. Використовуючи синоніми й антоніми, напишіть твір-мініатюру на тему: «Зустріч Добра і Зла на казковій дорозі».

Домашнє завдання:

Завдання 1. Обґрунтуйте вибір варіанта.

Моя сестра працює (кіюскером, кіюскеркою). (Наш, наша) (методист, методистка) висловила справді слушні зауваження. (Призером, призеркою) змагань стала Маруніч Надія. Моя донька завжди мріяла стати (вчителем, вчителькою). Особливо запам'ятався нам виступ (бандуристів, бандуристок) Журавської та Гончаренко. На пленарному засіданні (виступив, виступила) з доповіддю (професор, професорка) Ігнатишина Н.О. Довідка видана Давидовій Т.І. про те, що вона дійсно працює на посаді (бібліотекаря, бібліотекарки) в середній школі № 20 м. Миколаєва.

Завдання 2. Запишіть 10 прислів'їв, у яких є антоніми.

Завдання 3. Виконати завдання в групах.

I. Запишіть фразеологізми про українські символи та обереги, свята, традиції (писанка, калина, рушник) на основі художньої літератури і власних життєвих спостережень.

II. Доберіть чи випишіть з художніх текстів весільні фразеологізми, солдатські, наймитські усталені звороти.

Розділ 4. МОРФОЛОГІЯ. ОРФОГРАФІЯ

Практичне заняття № 15

Тема. Іменник. Прикметник. Загальне значення іменника і прикметника. Морфологічні ознаки, синтаксична роль

Мета. Повторити вивчене раніше з теми "Морфологія" та особливості вживання та написання слів іменників та прикметників; розвивати вміння розрізняти самостійні та службові частини мови; виховувати в студентів любов до рідної мови.

1. Дайте відповідь на запитання:
 - Що ми називаємо іменником? Прикметником?
 - Які морфологічні ознаки мають слова іменники?
 - Які морфологічні ознаки мають слова прикметники?
 - Розкажіть про поділ іменників на відміни.
2. Складіть таблицю відмінювання іменників та прикметників.
3. Запишіть основні терміни і поняття.
4. Назвіть відміни іменників.
5. У чому особливості відмінкових закінчень іменників II відміни:
 - а) іменники з закінченням -а, -я, у родовому відмінку однини;
 - б) іменники з закінченнями -у, -ю у родовому відмінку однини;
 - в) правопис іменників у знахідному і орудному відмінку однини;
 - г) закінчення в прізвищах та географічних назвах при відмінюванні;
 - д) закінчення у кличному відмінку однини і множини;
 - е) закінчення у називному, родовому та давальному відмінках множини;
6. Вкажіть особливості відмінювання іменників III відміни:
 - а) у родовому, давальному і місцевому відмінках;
 - б) у множині;
 - в) відмінювання іменника мати.
7. Одна і дві літери перед закінченням орудного відмінка однини.
8. Відмінювання множинних іменників.
9. Форми невідмінюваних іменників.
10. Розкажіть про правопис прикметників.

Завдання 1. Випишіть із поданого тексту слова – іменники та прикметники. Розкажіть про них, користуючись таблицею з теоретичної довідки.

Праворуч, на самій поверхні Дніпра, виднівся Поділ зі своїми монастирями. «У нас був поетичний курс, - посміхнувся Максим і додав:- Борис Олійник був його гордістю.» Сонцем, турботою за день наморена спить вся країна у сріблястій млі. Стояли гарні сонячні дні і теплі зоряні ночі. Веснійте, далі сині, наливайтесь сонцем, дні! Зробивши виделкою кілька проштриків, мати метко шугнули лопатку з хлібиною в гарячу утробу печі.

Завдання 2. Розподіліть слова у три колонки: 1- іменники, що можуть вживатись у множині і в однині; 2 – що вживаються тільки в однині; 3 – що вживаються лише у множині:

Вода, гроно, сум, робота, висівки, гроші, провесінь, дорога, горе, професор, прогрес, вершки, входини, позов

Завдання 3. Визначте рід, число, відмінок, відміну та групу поданих іменників.

Доріг, швидкість, доброта, ручкою, крапочка, їда, книгою, давнина, в газеті, сорочка, сліпота, пильність, шапка, підлозі, виконання, олівець, виробництво, ключик, будинком, глибиною, рука, листок, любов, птахівництво, ягня, далечінь, стіл, вовчєня, Остап, Ілля, газетяр, вікно, носій, орендар, листів.

Завдання 4. Розподіліть прикметники на якісні, відносні та присвійні. Розкажіть про групи прикметників за значенням.

Добра людина, мовознавча дискусія, смачний обід, котячий хвіст, прибережні села, солодкий чай, старий човен, міська площа, слонові бивні, вовча лапа, біологічний факультет, щедрий чоловік, літні канікули, братова сорочка, пташиний крик, блакитна сукня, журавлине крило, молочна суміш, металева ручка, золота каблучка, передній план, поперечний розріз, гарячий суп, книжна шафа, самотній чоловік, всесвітній день, посередній рівень, народний погляд, колишній учень, продажний фахівець, відповідний вигляд, сторонній слухач, старіший одяг, мавпячий вольєр, заяче хутро, пташине гніздо.

Завдання 5. I. Розподіліть прикметники найвищого ступеня порівняння за формами: проста, складна і складена.

Найдешевша сукня, щонайрозумніший вчинок, найменш потрібна річ, найбільш потрібна книга, найглибша криниця, миліший від усіх юнак, найбільш чарівний сон, найкраща відповідь, найкоротший шлях, найменш вдалий варіант, якнайкращий товар, найбільш червоне яблуко

II. Складіть лінгвістичну розповідь про ступені порівняння прикметників.

Завдання 6. Запишіть, розкриваючи дужки.

I. 1. Підписання (контракт), укладання (договір); оформлення (протокол); оголосити вирок (суд); за рішенням судового (процес); слухати виступ (ректор, доповідач); наслідки кримінального (злочин); позитивні риси (характер); не знайти потрібного ділового (папір); дотримуватися пунктів (порядок денний). 2. Візит до (Харків, Красний Лиман, Париж, Кривий Ріг, Санкт-Петербург, Лондон, Іванків). 3. Збудувати на березі (Донець, Дніпро,

Єнісей, Євфрат, Байкал). 4. Повернутися з (Миколаїв, Воронеж, Кавказ, Єгипет, Ірак).

Завдання 7. Поставте іменники в кличному відмінку:

Студент Сидоренко, професор Алексеєв, друг Сергій, панна Марія, Ігор Васильович, юнак Олексій, пані Олександра, Олександр Іванович, Євгенія Степанівна, пан Швець, староста Марія Ігнатівна, Олег Петрович, декан Дігтяр, Геннадій В'ячеславович, пан Моторний, панна Іванна, друг Степан Кузьмич, пані Валентина.

Завдання 8. Перевірте рівень орфографічної грамотності, правильно написавши складні іменники та прикметники.

Земле/рийка, законо/творчість, законо/знавство, законо/мірність, земле/устрій, зерно/сховище, дрібно/лісся, електро/шнур, жаростійкість, пів/огірка, студент/практикант, жук/рогач, пів/Дніпра, всесвітньо/історичний, земле/власник, земле/мір, джерело/знавець, електро/провід, електро/техніка, місце/положення, пів/річчя, пів/сотні, дівчина/калина, гуси/лебеді, віце/адмірал, україно/знавство, мовно/літературний, загально/принятий, південно-західний, сільсько/господарський, національне/визвольний рух, загально/вживана лексика.

Завдання 9. Запишіть наведені слова українською мовою і визначте їх належність до відміни і групи.

Сибирь, кенгуру, накипь, величие, ступень, степень, печь, дверь, рояль, боль, пианино, человек, кофе, львёнок, собака, тушь, рожь, любовь.

Завдання 10. Поставте іменники, що наведені у дужках, у потрібному відмінку.

Рідною (мати), рідних (мати), тихою (ніч), з великою (швидкість), моєю (молодість), синівською (любов), боротися з (міль), нічних (тінь), високих (постаті), доброю (пам'ять), одружитися з (дівчина).

Завдання 11. Поставте іменники в орудному відмінку однини, звернувши увагу на вибір закінчення відповідно до правил.

Межа, армія, сторожа, каша, торгівля, втеча, круча, станція, стаття, предтеча, дільниця, туша, тиша, душа, рожа, кукурудза, мрія, надія, площа, смерека, сваха, друкарня, продаж, пропажа, торпеда, сажка, вежа, порося, буря, мережа, ключ, кобзар, огорожа. Дівча, плащ, гуляш, таблиця, смерч, молодиця, світлиця, пугач, виграш, саранча, притча, дівчатко, тисяча, листоноша, пілотаж, горобець, шарж, комар, абзац, муляр, фіюзеляж, книгоноша, листоноша, жнець, гуща, звір, гвардієць, чаша, швець, нежить.

Завдання 12. Запишіть слова у дві колонки залежно від -н- чи -нн- у кожному слові. Поясніть правопис слів.

Засніжен..ий, нагромаджен..ий, дарован..ий, погашен..ий, виїжджен..ий, заслужен..ий, незбегнен..ий, скопійован..ий, збудован..ий, сформульован..ий, нездолан..ий, неоцінен..ий, неоцінен..ий, невблаган..ий, несказан..ий, несказан..ий, нескінчен..ий, склан..ий, дан..ий. натхнен..ий, організован..ий, нерівнян..ий, олов'ян..ий, написан..ий, лебедин..ий, беззахисн..ий, звбран..ий, жадан..ий, вихован..ий, числень..ий, шален..ий, довгождан..ий.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Розкриваючи дужки, запишіть слова у дві колонки:

1) пишуться разом; 2) пишуться через дефіс

Вугле(видобуток), озерно(болотний), здивовано(розгублений),
всесвітньо(відомий), червоно(гарячий), вакуум(камера),
в'єтнамсько(український), сніго(затримання), прекоти(поле), штабс(капітан),
тьмяно(жовтий), всесвітньо(історичний), овоче(сховище), м'ясо(молочний),
видимо(невидимо), темно(жовтий), одно(денний), ячмінно(житній),
смагляво(лиций), легко(крилий), зменшено(пестливий).

Завдання 2. Поставте іменники в родовому та орудному відмінках однини, визначивши їх рід, відміну й керуючись відповідними правилами вживання відмінкових закінчень.

Полин, можливість, біль, Умань, Керч, продуктивність, зустріч, подорож, харч, гордість, відсутність, пам'ять, ефективність, галузь, якість, далечінь, творчість, сіль, жовч, сучасність, молодь, пристрасть, любов, занедбаність, тюль, вісь, постать, ніч, нехворощ, степ, путь.

Завдання 3. Поставте іменники в родовому відмінку однини й запишіть у дві колонки згідно з правилами вживання закінчень –а(я), –у(ю).

Курс, кандидат, округ, блок, факультет, куш, мир, комітет, лауреат, ювілей, виробіток, план, аналіз, вагон, мільйон, успіх, журнал, імпульс, декан, стандарт, актив, прогул, спеціаліст, брат, розвиток, прапор, спосіб, господар, учасник, снігопад, край, тролейбус, фейлетон, радіус, фініш, цвях, футбол, звук, благоустрій, загін, острів, берег, пошук, соняшник, ступінь, ключ, сторож, чемпіонат, маршрут, інтер'єр, приріст, трамвай, випуск, Іран, Кіпр, Лондон, Рим, Канів, четвер, Буг.

Практичне заняття № 16

Тема. Числівник. Займенник. Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль числівників і займенників

Мета. Повторити вивчене раніше з теми "Морфологія" та особливості вживання та правопису слів числівників та займенників; розвивати вміння розрізняти самостійні та службові частини мови ; сприяти засвоєнню правил правопису слів різних частин мови; виховувати в студентів самостійність мислення та любов до рідної мови.

1. Дайте відповідь на запитання:
 - Що ми називаємо числівником? Займенником?
 - Які морфологічні ознаки мають слова числівники?
 - Які морфологічні ознаки мають слова займенники?
 - Назвіть розряди та під розряди числівників.
 - Назвіть розряди займенників.
2. Законспекуйте таблицю відмінювання числівників та займенників.
3. Запишіть до конспекту основні терміни і поняття.
4. Розкажіть про особливості відмінювання числівників:
 - а) на позначення десятків, сотень;
 - б) кількісних числівників:
 - власне кількісних;
 - неозначено – кількісних;
 - збірних;
 - дробових;
 - в) порядкових числівників;
 - г) складених числівників.
5. Розкажіть про зв'язок числівників з іменниками.
 - які займенники відмінюються подібно до іменників, прикметників, числівників;
6. Як відмінюється зворотній займенник.
7. Розкажіть про правопис неозначених та заперечливих займенників

Завдання 1. Визначте правильні твердження, а неправильні виправте.

- Числівником називається частина мови, що означає число або кількість предметів та їх порядок при лічбі.
- Числівник відповідає на питання **який? чий? котрий?**
- Числівники, що означають число або кількість предметів, називаються порядковими.
- Числівники, що означають порядок предметів при лічбі, називаються кількісними.
- Кількісні числівники відповідають на питання **скільки?**, порядкові числівники відповідають на питання **котрий?**
- Числівники поділяються на прості і складені.

- Складні порядкові числівники, що закінчуються на – тисячний, – мільйонний, – мільярдний, пишуться як одне слово.

Завдання 2. Випишіть словосполучення, у яких вжиті числівники.

П'ять комбайнів, подвоїти урожай, чотириповерховий будинок, два комплекси, десять бригад, двадцятип'ятирічний голова колгоспу, троє практикантів, у двох школах, п'ятирічний план, двадцять п'ять відсотків, дванадцятигодинний робочий день, стотридцятисемитисячний.

Завдання 3. I. Поміруйте, як правильно:

два берега – два береги, три громадянина – три громадянину, чотири брата – чотири брати.

II. Узгодьте числівники з іменниками.

Два (тиждень), тридцять два (слобожанин), сімдесят три (механік), сорок шість сотих (гектар), дев'яносто два (рік), вісімдесят чотири (стілець), два (рік), півтора (місяць), троє (ножиці), дванадцять (кілометр), дев'ять із чвертю (рік), півтори (тонна), двадцять (кілограм) п'ятсот (грам), обидві (сестра), один із половиною (метр), три цілих одинадцять сотих (відсоток), шістдесят чотири (селянин), два (ім'я).

Завдання 4. Випишіть спочатку кількісні, а потім порядкові числівники. Розкажіть про групи та розряди числівників.

Дев'ятий, сім, одинадцять, двотисячний, сорок, перший, двоє, сьомий, кілька, два, сотий, дев'ять, дванадцять, п'ятдесятий.

Завдання 5. Провідмініяйте подані займенники. Розкажіть про особливості відмінювання слів займенників.

Що, мій, хто, твій, він, свій, вона, їхній, ти весь, всі, всякий.

Завдання 6. I. Розкажіть про займенник як частину мови. Серед вказаних слів знайдіть займенники і випишіть їх розподіливши за розрядами.

Той, казна-що, хтось, я, нічий, вони, котрий, цей, хтось, ми, ти, чий, інший, кожний, що, воно, ви, біг, абищо, котрий, ніякий, він, скільки, деякий, наш, вона, себе, ніхто, її, ним, такий, цей, наш, сам, жодний, який, будь-який, велич, твій, скільки, дехто, північ, хто.

II. Запишіть займенники *будь-який, стільки, його, скільки, який* у такому порядку.

1. Питальний. 2. Означений. 3. Вказівний. 4. Присвійний. 5. Відносний.

Завдання 7. Напишіть правильно займенники. Поясніть їх правопис.

Будь...що, чим...небудь, де..від..чого, будь..у..кого, де..чого, на..чому...будь, де..яких, казна...котрий, де..з..ким, ні...якого, ані...хто, аби..для..чого, ні..чий, де..хто, що..будь, ні..на..якому, ні..для..кого, хтозна..чого, ні..на кому, аби..яий, котрого..сь, котрий..то, ані..від..кого, кому..то, ні..чого, будь..що, аби..чого, ні...за...якого, аби..з..чого, хтозна..з...чого, чия...сь, чого..ж...то, який...сь, хто..ж..то, будь..що...будь.

Завдання 8. Запишіть текст, поставивши займенники, що в дужках, у потрібній формі.

Що (вона) думалось тоді, (моя) сільській босоногій Ярославні, перед людяністю, скромністю і мудрістю (яка) я й досі схиляю (своя), вже посивілу

голову. Не знаю, як би склалася (я) доля, коли б біля (вона) не стояла, мов блага, (я) зажурена мати. Я і досі чую на (свій) чолі, біля (свій) серця спокій і тепло (вона) позазілюваних, потрісканих рук. Може, тому (воно) й, було так багато, що трималося воно не на поверхні, а в глибоких шпаринах материнських рук ...

Завдання 9. Визначте відмінок (число і рід при наявності) поданих займенників. Складіть самостійно два речення.

Декому, жодних, чого, що-небудь, абичим, у нього, біля неї, їй, їхнім, казна про що, хтозна на чому, ні про що, з ними, іншому, абичий, аби з ким.

Завдання 10. Запишіть словами числівники.

25-річчя, 30-річчя, 45-річчя, 50-річчя, 70-річчя, 75-річчя, 80-річчя, 90-річчя, 125-річчя, 150-річчя, 175-річчя, 200-річчя, 250-річчя, 25 кілограмів, 110 відсотків, 35 кілометрів, 159 днів, 49 тисяч, 7 тонн, 11 поверхів.

Творчі завдання.

Лінгвістична гра № 1.

Утворіть слова, що означають число, кількість та порядок предметів при лічбі.

1. Порядковий номер, який відповідає числу тисяча (тисячний)
2. Число, яке становить двічі по два.(чотири)
3. Порядковий номер, який відповідає числу вісім (восьмий)
4. Число, що становить тисячу тисяч (мільйон)
5. Число, яке означає дві сотні (двісті)
6. Збірне число, яке означає чотири особи, істоти або парні предмети (четверо)
7. Дев'ять десятків (дев'яносто)
8. Три сотні (триста)

Домашнє завдання:

Завдання 1. Відредагуйте словосполучення.

Двомстами сорока трьома, стами, трьохсот двадцяти сімох, п'ятмастами сорока одним, двадцятьома п'ятьома, двадцятьма дев'ятьма, тридцяти вісьми, ста сорока одним, шістьдесят сімох, восьмисот трьох, шестистами дев'яносто трьома, семидесятилітній, восьмисот трьох.

Завдання 2. Запишіть числівники з іменниками у давальному і орудному відмінках:

1,5 (місяць), 68 (теля), 700 (голова), $\frac{2}{3}$ (доба), 0,5 (яблуко), 156 (особа), 70 (номер), $\frac{1}{3}$ (сторінка), 3,5 (грам), 300 (стіл), 718 (число), 18 (курча), $\frac{1}{4}$ (аркуш), 29 (жінка), 500 (одиниця), 7,5 (тиждень), $\frac{1}{2}$ (година), 900 (ім'я), $\frac{8}{9}$ (рукопис), 86 (пісня), $\frac{2}{3}$ (урожай), 69 (мільйон), 320 (качка), 5,5 (тисяча).

Завдання 3. Провідмінійте порядкові числівники.

Четвертий, сьомий, одинадцятий, дванадцятий, трьохсотий, двохтисячний, трьохтисячний, чотирьохмільйонний.

Практичне заняття № 17

Тема. Дієслово та прислівник. Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль

Мета. Повторити вивчене раніше з теми "Морфологія"; повторити особливості вживання та правопису слів дієслів та прислівників; розвивати вміння розрізняти самостійні та службові частини мови ; сприяти засвоєнню правил правопису слів дієслів та прислівників; виховувати в студентів самостійність мислення та любов до рідної мови.

1. Дайте відповідь на запитання:
 - Що ми називаємо дієсловом? Прислівником?
 - Які морфологічні ознаки мають слова дієслова?
 - Які морфологічні ознаки мають слова прислівники?
 - Назвіть форми дієслів.
 - Назвіть розряди прислівників.
2. Законспекуйте таблицю дієвідмінювання дієслів.
3. Запишіть до конспекту основні терміни і поняття.
4. Розкажіть про написання прислівників разом, окремо і через дефіс.
5. Розкажіть про правопис дієслівних форм.

Завдання 1. I. Випишіть з тексту слова усіх дієслівних форм, поясніть їхній правопис.

1. Розпечене сонце на заході вже шубовснуло в Дніпро. 2. Дід не кидав надії піймати водяного розбійника, та одного разу він повернувся з річки спотнілий з переляку (О. Довженко). 3. Стояла рання весна, земля протряхає, над смородом війни поснувався хвилюючий подих оживої природи (Ю. Яновський). 4. На лісовій галявині стояла крита очеретом хата. Біля хатини прихилився зроблений із хворосту і обмазаний глиною сарайчик (О.Довженко). 5. Над поріділими лісами підіймалась і темно-синіми клаптями розповзалась підворушена ніч (М. Стельмах).

II. Користуючись таблицею теоретичної довідки, складіть лінгвістичну розповідь про дієслово.

Завдання 2. Прочитайте речення, выпишіть дієслівні форми. Від слів, що стоять у дужках, утворіть дієприслівники. Прокоментуйте вжиті пунктограми.

1. У високості ширококрилий орел гордо кружляє, хазяйновито (оглядати) свої володіння. 2. Вогонь палахкотів нерівно: то (пригасити), то яскраво (розгоратися). 3. Хлопці та дівчата, (перемовлятися і посміюватись), витяглись журавлиним шнуром, петляли по гірській стежці. 4. Кораблі, великі і маленькі, поспішали кудись за обрій, (губитися) в ранковій млі. 5. Чайки, малюсінькі, схожі на метеликів, вилися ближче до берега, (припадати) грудьми до сонячної доріжки, мов до світла гарячої лампи. 6. Білими

кульбабками пропливали по небу хмарки, (шукати) собі пристановища. 7. В небо висипали, мов горох, великі красиві зорі, (миготіли) весело, ясно. (Ю. Збанацький.)

Завдання 3. Визначте дієвідміну дієслів; складіть з ними речення (на вибір). Зверніть увагу, як зміна наголосу впливає на значення дієслова.

Розходитися — розминатися, зникати; розходитися — захопитися ходінням. Прострочити — пропустити визначений час; прострочити — прошити суцільним швом, простріляти з автоматичної зброї. Походити — брати початок, вести існування; походити — тривалий час переміщуватися пішки. Помилитися — натертися милом; помилитися — неправильно діяти.

Завдання 4. Спишіть прислів'я і приказки, ставлячи дієслова, що в дужках, у 2-й особі однини. Виділіть закінчення і порівняйте їх написання в російській і українській мовах.

1. Що (посіяти), те й (пожати). 2. (Сказати) — не (вернути), (написати) — не (стирати), (відрубати) — не (приточити). 3. Сонного не (розбудити), лінивого не (навчити). 4. Як (дбати), так і (мати). 5. Брехнею світ (пройти), та назад не (вернутися).

Завдання 5. I. Прочитайте текст. Випишіть слова прислівники.

Щоб користуватися іншомовними словами, треба точно знати їх значення, знати, в якій мовній і позамовній ситуаціях спілкування вони доречні. Якщо їх можна замінити відповідними українськими словами, от вживання іншомовних слів недоречне. У професійному мовленні рекомендується вживати лише ті іншомовні слова і терміни, які або дістали міжнародне визнання, або не мають відповідника в українській мові.

Завдання 6. Визначте будову та способи творення прислівників. Назвіть наголошені склади. Поясніть, чому слово по-новому написано через дефіс. Коли його пишемо окремо?

Гаряче, безладно, привселюдно, сумно, по-новому, потиху, вручну, згарячу, затемна; гуртом, часом, увечері, додому, пліч-о-пліч, поруч, завчасу; тричі, заодно, по-друге, уп'ятьох; всього-на-всього, передусім, внічию, потім; праворуч, обіруч, обабіч, позаторік, насамперед, рік у рік, рано-вранці.

Завдання 7. Складіть реченнями з поданими словами і словосполученнями. Поясніть вживання даних конструкцій.

Чимало, чи мало, при тому, притому, авжеж, а вже ж, нібито, ніби то, проте, про те, зате, за те, в глиб, вглиб, з краю, скраю.

Завдання 8. Перепишіть, розкривши дужки. Поясніть правопис прислівників.

І (тонко/тонко), ніби зумер, свистять над бруствером вітри. І як (за/легко) плуг твій оре, коли з сумлінням (сам/на/сам). Навіть жайворонок співає зовсім (по/нашому, по/донбасівському), так солодко завмирає серце. Праворуч блищить Оскіл, (по/тихеньку) шумлять очерети. (На/добраніч) вам, ниви. Горпина (раз/по/раз) зітхає. Всю ніч (без/упину) їхали на ті гори.

Завдання 9. Утворіть від поданих інфінітивів усі особові форми дієслів і визначте дієвідміну.

Ненавидіти, зупинятися, полоти, полоскати, їздити, сипатися, запізнитися, боротися, клеїти, хотіти, купити, нагородити, простежити, гриміти, воркотіти, воркотати, насидітися, лепетати, зсувати, зсунути, джеркотати, джеркотіти, догоріти, гелготати, догоряти, молоти, озеленити, бурмотіти, водити, возити.

Завдання 10. Поставте дієслова у формі І особи однини, не змінюючи виду дієслова. Зразок: *зберігати – зберігаю, перемогти – переможу*. Зверніть увагу на чергування приголосних.

Їздити, їхати, мостити, підводити, графіти, ходити, котити, полоскати, догодити, містити, розмістити, попередити, народити, морозити, розбудити, озолотити, розбити, відвозити, затвердити, плескати, простити, сердитись, гладити, нагородити, бряжчати, тремтіти, розлити, запекти, узгодити.

Завдання 11. Перепишіть, розкриваючи дужки. Від дієслів, що в дужках, утворіть активні дієприкметники й поставте їх у потрібному роді, числі й відмінку.

Від землі йде духмяний аромат (зів'янути) трав. Попадало додолу покручене, (зчорніти) листя. Стиха лущитьє зерно з (перестигнути) колоса. Бачу, як синє небо розтяли чорні (дихати) крила ворони. В лісі вже стало тісно від (прибувати) військ. Край шляху серед (палати) маків зостався свіжий горбик землі з маленьким гранчастим обеліском. Встали передчасно (змарніти) вдови і діти героїв. Мовчання і тиха скорбота залягли в (заніміти) залі.

Завдання 12. Утворіть від поданих дієслів дієприкметники.

Дописати, порудіти, завершувати, жовтіти, замерзнути, повеселіти, наступати, мити, засвоїти, сидіти, посивіти, завмирати, завмерти, нести, вмиватися, зірвати, шити, побіліти, працювати, грюкнути, підписати, перевірити, текти, посиніти, вкрипіти, віддати, долити, купувати, фарбувати, темніти.

Завдання 13. Утворіть від поданих дієслів дієприслівники.

Зламати, бути, вірити, чекати, брати, шепотіти, присісти, гратися, приїхати, пройти, йти, зустрічатися, керувати, зробити, літати, прилетіти, дивитися, перемогти, боротися, підводитися, підвестися, сховати, вітати, посміхнутися, стрибати, стрибнути, лежати, принести, задивляться.

Завдання 14. Утворіть від поданих слів усі можливі дієслівні форми.

Мостити, переходити, трусити, лити, возити, смикати, пе'стити, ненавидіти, хрестити, реготати, пити, колихати, полоти, бродити, жати, летіти, ловити, гриміти, топити, голубити, графити, мазати.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Доберіть антоніми до поданих дієслів, утворіть від них можливі форми дієприкметників, поставте знак наголосу.

Зразок. Завезти — вивезти, завезений, вивезений.

Давати, тупити, працювати, розклеювати, програти, руйнувати, товстіти, бідніти.

Завдання 2. Напишіть правильно прислівники і прислівникові сполучення, орієнтуючись на правопис та перевіривши їх за словником.

У..гору, в..низ, до..лиця, на..весні, на..поруки, що..разу, на..тще..серце, по..одинці, у..сто..крат, по..сусідству, до..речі, на..диво, у..третє, на..вибір, на..мить, з..рештою, до...тла, на...видноті, на..показ, на...прокат, в..наслідок, що..неділі, поки..що, до...останку, до..дому, в..волю, за..багато, на..виворіт, в..нічию, без..вісти, до..запитання, на...спіх, на..поготові, на..рівні, на..силу, на..самоті, до..пари, в..розсип, під..силу, за...пані..брата, з..вечора, по..можливості, в..слід, попід..віконню, чим..раз, в..шир, в..далечінь, без...ліку, на...ура, на..біс, до...лиха, по..волі, чим..дуж, у..поперек, на..різно, по..суті, до..обіду, на..славу, на...відріз, за...одно, без..відома, з..горда, по..закону, по..трое.

Практичне заняття № 18

Тема. Службові частини мови (прийменник, сполучник, частка). Непохідні і похідні прийменники. Сполучники сурядності і підрядності, їх види. Розряди часток за значенням. Вигук як особлива частина мови.

Мета. Повторити вивчене раніше з теми про службові частини мови; розвивати вміння розрізняти самостійні та службові частини мови; сприяти засвоєнню правил правопису слів службових частин мови; виховувати любов до рідної мови.

1. Дайте відповідь на запитання:

- Назвіть службові частини мови.
- Вкажіть призначення службових частин мови.
- Розкажіть, на які розряди поділяються службові частини мови?
- Назвіть прийменники і однозвучних з ними повнозначних слів.
- Чи розрізняєте ви прийменники і префікси.
- Що ви знаєте про правопис складних прийменників?
- Розкажіть про чергування прийменників з, із, зі (зо).
- Як ви розрізняєте сполучники та інші частини мови.
- Розкажіть про правопис сполучників.
- Розкажіть про правопис часток з різними частинами мови (словотворчі та модальні частки).
- Розкажіть про написання часток не, ні.

2. Запишіть до конспекту основні терміни і поняття.

3. Складіть конспект та розкажіть про особливості правопису слів службових частин мови.

Завдання 1. Випишіть із тексту службові слова, дайте їм морфологічну характеристику.

Найперша і найголовніша ознака індивідуальності народу – це його мова. У першу чергу в мові відбито характер народу, його історію, і не за двоє-трьох століть, а за цілі тисячоліття і за ті часи, коли народ ще був племенем і розмовляв тією мовою, малорозвиненою тоді, яка, розвиваючись, переходячи через різні суспільні формації, передаючись від покоління, увійшла в основу сучасної мови, збагаченої всіма попередніми соціальними укладами. Мова – це глибина тисячоліть. Це – скарб.

Завдання 2. З поданої групи розподіліть сполучники сурядності і підрядності у дві колонки. Усно визначте, до яких груп вони належать.

Але, що, тому що, та, і, й, щоб, а, як, немов, проте, ніби, мов, наче, зате, ні-ні, бо, то-то, також, коли, якби, однак, або, то, чи, хоч, для того щоб, якщо.

Завдання 3. Поміркуйте, як можна пояснити не однотипне написання слів:

услід – у слід, згори – з гори, назустріч – на зустріч, незважаючи на – не зважаючи на, внаслідок, в наслідок, збоку – з боку.

Які з них можуть вживатися у функції прийменника? Наведіть приклади.

Завдання 4. Спишіть, розкриваючи дужки. Префікси підкресліть однією рисою, частки — двома.

(Не)дуга, (не)мічний, (не) винно, (не)добачати, (не) доробка, (не)щастя, (не)безпека, (не)наче, (не)спішив, (не) далеко, (а близько), (не)такий, (не)восьмий, (не)написаний твір, (не)написаний (ні) ким твір, (не)стихаючий гамір, (не)прополена грядка, (ні)звідки, (нікчемний), (ні)на що.

Завдання 5. Запишіть прийменники відповідно до українського правопису.

В...наслідок, із...за, з...над, з...посеред, в...продовж, о...крім, по...над, під...кінець, у...разі, з...посеред, за...ради, на...прикінці, під...час, згідно...з, відповідно...до.

Завдання 6. Доберіть до поданих висловів літературні відповідники і запишіть їх.

Точка зору, на протязі, приймати участь, приймати міри, носити ім'я, носити характер, повістка дня, поставити галочку, вибач мене, дякую тебе, приходити в голову, кидатися в очі, оточуюче середовище, по можливості, із задоволенням, точно відомо, в кінці кінців, давати добро, подача документів, в якості директора, матеріальне положення, заключити угоду, виписка з протоколу, проявляти інтерес.

Завдання 7. Запам'ятайте прийменники-синоніми. З кількома з них складіть речення. Які прийменники оживаються з кількома відмінками?

Біля, коло, край, обік, побіля, близ, близько; з, із, зі, зо, ізо; для, задля, ради, заради; крім, окрім, опріч; серед, посеред, насамперед.

Завдання 8. Запишіть вигуки, знявши rischi. Складіть із поданими вигуками речення.

Ай/ай/ай, о/го/го, ляп/ляп, ф'ю/у/у, будь/ласка, куку/ріку, отим/то/й/ба, їй/богу, їй/право, до/побачення, бу/ух, куд/ку/дак.

Завдання 9. Розкрийте дужки.

Ад(же), ад(же)ж, ото(ж), або(ж), тако(ж), мов(би), немов(би)то, наче(б), наче(б)то, хоч(би), ніби(то), то(б)то, як(то), тільки(но), тому(що), хіба(що), дарма(що), як(що), через(те)що, (не)зважаючи на(те)що, в(міру)того(як),

тим(часом), замість(того)щоб, за(тим)щоб, тільки(що), (що)духу, поки(що), казна(що), будь(що).

Завдання 10. Напишіть слова разом, окремо або через дефіс, орієнтуючись на їх правопис.

Тоді..то, аби..коли, тільки..б, так...то, аби..хто, тому..таки, чи..що, хтозна..як, аби..тільки, ні..де, мов..би..то, а..ні..когісінько, тому..то, ні..скільки, кідди..небудь, казна..з..яким, де..хто, аби..як, будь..як, ні..як, а..вже..ж, а..ні..який, будь..що, що..ночі, тільки..що, як..найсерйозніше, будь..окли, а..ні..коли, той..таки, де..в..окго, а..ні..як, де..які, хтозна..де, де..небудь, що..до, все..таки, пізнав..таки, таки...зробив, усе..ж..таки, як..от, що..ж...до, що..хвилини, що..наймиліше, де..в...чому, будь...де, ось..де, що..суботи, а..то..ж, а..все..ж..таки, з..ким..небудь, аби..куди,, ні..чого, будь..що..будь.

Завдання 11. Прочитайте речення і зверніть увагу на те, як від переміщення часток змінюються смислові відтінки речень. Вкажіть на ці відтінки.

1. **Тільки** дощик може освіжити **землю**. Дощик **тільки** може освіжити землю. Дощик може **тільки** освіжити землю. 2. **Лише** квасоля зійшла на маленькій грядочці. Квасоля **лише** зійшла на маленькій грядочці. Квасоля зійшла **лише** на маленькій грядочці. 3. Ти **хоч би** поїхав на риболовлю до Дністра. **Хоч би** ти поїхав на риболовлю до Дністра. Ти поїхав **би** на риболовлю **хоч** до Дністра.

Завдання 12. Напишіть правильно слова, установивши пропущені літери. Поясніть їх правопис.

Або..що, ад..же, ад..же..ж, отож..то, або..ж, тако..ж, але..ж, се..б..то, а..ні..ж, мов..би, немов..би, немов...би...то, коли..б..то, буцім..то, наче..б, наче..б..то, хоч..би, ніби..то, це..б..то, то..б..то, неначе..б..то, як..то, тому..то, тільки..но, тим..то, тому...що,, хіба..що, то..що, дарма..що, як..що, через..те...що, не...зважаючи на...те...що, в..міру того..як, замість того..щоб, тільки...що, що..духу, що..правда, поки..що, казна...що, будь..що, хтозна..що, ото..ж.

Завдання 13. Доповніть речення. Які вжито сполучники (сурядності чи підрядності)? Поясніть вживання коми.

Хоч скоро екзамен, але Хоч скоро екзамени, а 2. Мороз лютує, а Мороз лютує, але Мороз лютує і... 3. Шофер натиснув на гальмо, але Шофер натиснув на гальмо, а Шофер натиснув на гальмо і

Завдання 14. Спишіть, розкриваючи дужки.

По (між), (про) між, (за) для, (за) ради, (по) біля (по) заду, (із) за, (з) перед, (з) поза, (з) поміж, (з)понад, (з) посеред, (з) проміж, (з) серед.

Завдання 15. Спишіть речення, замість крапок запишіть слова разом, окремо або через дефіс.

В часи, коли дух по..над зорі летів, Людина збагнути повинна, Що розум з'явився і..з гама чуттів (М. Руд.). Це травень, вічний єретик, - Так з..під землі бомбить зелено На..рівні вічних партитур! (І. Драч). Де тільки не зустрінеш земляка з..по..над тихого Бугу чи мрійливої Ворскли, і...з степових балок Одещини і поліських пущ! (В. Речм.). А..ні одного козака з..межи війська не втерляли (Нар. тв.). Він простував у..бік, протилежний од...того, куди скотилося сонце (Ю. Мушкетик). Тумани линуць в..гору, в..гору, а хмари – в..низ. На..в..коло ліс, апрет нами сам Дніпро (П. Тич.). Вузкий глибокий Прут блиснув в..решту з..за прибережних верб, а по..під горами зеленів розкішний килим виноградників. Мельникова постать раптом зникла з..перед очей, мов розпустилась в імлі. (М. Коц.). Редакція запросила на..зустріч з юними прихильниками журналу письменників, художників, майстрів дитячої іграшки. (Газ.). На..зустріч сонце гімн свій ллє... (П. Тич.). почало боліти десь у..середині, біля кістки. Проте в..середині танка мороз дошкуляв не менше, ніж на броні (Ю. Мушкетик).

Домашнє завдання:

Завдання 1. Вставте потрібні прийменники, узгодивши з ними іменники, що в дужках.

Ми підготувалися засідання, я мешкаю ... адреса, ви можете звернутися ... допомога, треба підготувати заходи ... поліпшення умов праці, запрошуємо вас ... робота, ми надіслали листа ... адреса, на підприємстві було створено комісію ... справи молоді, я звернулася з проханням надати відпустку ... сімейні обставини.

Завдання 2. Спишіть, вставляючи замість крапок пропущені слова і поясніть їх синтаксичну роль. Поясніть вжиті розділові знаки.

1. Кожній людині відкрито в нас путь, ... вона хоче трудящою бути. (Тичина П.) 2. Бійці замовкли, пластинку зняли, ... пісня продовжувала звучати і наростати десь надворі. (Гончар О.) 3. ... ввій за піонер був, ... не відстоював честі свого загону. (Чабан Т.) 4. Вітри проспівують над хвилями нив ..., як в негоду він край боронив. (Воронько О.)

Для довідок: якщо; проте; що б; якби, про те.

Практичне заняття № 19

Тема. Складні випадки правопису

Мета. Повторити правила правопису слів різних частин мови; вчитись застосовувати правила при написанні різних текстів; виховувати культуру письма.

Завдання 1. I. Прочитайте та запишіть текст. Визначте, до якої частини мови належить кожне слово тексту.

У бібліотеці, де книжки стоять рядами на стелажах, завжди буває тихо. Та коли уважно прислухатись, книжки говорять з вами. Вони розказують вам чудову казку, цікаву повість, від яких у вас загоряться очі; з їх сторінок зазвучать чудесні вірші, які ви пам'ятатимете довго, а можливо, і все життя.

З книжок ви дізнаватиметесь, як живуть народи різних країн, як борються вони за свободу, довідуватиметесь про великі відкриття науки і техніки, про зірки і планети, про рослини і тварин.

II. Розкажіть про самостійні і службові частини мови. Про спільне та відмінне в них.

Завдання 2. Запишіть слова разом, окремо чи через дефіс, відповідно до норм орфографії. Обґрунтуйте свій вибір.

Електронно/обчислювальний, три/процентний, пів/аркуша, термо/гідро/динаміка, блок/система, пів/яблука, лісо/степ, дерево/обробний, ново/утворений, чорно/зем, загально/освітній, машино/будівний, вище/згаданий, кілька/тижневий, шлюбо/розлучний, хлібо/поставки, товаро/виробник, системо/структурний, радіо/повідомлення, аграрно/промисловий, міськ/рада, силосо/навантажувач, бухгалтер/економіст, пів/години, електро/силовий, вантажно/розвантажувальний, нижче/підписаний, суспільно/необхідний, абсолютно/сухий, соціал/демократи, м'ясо/молочний, військово/зобов'язаний, жовто/гарячий, північно/західний, одно/разовий, матеріально/технічний, купівля/продаж.

Завдання 3. I. Запишіть подані власні назви, виправляючи допущені помилки (замініть, де потрібно, малу літеру великою).

Планета венера, чумацький шлях, сузір'я великого пса, велика ведмедиця, день незвлежності україни, свято великодня, андріївський узвіз, площа слави, бульвар дружби народів, свято восьмого березня, свято 8 березня, мис надія, софіївський собор, золоті ворота, королівство бельгія, національний банк україни, міністр закордонних справ, верховна рада україни, голова верховної ради україни, київський завод арсенал, житомирська кондитерська фабрика, національний університет ім. шевченка, андріївська церква, свято новий рік, орден дружби народів, мис доброї надії, санта-клаус.

II. Поясніть, якими правилами ви керувались, виправляючи помилки.

Завдання 4. До поданих дієприкметників додайте частку –не- і побудуйте з ними два речення так, щоб в одному випадку не з дієприкметником писалося разом, а в іншому – окремо.

Підписаний, оформлений, зруйнований, вигаданий, продуманий, розказаний.

Завдання 5. Складіть прості речення з поданими словами. Поясніть правопис частки не.

Непохитний, не великий, невеликий, нешвидко, не швидко, не має, немає, нездужати, не здужати, недруг, не друг, неясний.

Завдання 6. Запишіть числівники словами.

Від 73 відняти 36, запросили 16 студентів, за 9 помилками, до 1978 додати 84, користуватися 81 джерелом, висота 3765 метрів, перегорнув 167 сторінку, святкували 65-річчя, жонглював 12 м'ячами, до 369 додати 57, виготовили 3627 паляниць, народився в 1996 році, пройшов 367 пасажир, служив у 294 частині, словник охоплює 20000 слів, понад 1000 слів, після 3624, 196000-й, 900-й, 50-й, 153-й, 150000-й, 7275-й, 80-й.

Завдання 7. I. Від поданих іменників утворіть присвійні прикметники.

Олег, Денис, Наталка, Ольга, Андрій, Одарка, Катерина, Параска, Андрійко, Іван, Олексій, Сергійко, Тарас, Маланка, Валерій, Вікторія, Михайло, Матвій, Анатолій, дочка, невістка, ненька, батько, сторож, тітка, заєць, донька, учень, сестра, свекруха, дід, теща.

II. Поясніть особливості правопису утворених слів.

III. Знайдіть та виділіть чергування приголосних у коренях слів.

Завдання 8. Запишіть подані прислівники відповідно до правил правопису:

За/в/більшки, на/прикінці, сам/на/сам, віч/на/віч, по/просто, в/три/дорога, за/довго, часто/густо, з/давніх/давен, не/в/попад, по/військовому, рік/у/рік, до/дому, в/наслідок, до/завтра, на/зло, на/приклад, не/даремно, на/пам'ять, що/дня, з/далека, не/скінченно, від/давня, в/цілому, по/батьківськи, в/основному, на/сухо, до/побачення, на/щастя, на/бігу, на/в/простець, по/латині, у/ві/сні, по/суті, в/перше, по/людськи, чим/дуж, по/українському, в/тричі, на/диво, на/силу, в/двічі, на/двоє, обі/руч, по/нашому, в/різнобіч, як/раз, все/одно, на/завжди, під/час, пліч/о/пліч, на/віки, поза/очі, більш/менш, до/речі, на/мить, на/сторожі, в/літку, по/молодецьки.

Завдання 9. Визначте розряд числівників:

Багато, десятеро, двоє, одинадцять, обидва, кілька, два, семеро, дванадцять, сім, шестеро, тринадцять, декілька, четверо, обидві, десять,

п'ять, небагато, кільканадцять, троє, п'ять шостих, шістнадцять, три десятки, шестеро, три, мільйон, сороковий, третій.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Перепишіть, добираючи з дужок потрібний прийменник. Перевірте себе за словником.

(По, за) доручення, (по, за) бажання, (по, за) масштаби, (по, за) спосіб, (по, з) нагода, (по, з) алгебра, (по, з) питання, (по, з) ініціатива, (по, з) примус, (по, у) справи, (по, у) напрямок, (по, у) будні дні, (по, на) замовлення, (по, на) адреса, (по, на) пропозиція, (по, на) бажання, (по, на) вимога, (по, через) помилка, (по, через) обставини, (по, через) непорозуміння, (по, після) приїзд, (по, після) закінчення, (по, після) отримання.

Завдання 2. Запишіть наведені прислівники разом, окремо або через дефіс.

Без/відома, в/цілому, аби/куди, над/міру, без/упину, о/пів/ночі, по/українськи, врешті/решт, пліч/о/пліч, де/інде, чим/раз, до/останку, раз/у/раз, де/не/де, по/зможі, по/нашому, ані/скільки, до/віку, в/ногу, сам/на/сам, у/стократ, хтозна/де, віч/на/віч, аби/куди, що/сили, кінець/кінцем, під/кі-нець.

Завдання 3. Зробіть морфологічний аналіз поданих у тексті числівників.

Дві берези біля двору поклонилися до ніг.

Вони зустрілися після першої довгої розлуки.

Ішли вони втрюх, взявшись за руки.

Тепер вона знала, яких людей десятою дорогою обминати.

Розділ 5. СИНТАКСИС І ПУНКТУАЦІЯ

Практичне заняття № 20

Тема. Словосполучення і речення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова

Мета. Повторити вивчені раніше основні відомості про словосполучення та їх види, про просте речення; закріпити пунктуаційні навички студентів; виховувати культуру мовлення та спілкування.

Завдання 1. Складіть лінгвістичну розповідь про словосполучення за запитаннями:

- Назвіть основні одиниці синтаксису.
- Для чого служить словосполучення, а для чого речення?
- Чим відрізняється словосполучення від слова і речення?
- Які словосполучення називають поширеними, які простими?
- За допомогою яких засобів виражається граматичний зв'язок між словами у словосполученні?
- Чим відрізняються словосполучення від фразеологічних зворотів?

Завдання 2. З поданих сполучень слів виписіть синтаксичне словосполучення.

Бити байдики, зачинити вікно, майже тиждень, побіг швидко, отара овець, вздовж вулиці, при мені, побачив її, не йняти віри, відімкнути двері, весна і літо, п'ятами наживати, зустрів його, комахи й бджоли, майже місяць, тихо йде, музику й малювати, обабіч дороги, табун коней, біля тебе, гав ловити, квіти й ромашки.

Завдання 3. I. Прочитайте текст. Виписіть 10 поширених словосполучень і 10 непоширених.

Більшість малих планет рухаються між марсом та юпітером, там, де колись, як гадають вчені, пролягав шлях планети фаєтон. Названо цю планету ім'ям героя чудової легенди древніх. Сміливий хлопець фаєтон довго вмовляв свого батька, бога сонця, дозволити йому проїхати небесним шляхом на сонячній колісниці. Нарешті батько дав згоду на вперте прохання сина, і фаєтон, запрягши небесних коней, піднявся у небо.

Спочатку він упевнено правив упряжкою, та ось вогняна колісниця вимчала на небесний простір. Зловісні чудовиська оточили необачного юнака. Затремтіли руки, що й так через силу тримали віжки; коні понесли і вщент розтрошили колісницю. Так, за легендою, загинув на небесному шляху син бога сонця і земної жінки — фаєтон.

II. Зробіть графічний розбір виписаних словосполучень.

III. Вкажіть тип підрядного зв'язку виписаних словосполучень.

Завдання 4. Охарактеризуйте словосполучення. Вкажіть вид словосполучення та тип зв'язку.

Йти дорогою, дорога через ліс, поставити експеримент, поставити п'єсу, поставити склянку, поставити на вид, пироги з грибами, гість із космосу, легка атлетика, прийняти дарунок, прийняти присягу, синь неба, пахощі весни, шлях у безсмертя, розмовляти пошепки, мандрувати в гору, розташований на площі, наживати п'ятами, зерно правди, прийшли гості, промайнуло літо, люди розмовляли, грати з вогнем, дорослі і діти, діти малюють, зошити і книги, народився у селі, меблі під горіх, хворіти від народження, намальований художником, гуркіт металу, плескіт води, бій перед світанком, проблеми людства, осінній вітер, повіяв вітерець, вітер і дощ, намилити шию, згущувати фарби, дати драла, заварити кашу, ставитися до людей, будьте здорові.

Завдання 5. Перекладіть словосполучення українською мовою.

Один за другим, один к одному, один в один, один и тот же, одно другому не мешаєт, один на один, один раз получилось так, одно время я учился в, в одном и том же месте, один одинешенек, все до одного.

Завдання 6. Виберіть словосполучення з типом зв'язку узгодження.

Його зошит, добрий до мене, дуже веселий, весь день, дрібний дощ, схвильований від почутого, її сумка, уважний до менших, досить пізній, кожна ніч, осінні хмари, розгублений від несподіванки.

Завдання 7. Поставте словосполучення в правильній формі, визначте тип зв'язку у словосполученнях.

Оволодівати (наука), учитися (ремесло), завдавати (шкода), нехтувати (порада), учитися (добрі манери), зазнати (невдача).восьма (годин), дрібний (поміщик), ваше (дитинства), кріпосницьке (суспільство), жорстокі (порядок), своєрідна (поезії), вжито (алегорія), погано (обґрунтування).

Завдання 8. Творче завдання.

Прочитайте висловлювання відомого вченого. Яке значення, на Вашу думку, має мова в житті суспільства та людини?

«Мова є формою існування людської свідомості, найістотнішою з ознак, якими людське суспільство відрізняється від тваринного стада» (О. Мельничук).

Домашнє завдання .

Завдання 1. Складіть лінгвістичну розповідь про просте речення.

Практичне заняття № 21

Тема. Речення. Види речень за метою висловлювання; окличні речення. Речення прості й складні, двоскладні й односкладні. Порядок слів у реченнях Речення з однорідними членами. Речення із звертаннями , вставними словами (словосполученнями, реченнями)

Мета. Поглиблювати і узагальнювати знання про речення як синтаксичну одиницю та правила вживання розділових знаків у простому реченні; розвивати навички роботи з реченнями різних видів; формувати вміння знаходити пунктограми в реченнях, обґрунтовувати їх написання; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. І. Зробіть розбір та дайте характеристику реченням.

Лиш тополі понад шляхом шепотіли тихо щось. Навіть зорі в небі підморгували радісно йому. Снігом поля занесло. Товариш порадив мені піти в театр. Розум – скарб людини. Добрий розум не дасть плакати. Без знання і кілка не затешеш. У невмілого руки не болять. Для людської думки немає віддалі. Книжка мовчки все розкаже. Перед розумом і сила никне. Добрі вісті не лежать на місці. Діла добрі житимуть вічно. Змалку звикайте до праці. Не вчи орла літати. Чужої роботи не переробити. Надворі почало світати. Дівчина починала відчувати себе дорослою, тому, зроблені нею кроки, були досить вагомими.

Завдання 2. Встановіть відповідність слів у реченні та членів речення:

1 2 3 4 5 6 7

Ти не відкладай сьогоднішньої роботи на завтра.

А простий підмет

Б присудок

В означення

Г додаток

Д обставина

Е складений присудок

Завдання 3. Визначте вид присудка у поданих реченнях.

І сад мені в руки схилить суцвіття своє зелене. Сонце йде за вечірню межу. А ми будемо тую правду сіяти в народі. Я їй розказувати, а вона – сміятись та радіти. Гнат чомусь нудив світом. Валом валять парубки у хату. Мені хочеться співати цю пісню. Я порадив учневі написати цей твір. Ви могли б перестати поважати себе. Ти не маєш права продовжувати наполягати на своїх поглядах. Тепле повітря навкруги було напоєне густими пахощами степових квітів. Ще за життя Шевченка «Кобзар» став найдорожчою заповітною книгою нашого народу. Кожному повинно бути цікаво на уроці.

Завдання 4. Охарактеризуйте речення, вказавши спосіб їх ускладнення.

Брат, задоволений своїми результатами, працював швидко і якісно. Сади яскраві, лани зелені, небо голубе, повітря свіже та чисте – все любе нам до сліз в зіницях. Ми не раз ловили себе на думці, що, мабуть, він таки зростав сиротою. О, мово рідна, хто без тебе я?

Лунає спів пташок, заливши і повітря, і тишу, і все навкруги яскравим світлом. Петро Михайлович мав гарний вигляд, ніби помолодів і виріс. Я прийшов утомлений, розбитий, мовчазний і ніби неживий. Благословенні ви, сліди, Незмиті вічності дощами.... А все ж таки, пане філософе, як зробити сірі будні святом? Мислитель-філософ, художник слова, педагог, музикант Григорій Сковорода належить до тих постатей, збагнули сенс суперечливого життя, власним буттям довели вірність ідеї...

Завдання 5. Виписати спочатку речення із звертанням, а потім — вокативні речення.

1. Чуєш, синку, наробив я собі ворогів, зігнавши їх до пекла. Коли ти їх, голубе, кількох заб'єш, то за кожного дам тобі сто душ чоловічих.

2. Старче божий! Чи на добро, чи на лихо?

3. Боже, що ж дивного, що тебе люди слухають і тобі моляться, коли ти їх різним добром даруєш?!

4. Дай мені військо, госпode!

5. Гей, чоловіче! Швидше сюди йди, бо до мене іде вовк, не дай мене звірові з'їсти! Люди! Гей, люди! Рятуйте мене!

Завдання 6. I. Записати речення з однорідними членами у такій послідовності:

— однорідні підмети;

— однорідні присудки;

— однорідні додатки;

— однорідні означення;

— однорідні обставини.

II. Розставити пропущені розділові знаки.

III. Виконати синтаксичний розбір речень.

1. Іде зима у кожусі і червоних чоботах у капелюсі і в рукавицях.

2. Гори провалля і кургани виникли від потопу.

3. Гори і долини ліси і кургани Бог зробив для звірюки.

4. Не годиться старцеві лівою рукою давати хліб або гроші.

5. Два колоски на одній стеблині жита або пшениці означають наближення голоду.

6. Кроти у дворі або в саду чи на грядці передвіщають спустошення.

7. Сонце — це велике колесо або коло.

Завдання 7. Переписати, розставляючи пропущені розділові знаки. Накреслити схеми речень з однорідними членами.

1. Гори і долини ліси і кургани Бог зробив для звірюки, щоб було де їй ховатися.

2. Сон це час, коли душа людини покидає тіло і мандрує простором і часом зустрічається з іншими душами розмовляє з ними; це час, коли зв'язок між душею тілом надзвичайно тонкий.

3. І пустив Сокіл зелену Сльозу-Росинку, і від неї проросли дивовижні квіти й густі високі трави на острові й на берегах озера.

Завдання 8. Розберіть речення за схемою розбору простого речення.

Територія України має густу річкову сітку. Всього на Україні налічується близько 73 тисяч річок. Переважна більшість річок належить до басейнів Чорного та Азовського морів. Річки поділяються на великі, середні та малі.

Люби і шануй землю, на якій ти народився. Цю любов передай своїм дітям, а вони передадуть своїм.

Завдання 9. I. З'ясуйте, за якою ознакою словосполучення розподілено на групи.

Кленовий листок, цвіт вересу, мій друг;
молодший від сестри, гідний поваги;
п'ять зошитів, троє піонерів, вісім олівців;
я з товаришем, хтось із нас;
добувати вугілля, ставати на перешкоді;
далеко від дому, дуже глибоко.

II. З поданими словосполученнями складіть по одному простому реченню.

Завдання 10. Знайдіть уточнюючі, пояснювальні та приєднувальні члени речення, поясніть розділові знаки при них.

1. Раділи люди встаючи (Т. Шевченко). 2. У нього [селезня] на крилах темно-синє, з перламутровим відблиском, пір'я, дві білі подушечки на щоках — бакенбарди (В. Близнець). 3. (В. Шевчук). 4. Там, над Россю, стоїть одна висока скеля (І. Нечуй-Левицький). 5. (В. Шевчук). 6. На лівому боці яруги, на відлозі, сліпучо-біла товчениця пісків, зелений полиск густого шелюжиння (Гр. Тютюнник). 7. (Панас Мирний). 8. (І. Нечуй-Левицький). 9. (Я. Качура). 10. (Ю. Смолич). 11. Їдете ви компанією, тобто колективом, так — чоловіка з п'ять, бо дика качка любить іти в супову каструлю з-під колективної праці (Остап Вишня). 12. (О. Довженко).

Завдання 11. Прочитайте, розставляючи пропущені розділові знаки. Уставте, де потрібно, пропущені літери, апостроф, розкрийте дужки. Випишіть прості речення, зробіть синтаксичний розбір.

1. На стр... мкім пр..гірку відділен...ім від інших страшними дебрями порослім густо в...личезними буками та смереками покритім ломами й обвалищами дерев було віддавна головне легов...ще медведів (І. Франко). 2. Івже забута Богом і людьми живе Маруся в захистку зими (Л. Костенко). 3. Освітлені вибухами водяні смерч... від мін та снарядів розт...нали пільму (О. Довженко). 4. Марина мовчки дивилася на чоловіка променистими оч...ма сповнен...ими безмежного щастя (А. Шиян). 5. Ген килим витканий із птиць летить над морем (Л. Костенко). 6. Пригнічена такими думками ходила Олена, як побита (не) обзивалася (не, ні) до кого й словом (Гр. Тютюнник).

Завдання 12. Прочитайте, визначити тему та ідею тексту, стиль і тип мовлення. Пояснити правопис великої букви. Назвати конструкції, які ускладнюють речення.

У грецькій міфології лише один титан (не бог!) Прометей іде до людей, несе їм вогонь, тепло. І на це Олімп реагує, як відомо, зле, жорстоко. Зевс наказує прикувати Прометея до скелі й посилає щоденно орла, щоб він довбав героєві груди і пожирав печінку (характерно: Геракл звільняє Прометея, вбиває орла за згодою Зевса, якому хотілося більшої слави та «авторитету» своєму синові). У давніх українців майже кожен бог іде до людей. Власне, у Вирії, за легендами, перебувають лише найпервісніші боги — Род (Сокіл) та Білобог. (*С. Плачинда*)

Завдання 13. Підберіть фразеологізми до поданих словосполучень.

Підневільно, безрадісно, без інтересу, абияк; вводити в оману, відвертати увагу, заморочувати голову кому-небудь; говорити про когось, хто постарів, утратив сили; помилитися в розрахунках, з поганого вибирати гірше; з передісторії, яка мало кого цікавить, дуже здалека, від самого початку; немає грошей; обмовляти, звинувачувати когось у чому-небудь; бездушний формаліст, бюрократ; власною працею добувати засоби існування; сердитися, дивитися неприязно, вороже; втратити сором, власну гідність; почати навчатися; зовсім, остаточно, цілком, гостро; бути щасливим, мати завжди удачу; дуже темно; марнувати молоде життя; бездіяльно проводити час, нічого не робити; прагнути одночасно досягти успіху в різних справах, у різних починаннях; образитися, розгніватися; потурати, догоджати вередливому; нестримний, дуже голосний сміх; про заплутані питання; алегоричний спосіб висловлювання думки; дуже сильний голос; настирливо повторювати одну і ту саму думку; стримати себе від чого-небудь (плачу, посмішки, стогону); про боягуза.

Для довідок. Єрихонська труба; паперова душа; або пан, або пропав; аби день до вечора; був кінь та з'ївся; баки забивати; від Адама; вішати всіх собак; вітер у кишнях гуде; бубоніти під ніс; позичити у Сірка очі; езопова мова; в пух і прах; у сорочці народитися; в поті чола; гордіїв вузол; сісти за парту; ловити гав; в'янути на пні; хоч в око стрель; вовком дивитись; ганятися за двома зайцями; гомеричний регіт; виміняти шило на швайку;

годити як болячці; жувати жвачку; закусити губу; заяча душа; як сич надутися.

Завдання 14. Складіть речення з поданими нижче словами і словосполученнями. Визначте тип омонімії.

Причому – при чому, якби – як би, тож – то ж, якже – як же, зате – за те, проте – про те, щоб – що б, і де я – ідея, замету – за мету, з води – зводи, до волі, доволі, з риму – зриму, не суть – несуть, сон це – сонце, і нею – інею, на крила – накрила, зараз – за раз, у мови – умови, по стелі – постелі.

Завдання 15. Які з названих видів помилок можуть траплятися тільки в писемному мовленні? Біля кожної правильної, на ваш погляд, відповіді наведіть приклад.

1. Помилки у змісті.	2. Орфографічні.
3. Лексичні.	4. Пунктуаційні.
5. Орфоепічні.	6. Синтаксичні.

Домашнє завдання .

Завдання 1. Діберіть приклади до правил. Зробіть синтаксичний розбір 10 різних речень.

Завдання 2. Встановіть відповідність між реченням та видом присудка наявного в реченні.

1. Небо почало темнішати за обрієм.	А Простий
2. Натовп надворі швидко загомонів ускладнений	Б Простий
3. Рости, рости, тополенько, все вгору та вгору. дієслівний	В Складений
4. Тепер тобі весь світ здається чарівним.	Г Складений іменний
5. Все сонце, сад, і тиша навкруги.	

Завдання 3. Відредагуйте речення, поясніть характер помилок.

- Сьогодні ми бачимо роботи не лише на сучасні або історичні мотиви, а й традиційне хатнє начиння (з газ.).
- Він цікавиться не тільки книгами, а й займається спортом.
- Зважаючи на те, що сьогодні погана погода, надягни шарф і капелюх.
- Повідомляємо, що не можемо скористатися Вашою пропозицією, так як зазначена Вами ціна вища, чим у наявних у нас пропозиціях інших фірм.
- Внаслідок того, що ти отримав двійку, гуляти сьогодні не будеш.
- Представники 28 країн світу взяли участь не лише у відкритті фестивалю, а й виступали на багатьох підприємствах, в навчальних закладах (з газ.).
- Конструктор повинен займатися не тільки розробкою штампів, але й контролювати їх виготовлення у цеху.

Практичне заняття № 22

Тема. Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени

Мета. Повторити відомості про відокремлені члени речення; розвивати навички конструювання речень з відокремленими членами; розвивати синтаксичну вправність, уміння використовувати у мовленні різнотипні синтаксичні конструкції; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. Спишіть. Підкресліть відокремлені члени речення. Прочитайте речення, правильно їх інтонуючи.

Пан Господар не воїн, а старий чоловік, батько роду. Поважний і сумутний, він любить сидіти й одпочивати. На ньому сорочка як лист тоненька, як біль біленька, випрана у Дунаї, висушена на туровому розі, викачана в церкві. Кругом нього стоять слуги, познімавши шапки. Він, пан Господар, тільки ясний, але не такий блискучий, на відміну від інших міфічних образів. У міфології давніх народів ми бачимо сонце у чоловічому образі. В давній Індії богом сонця був Індра, потім Вішну, бог пишних країв Індії. У деяких колядках богиня Сонце, убрана в золотий убор, у кований пояс, походжає по двору пана Господаря. У християнстві всі прикмети бога Сонця перенесені на Христа, Сина Божого.

У замовляннях впадає у вічі скупість або відсутність сонячної атрибутики, на відміну від багатого на атрибутику Місяця.

Завдання 2. Визначте кількість груп відокремлених членів у реченнях.

Навіть у XIX столітті більшість селян користувалися у повсякденному житті головним чином знаннями, накопиченими протягом віків, передаючи їх від покоління до покоління.

Спостерігаючи за зоряним небом, селяни розрізняли більшість сузір'їв: Великий Віз і Малий Віз, Хрест, Дівка воду несе, Волосожар тощо. Зібравши докупи всі прикмети, порозкидані в колядках, веснянках та інших піснях, ми матимемо надзвичайно опоетизований образ богині Сонце, панни у золотій шубі, із золотим кованим поясом, із золотим перснем, у серпанку з найкращих перлин.

Завдання 3. Перепишіть. Поясніть вживання розділових знаків, визначте синтаксичну роль відокремлених членів речення.

1. Землею клянуться, як чимось святим.
2. Хворіючи, не спи на захід сонця, бо приспиш хворобу (хворітимеш довго).
3. Падає зірка і щезає, не досявши землі,— це відьма підхопила її і сховала в глечик.
4. Гнізда ластівок, звиті в будинку, віщують щастя сімейству.
5. Підкова, покладена під сінешній поріг, принесе у хату багатство.

Завдання 4. Прочитайте замовляння, визначте предмет замовляння. Випишіть речення з відокремленням і виконайте синтаксичний розбір виписаних речень.

Живу в Києві, на горах, кладу хрест у головах. З ким вінчатися, з ким заручатися, з тим і за руки держатися. Трясу, трясую кладкою, кладка водою, а вода купиною, а купина чортами, а чорти козаком Іваном. Хай його трясе, трясе та й до мене принесе, до мене, народженої, хрещеної, молитвяної раби Божої, до дівчини Марії. На синьому морі, на камені, сидить ворон, лапами розгрібає, хвостом розмітає, од хрещеного раба Божого Івана всякий пристрїт од ганяє. На морі, на окіяні, на острові, на Буяні, стояв дуб дубнястий. Під тим дубом сиділа черепаха, всім гадинам старшаха. Гадино, ти, гадино, научай ти своїх племенят, а то я найду такого чоловіка. Середу й П'ятницю їсть, та й тебе з'їсть. Зорі-зоряниці, візьміть раба Божого Івана жовтяниці: ранні й півранні, денні й південні, вечірні й піввечірні, нічні й північні.

Завдання 5. Доповніть речення розділовими знаками.

Здається сама земля горить по обрїях, тривожним багрянистим світлом виповнює всю цю вітряну степову ніч (О. Гонч.). З дитячих літ ховаю у секреті ніколи цей секрет не розкривав якого звіра я у тридцять третім наполював (М. Руд.), Та це вони мабуть у ворона граються (І. Н.-Лев.). Уже либонь після Покрови вертався з Дону я та знову бо я вже двічі посилав до дівчини за рушниками послать і втретє міркував (Т. Шевч.). Учені та розумні люди усюди славу рознесли що наші прадіди нехай їм легко буде великий город рим од ворога спасли (Л. Гл.). Від гори на ліс, на черемховий цвіт що деінде вже проклюнувся білими вічками лягла широченна мабуть вона сягала аж до Псла тїнь (Г. Тют.). Ми всі як бач народ хрещений, волочимося без талану, ми в Трої знаєш народжені.

Завдання 6. Поставте потрібні розділові знаки.

Ох скільки літ колесо крутилося! (Л. Кост.). Ну я піду, а ти собі як хочеш. Гов Лукашу гов! Го-го-го-го А де ти? Ага Вже знаю. Добре, що побачив. А от ти хто! Я від старих людей про мавок чув не раз. Ба Так би ти й казав, то я ж би знав! Ні він не винен (Л. Укра.). так я буду крізь сльози сміятись (Л. Укр.). гей на коні всі у путь! (П. Тич.).

Завдання 7. Поставте, де потрібно, розділові знаки. Поясніть орфограми.

У вулиці було темно аж чорно (Мю Коц.). Вона уже не чула нічого крім голосу власного серця. Відтоді на рівнинних просторах Чаїного в незайманих його травах літо й зиму живе на привіллї безліч дикої птиці (О. Гонч.). Там у льоху в присмерку плигали жаби (О. Довж.). Зі мною поруч в морі молодому, що воду п'є із нашого Дніпра, ішла весна (М. Сом.). І що робить, коли дістався рай на саме цей безладний, наспїх збитий (О.Чекм.). Тут на узліссі

розкіш була вітрові (М. Коц.). Там у сузір'ї Саламандри твій коханий бив тобі чолом (Л. Кост.). Під хатою на широкій старовинній призьбі, пообтиканій трухлими кілочками, сидить дід Христоня (Г. Тют.).

Домашнє завдання .

Завдання 1. Поставте розділові знаки при звертаннях.

Дозволь мені мій вечоровий світе упасти зерням в рідній борозні (В. Ст.). Припливайте до колиски лебеді як мрії, опустіться тихо зорі синові під вії (В. Сим.). панове судді Важко розібрати, що і до чого, як воно було (Л. Кост.). Ой братику рідненький снівся мені сон дивненький (Нар.п.). О чарівниченько моя Мені ти всюди помагала (Т. Шевч.). Оряся ж ти моя ниво долом та горою (Т. Шевч.). О слово рідне Орле скутий Чужинцям кинуте на сміх! (О. Ол.). О рідне слово хто без тебе я? (Д. Павл.). Ходім зі мною доленько ходім (Л. Кост.). Ах Толлер Крен стон чорний принце льоду ти, що знімаєш зорі на льоту...

Завдання 2. Поставте, де потрібно, розділові знаки. Вкажіть, які члени речення відокремлюються.

Зрушений вітром ковиль сріблясто хвилювався довкола (О. Гонч.). Жив у Києві в неволі ханський син малий хлопчина половецького б то хана найулюблена дитина (М. Вор.). На горах за шпилями вкритими лісом пишно горів вечірній світ сонця (І. Н.-Лев.). Григорій озирнувся на вже зачинену міцну дубову браму і взяв на плечі торбу (В. Шевч.). А на поріг пнеться вже друге мале Оряся материна доня (А. Гол.). І тільки місяць високе холодне світило супроводив їх у нічні степові простори. Попереду серед відкритого розімлілого під спекою поля вже видно було їм оазис залізничної станції і довжелезний ешелон червоних товарних вагонів загнаних на запасну колію майже в степ (О. Гонч.).

Практичне заняття № 23

Тема. Пряма і непряма мова як засоби передачі чужої мови. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як спосіб передачі чужої мови. Діалог

Мета. Повторити різні способи передачі чужого мовлення та їх письмового оформлення; конструювання речень з прямою і непрямою мовою, цитатами, діалогом; розвивати синтаксичну вправність, уміння використовувати у мовленні різнотипні синтаксичні конструкції; виховувати культуру усного і писемного мовлення.

Завдання 1. I. Поставте розділові знаки при звертаннях.

Дозволь мені мій вечоровий світе упасти зерням в рідній борозні (В. Ст.). Припливайте до колиски лебеді як мрії, опустіться тихо зорі синові під вії (В. Сим.). панове судді Важко розібрати, що і до чого, як воно було (Л. Кост.). Ой братику рідненький снівся мені сон дивненький (Нар.п.). О чарівниченко моя Мені ти всюди помагала (Т. Шевч.). Орися ж ти моя ниво долом та горою (Т. Шевч.). О слово рідне Орле скутий Чужинцям кинуте на сміх! (О. Ол.). О рідне слово хто без тебе я? (Д. Павл.). Ходім зі мною доленько ходім (Л. Кост.). Ах Толлер Крен стон чорний принце льоду ти, що знімаєш зорі на льоту...(Л. Кост.).

II. Складіть лінгвістичну розповідь про звертання та вставні слова, їх роль у мовленні.

Завдання 2. I. Поміркуйте та дайте відповіді на питання:

1. Що таке пряма мова?
2. Чим пряма мова відрізняється від непрямої мови?
3. Що таке чуже мовлення?
4. Які види передачі чужої мови ви знаєте? Розкажіть про них.
5. Розкажіть про вживання розділових знаків при застосуванні різних видів передачі чужої мови.

II. Передайте подані речення різними способами передачі чужої мови.

Вчителька звернулась до класу, щоб діти прдумали речення про значення мови в житті людини. Вихователі нагадували своїм учням щоденно, що любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Оленка говорила своїй подрузі, що вона дуже любить місто, в якому народилась. Подруга пригадувала як Оленка говорила, що дуже любить родину, яка подарувала їй другий шанс. Діти з радістю пригадували, що зовсім недавно переступили поріг школи, поринали у глибини наук, вчилися мріяти, любити, співчувати і трудитись.

III. Розкажіть про вживані вами у реченнях розділові знаки.

Завдання 3. I. Спишіть, розставляючи розділові знаки.

Яка ти розкішна земле подумала Маланка весело засівати тебе хлібом прикрашати зелом завітчати квітами. Еге подумав Остап та ось воно що мабуть таки їм нас ніколи не подолати. Земля найкраще пахне восени

говорить сам до себе Тимофій нема ціни їй. І просилася і молилася пусти мене старий діду на вулицю погулять. Іди доню каже мати не вік дівувати. Ну а тепер берімось хутчіш до великого діла запропонував Андрій. Ото воно там якраз і було тикаючи назад пужалом сказав мій візник отам де стовп. Кислиця не второпає ніяк чому від мене кривить губи всяк? Я б сонце засліпив розхвастався ліхтар якби мене хтось підійняв до хмар. Жалілася свиня ніяк не розумію за що так люди хвалять солов'я адже він навіть хрюкати не вміє. Нема прогресу вирішили блохи однак нас били й б'ють у всі епохи.

II. Накресліть схеми поданих речень.

Завдання 4. Складіть і запишіть речення, використовуючи у ролі цитат подані висловлювання про мову. Доберіть із довідки слова автора до цитат.

" Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе". "Мова живе завжди поряд з піснюю, сестрою її рідною". "Поки жива мова в устах народу, до того часу живий і народ". "Найбільше й найдорожче добро в кожного народу – це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає своє давнє життя, і свої сподівання, розум, досвід, почування".

Довідка: О. Гончар, П. Тичина, К. Ушинський, П. Мирний.

Завдання 5. Прочитайте. Знайдіть невласну пряму мову, з'ясуйте її особливості.

Вона кинулась було розважати Пріську, що то, може, ще й брехня... чого люди не скажуть? – та ще гірше розразила її серце, ще більше виточила сліз із старих очей. Вирядили Остапа на Дін у великий піст, а так – к зеленій неділі – приходить з Дону бумага: чи є, мов, у вас такий і такий козак Остап Хрущ? і де він узявся?.. Вона згадала про ті два карбованці, що у волості zostавили, навіщо вони їх задержали, хіба не все з нас узяли, що треба було? Піду...піду...своє візьму...

Завдання 6. Перебудуйте і запишіть подані висловлювання, користуючись різними способами передачі чужого мовлення.

1. Мовознавець Олександр Білецький писав Науки про людей прийнято називати гуманітарними, тобто прикметником, в основі якого в кінцевому підсумку лежить латинське слово, що означає – людський, властивий людям. 2. Максим Рильський сказав В історії світової культури мало є людей з такою різносторонністю інтересів, з таким багатством виявів свого духовного Я, як Іван Франко. 3. Гідність – це мудра влада тримати себе в руках писав Василь Олександрович Сухомлинський.

Завдання 7. Складіть речення з прямою мовою за поданими схемами.

1. А: "П.(?!)"

2. "П", - а.

3. "П", - а. – П.(!?)

4. "П, - а, - п.(!?)

5. "П, - а: - П.(!?)

Завдання 8. I. Спишіть, поставте і поясніть розділові знаки у реченнях з прямою мовою.

Кислиця не второпає ніяк чому від мене кривить губи всяк? Я б сонце засліпив розхвастався ліхтарякби мене хтось підійняв до хмар. Жалілася свиня ніяк не розумію за що так люди хвалять солов'я адже він навіть хрюкати не вміє. Нема прогресу вирішили блохи однак нас били й б'ють у всі епохи. Яка ти розкішна земле подумала Маланка весело засівати тебе хлібом прикрашати зелом завітчати квітами. Еге подумав Остап та ось воно що мабуть таки їм нас ніколи не подолати. Земля найкраще пахне восени говорить сам до себе Тимофій нема ціни їй. І просилася і молилася пусти мене старий діду на вулицю погулять. Іди доню каже мати не вік діувати. Ну а тепер берімось хутчіш до великого діла запропонував Андрій. Ото воно там якраз і було тикаючи назад пужалом сказав мій візник отам де стовп.

II. Складіть схеми до поданих речень.

Завдання 9. I. Прочитайте. Випишіть із поданого тексту цитати. Зверніть увагу на оформлення цитат. Поясніть розділові знаки.

Іван Франко мав рацію, коли стверджував, що в кінцевому результаті "історію літератури творять переважно визначні, творчі одиниці, що підносяться духом понад загал, не раз відгадують його устремління, а іноді показують нові шляхи розвою".

Сьогодні з висоти нашої драматичної історії, ми можемо зрозуміти внутрішнє сум'яття душевного, лагідного, чутливого до краси і гармонії молодого Тичини, який так вразливо передчував трагічні події тридцятих років. Поет випростовувався, мобілізувався, мов ті "тополі під хмарним вітром – на горі"...

"Все можна виправдати високою метою – та тільки не порожнечу душі", - писав Павло Тичина в збірці "Замість сонетів і октав". Цей заповіт геніального співця ми сьогодні нагадуємо для того, щоб не обміліти душею, не звиродніти в гонитві за примарним щастям одноденного благополуччя, щоб не втратити совісного ставлення до свого роду і народу.

II. Вкажіть будову речень, побудувавши їхні схеми.

III. Поясніть орфограми у словах поданих речень.

Домашнє завдання .

Завдання 1. Відредагуйте поданий текст.

В повісті Кайдашевій сім'ї змальовується реалістичний побут пореформеного села. Прочитавши цю книгу мене вразило те як згубновпливає власність на людину. Потрапивши в сім'ю кайдашів зовсім змінюється світогляд Мелашки на життя. Вона втягується в сімейні сварки стає дрібязковою індивідуальною змінилося її відношення до людей. Ав тор повісті є одним із самих відомих прозаїків України який майстерно в своїх творах відображав життя українського народу його найзаповітніші мрії та сподівання.

Завдання 2. За опорними словами відтворіть вислови видатних людей І. Вільде та О. Гончара. Поясніть значення цього вислову. Поряд складіть і запишіть власні вислови про мову або втрату часу.

1. Слово, назбирати, мало, їх, узори, викладати, ще, треба, навчитися, кольорові, з, це, камінці, них.

2. Дорожить, і, ви, zostавити, слід, миттю, після, себе, секундою, путящий, встигне, на, землі.

Практичне заняття № 24

Тема. Складне речення. Складносурядне речення. Складнопірядне речення. Безполучникове складне речення. Складне речення з різними видами зв'язку

Мета. Повторити відомості про складне речення та їх види; закріпити вміння правильно ставити розділові знаки у складному реченні; використовувати можливості дидактичного матеріалу для виховання культури спілкування.

Завдання 1. Пригадайте вивчене раніше про складне речення. Виконайте тестові завдання.

1. Тире потрібно поставити між частинами складносурядного речення (розділові знаки пропущено)

А Сині роси зблискували на травах і сонце купалось на левадах.

Б Реве Дніпро й лани широкополі медами пахнуть.

В Десь у хлібах кричав перепел і туман стелився од річки.

Г На хвилину раптом стихли голоси і спинилися тіні.

Д Хвилина ще і схід розпише в сліпучі барви небосхил.

2. Складносурядне речення утвориться, якщо серед варіантів продовження речення

«Зранку ми почали непокоїтися...» обрати

А так що настрій зіпсувався на цілий день.

Б бо кожен з нас почувався досить невпевнено.

В проте погода посприяла нам і цього разу.

Г й обговорювати можливі перешкоди.

Д передчуваючи серйозні ускладнення

3. Кома НЕ ставиться між частинами складносурядного речення (розділові знаки пропущено)

А Я у думках до мами пригорнулась і стало гарно й затишно мені.

Б Теплий день розхлюпує блакить і ластівки купаються в промінні.

В Свинцем набрякли сиві хмари і сонце зникло якимось враз.

Г Від пісні журливої дуб сколихнувся і лелеки здригнулись вві сні.

4. Вкажіть складнопідрядне речення з підрядним означальним.

А Рідну пісню треба захищати так, як захищають рідний край.

Б А доки є пісня, нікому не вдасться захмарити небо моєї душі.

В Духовність – озонова пелюстка, що так бережно огортає планету й не дає зруйнувати життя.

Г Народе мій, як добре, що ти у мене є на світі.

5. Складнопідрядним з неоднорідною підрядністю є речення:

А Мова – наша зброя, якою ми служимо народові, що нас народив, вигодував, виховав.

Б Життя карає неодмінно за кожен гріх, за хибний крок, поки збагнеш, що не година, а все життя – один урок.

В Коли людині є що сказати, вона вилле з глибини власної душі все те, що має, на папір або полотно.

Г Хіба не вірите, що скоро день засвіте, що сонце наше вже з-за обрію встає.

6. Складнопідрядним з однорідною підрядністю є речення:

А Усіх, хто живе в Україні, має об'єднувати в суспільство українська мова, котру треба знати.

Б Скажи мені, всесильна мово, з якого джерела буття тече струмок, що зветься Слово, в ріку нескортого життя?

В Повінь добрих почуттів затоплює вчителя, коли він чує, як довірливо тулиться до нього дитина.

Г Велике діло, коли людина має чисте сумління, коли ніякі тіні не каламутять, не забруднюють душу.

Д Хоч проживи сто і двісті років, Київ пізнати повністю неможливо, бо в кожного він свій, особливий, самотній, неповторний.

7. Складносурядним є речення:

А Тонкі брови, русяві кучері, рум'яні губи – усе це дихало красою.

Б Здобути волю – то мій рай.

В У дівчині пробуджується мати – творець нового життя.

Г Як простір немислимий без руху, так поезія неможлива без думки.

Д Гляньмо на трепетну землю – і тоді відкриється нам на зелено-голубому обличчі планети край, схожий на серце.

Завдання 2. I. Підкресліть граматичні основи у реченнях. Визначте їх види, обґрунтуйте своє визначення.

Умій дякувати старшим за себе за те, що вони навчають тебе. Люби ближнього свого, і буде тобі добре на землі. Забувай про власні неприємності, коли хочеш подарувати хоч крихту щастя іншим. Хто не хоче чути крику бідних, того ніхто не почує, коли сам благатиме про поміч. Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого за удаваного друга.

II. Побудуйте схеми до речень.

Завдання 3. Робота в групах.

I. Зробіть повний синтаксичний розбір речення та побудувати схему.

II. Скласти лінгвістичну розповідь про вид "свого" речення.

1. До тебе, люба річечко, ще вернеться весна, а молодість не вернеться, не вернеться вона.
2. Місяць піднімається вище, і краплі, зриваючись з дерев, мерехтять самоцвітами у місячному сяйві.
3. Високі верби шуміли над ровом, і небо між ними синіло, наче блакитна емаль.
4. До землі вже прихилився зоряний вечір, а з городів запахло чорнобривцями, соняшниками, прив'ялими нагідками.

Завдання 4. У поданих словосполученнях визначте головне і залежне слово, вкажіть у дужках вид словосполучення за головним словом і характером зв'язку.

З'являтися з-за лісу, читати сидячи, милуватися картиною, цінувати дружбу, сильний духом, залежний від обставин, міцно зв'язаний, організація діяльності, смисловий зв'язок, улюблена картина, матеріальна культура, весела пригода, ціна життя, прискіпливий товариш, він найкращий, Київська Русь, європейська країна, співати стоячи, писати лежачи.

Завдання 5. Доповніть речення відповідними розділовими знаками.

Геть одбившись од гурту їде лицар в самотині (Л. Укр.). Міст просто поєднав два протилежні береги творячи ще одну нерухомість поміж їхнім одвічним спокоєм (П. Загр.). Зачувши розмову з суміжної кімнати вийшла Докія Петрівна з дитиною на руках (А. Гол.). Вода розірвала камінні обійми й мчала вниз до моря спадаючи грізними лавами (Ю. Мушк.). Звернув у двір монастиря і поминувши церкву спинився біля старої з вузькими вікнами кам'яниці (В. Шевч.). Вузол з харчами був йому вже наготований і підхопивши його він вискочив з хати. Діставши з пачки цигарку він хоче прикурити але сірники ламаються один за одним. Нарешті ви черкнувши він підносить запалений сірник до цигарки (О. Гонч.). Собака теж зробився веселий і покрутившись знехотя потюпав геть.

Завдання 6. Відредагуйте речення, поясніть граматичні помилки.

1. По нашим підрахункам, пожежа завдала збитків для підприємства на 2 мільярда гривень. 2. Контракт був розірваний по нашій ініціативі. 3. Заняття буде проведене згідно плану. 5. Він працює в нашій установі по сумісництву. 6. Товар був отриманий по накладній. 7. Він по спеціальності фінансист. 8. Управління зібрало й проінформувало про факти. 9. Адміністрація відзначила й висловила подяку десятком співробітникам. 10. Необхідно створити й узяти участь у роботі групи взаємодопомоги.

Завдання 7. Знайдіть безсполучникові складні речення, поясніть розділові знаки.

1. Гляди, не забудь: людиною будь! 2. Не всяка стежечка без спориша, не в кожній людині добра душа. 3. Вік прожить — не поле перейти. 4. Хлопці б'ються чорт зна за що: хоч красива, та ледащо. 5. Рідної матері слівце — як літнє сонце: бо хоча й єсть на світі хмарненько, а все-таки від нього тепленько. 6. Закинь назад — попереду знайдеш. 7. Є — слово, як мед солодке; нема — слово, як полин гірке. 8. Земля наша мати: всіх зрівняє і помирить (Нар. творчість).

Завдання 8. I. У кожному реченні поставте відповідні розділові знаки.

Ясне сонце тепле й приязне ще не встигло наложити палючих слідів на землю як на Великдень дівчина красується вона в своїм розкішнім убранні (П. Мирн.). Минають дні минає літо настала осінь шелестить пожовкле листя (Т. Шевч.). Я знаю він мене запам'ятав (М. Руд.). перед ним блиснув вугол білої стіни підперезаний внизу червоною призьбою зачорніли чорною плямою одчинені двері з одвірками помальованими ясно-синьою фарбою з червоною вузькою смужкою навкруги (І. Н.-Лев.). На свято в гості ходить дівчора у будні в тиші потопає хата (М. Лук.). Цілу ніч надворі виє хуга плаче деренчить в віконнім склі. Ні дружини ні дітей ні друга тільки гілка вишні на столі (І. Др.). Весна цвіте в усій красі своїй вже одгриміли Зевсові перуни дощу буйного простяглися струни зеленів сподіваний рижій (М. Зер.). палає небо наче думка Божа поза паркан колючий закладає (М. Руд.).

II. Виконайте синтаксичний розбір речень.

III. Побудуйте схеми до кожного складного речення.

Завдання 9. Поясніть вживання розділових знаків у поданих реченнях:

Тихесенько вітер віє, степи, лани мріють, між ярами над ставами верби зеленіють. Сонце високо підбилося вгору; надворі стало душно. Вночі несподівано подув північний вітер, небо скоро затягло хмарами. Хай лютує, казиться зима – все долають теплі людські руки. Погасли вечірні вогні: усі спочивають у сні. Посієш впору – збереш зерна гору. В час гарячий полудневий виглядало у віконце: ясне небо, ясне море, ясні хмарки, ясне

сонце. Подержало з тиждень морозом – земля залякла, як кістка. Замок
кобзар, сумуючи: щось руки не грають.

Завдання 10. Розставляючи пропущені розділові знаки, випишіть речення зі сполучником та (та й) у такому порядку: а) прості речення з однорідними членами, б) складні речення. Уставте, де потрібно, пропущені літери, апостроф.

1. Старому та слабому годи, як малому. 2. Сало гамкнув та на kota зв...рнув. 3. Пр...рівняв св...ню до коня та шерсть не така. 4. Пішов глеч... к за водою та й пропав там з головою, 5. М...яко стеле та твердо спать. 6. Зліз кіт на сало та й кр...чить: «Мало!» 7. Чує кіт у глеч...ку молоко солодке та морда коротка. 8. Вийшли ж...нці в полежати та й забули с...рпи взяти. 9. У Сірка очей позичив та й байдуже! 10. Зароби кривно та і з...їж певно. 11. Слова ласкаві та думки лукаві. 12. Розуму палата та ключ від неї загубл...ний. 13. Ліпше без в...чері лягати та без боргів уставати. 14. Не лінився рано вставати та змолоду більше знати. 15. Не журись та за діло б...рись. 16. Намірся та не вдар. 17. Він би і рад косити та нікому косу носити (Народна творчість).

Завдання 11. Поясніть наявність або відсутність ком між сполучниками сурядності і сполучниками підрядності, а також між двома підрядними сполучниками у складних реченнях.

1. Тепер поле все ширше розкривало свої рамена, все далі розстеляло свою одежу, і, коли він зійшов на горбок, перед ним встали в повній красі всі ниви, зелена пляма, низької луки, далека смужечка лісу (М. Коцюбинський). 2. Тулячись спинами до самих бур'янів, ми боком проходимо повз діда і, як тільки минаємо його, що духу біжимо (В. Нестайко). 3. Кашляв він так довго й гучно, що, скільки ми не старалися, ніхто не міг його як слід передражнити (О. Довженко). 4. Мені, мабуть, не докучить нагадувати, що, хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього (М. Рильський). 5. Нічна пригода була настільки неймовірна, що коли я вранці прокинувся, то навіть подумав спершу, чи не приснилося то мені (В. Нестайко). 6. Мій біль бринить, зате коли сміюся, то сміх мій рветься джерелом на волю! (О. Теліга) 7. І весна йому теж здається дівчиною, але коли веселка живе на хмарі, то весна ходить по землі (М. Стельмах).

Завдання 12. Поставте, де потрібно, розділові знаки. Зробіть синтаксичний розбір речень.

Леся Українка розповідала що вона вивчила арабську мову і тепер навчає араб чат грамоти (І. Шап.). Пишіть листи і надсилайте вчасно коли їх навіть ні про що писати (Л. Кост.). Коли я буду вибирати собі дівчину то візьму гарну як квіточка червону як калина в лузі а тиху як тихе літо (І. Н.-Лев.). Старий любив час від часу вступати в такий герць з молоддю де на його боці була сила начальницького становища і мудрий життєвий досвід а на боці опонента лише юний запал та свіжі щойно почерпнуті з книжок

знання. (О. Гонч.). Коли зірок і куль гримучий сплав мене прийняв до себе у науку неначе із-зі хмари хтось поклав мені на поперек залізну руку (М. Руд.). Серце в'яне співаючи коли знає за що. (Т. Шевч.). Парубок стояв як зачарований (П. Мирн.).

Завдання 13. Поставте необхідні розділові знаки. Накресліть схеми речень та вкажіть їх вид.

На яру стояло чимале село і посеред села біліла невеличка нова церква (І. Н.-Лев.). то хмарка набіжить і бризне дощ краплистий ясною вільгістю оббризкавши цвітінь то сонце вигляне ласкаво променисте і знов сховається ізнову дощ і тінь (М. Рил.). І шторм гримів на сто октав і він той шторм намалював і дивувались люди (М. Лук.). Людей мільярди і мільярди слів а ти їх маєш вимовити вперше (Л. Кост.). Травневий день в кільці заграв на сполох бив всіма громами і блискавка небесні брами розчахнула навкруги (М. Ст.). Вже червоніють помідори і ходить осінь по траві. Шопена вальс... Ну хто не грав його і хто не слухав? (М. Рил.). Озвався постріл над рікою і на край дороги і простяглась пустиня навкруги (М. Рил.). А гуси знов гелгочуть на озерах і пахнуть медом плавні навесні (Б. Моз.).

Домашнє завдання.

Завдання 1. Поставте, де потрібно, розділові знаки.

А місяць все такий же, він...місяць, місяченько, як вчора, позавчора і хтозна ще коли!. Різьба по небу... дерево черлен. Її пісні .. як перло многоцінне, як дивен скарб серед земних марнот. І торба ... наче ремеза гніздо (Л. Кост.). Вирує Лета .. річка забуття. Віта, по-нашому,... Річка життя. Він.. король мудреців, він .. засновник держав (М. Руд.). Життя прожити .. не поле перейти (Нар. тв.). Мої літа .. моє багатство (Пісня). Голод .. не тітка, найми .. не свій брат (Нар. тв.). Тьма .. монгольською тисяча. Велике діло .. писані слова. А в неї очі .. наче за туманом (Л. Кост.).

Завдання 2. Перекладіть українською мовою. Запам'ятайте конструкції з різними формами керування в українській і російській мовах.

Аналогичный предыдущему, уступить место, поступить в университет, включить в повестку дня, свидетельствует о высоком уровне, приложить усилия, заслуживает внимания, нуждаются в помощи, предотвратить падение, сейчас без четверти восемь, ввести в состав группы, расположить в алфавитном порядке, высказаться в защиту, ввести в состав группы, поставить в пример, превратить в шутку, получить в рассрочку, при любых обстоятельствах, при исполнении служебных обязанностей, действовать согласно инструкции.

Завдання 3. Спишіть, вставляючи замість крапок пропущені слова і поясніть їх синтаксичну роль. Поясніть вжиті розділові знаки.

1. Кожній людині відкрито в нас путь, ... вона хоче трудящою бути. (Тичина П.) 2. Бійці замовкли, пластинку зняли, ... пісня продовжувала звучати і наростати десь надворі. (Гончар О.) 3. ... ввій за піонер був, ... не відстоював честі свого загону. (Чабан Т.) 4. Вітри проспівують над хвилями нив ..., як в негоду він край боронив. (Воронько О.)

Для довідок: якщо; проте; що б; якби, про те.

Завдання 4. Перепишіть, розставляючи пропущені розділові знаки. Уставте, де потрібно, пропущені літери, апостроф, розкрийте дужки. Зробіть синтаксичний розбір.

1. У п...чі щось бухнуло заш...піло зас.чало (М. Коцюбинський). 2. Індик крут...тється та дметься іволга л...тить сміється. Мавпа пл...гає стр...бає мишка з норки виглядає (О. Олесь). 3. Ну, та бабуся хоч і була замотана в хустку а показала себе молодчиною (В. Винниченко). 4. І в передпокої і в кор...дорі було тихо (Ю. Смолич). 5. На зорі зад...вивсь хлопчина але своєї (не) знайшов (В.-І.Антонич). 6. Беркути (ні) коли (не) сплямують (ні) своїх рук (ні) свого сер...я підступно пролитою кров...ю! (І. Франко) 7. Гуртом вибігли серни потр...мтіли на тонен...ких ногах та й почали щ...пати траву (М. Коцюбинський). 8. По діброві вітер виє гуляє по полю край дороги гне тополю до самого долу (Т. Шевченко). 9. У в...лике м...стецтво вступав хоч і од...ржимий бажан...ям матер...ально підтримати враз збіднілу сім...ю але й безмірно закохан...ий у муз... ку Іван Алчевс...кий (А. Шелест). 10. Більше (не) міг сказати (ні) один (ні) другий (І. Франко).

Розділ 6. ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ

Практичне заняття № 25

Тема. Актуальне членування: дане і нове. Складне і синтаксичне ціле (ССЦ), його основні ознаки

Мета. Поглиблювати і розширювати знання про мову та мовлення, про рівні оволодіння рідною мовою; знайомити студентів зі структурою складного синтаксичного цілого як компонента зв'язного висловлювання; засвоїти поняття "мовленнева ситуація", "адресат мовлення"; навчити правильно будувати тематичні групи речень; сприяти вдосконаленню їхніх мовленневих умінь; формувати потребу в постійному підвищенні культури мовлення.

Завдання 1. I Виступіть з письмовим проектом публіцистичного стилю на одну із самостійно обраних і підготовлених попередньо суспільних тем.

II. Проаналізуйте та відредагуйте виступи своїх товаришів.

Завдання 2. Розкажіть про основи ораторського мистецтва. Які ви знаєте способи виступу?

Що забезпечує успіх доповідача? Які є етапи підготовки до виступу?

Завдання 3. Пригадайте відоме вам про актуальне членування тексту та речення.

У кожному реченні наведеного уривка визначте "дане і нове". Обгрунтуйте свою відповідь, ставлячи до кожного з речень запитання.

Тріснула суха гілка, зашелестіло листя. Кроків за два від мене пройшов круглий нашорошений їжачок. На його гілках я запримітив якісь круглі зелені кульки. Їжачок пробрався в густий кущ і довго там вовтузився. Я здогадався, що там їжачкове житло.

Завдання 4. Поліпшіть плинність тексту, змінивши, де потрібно порядок слів.

Войовничі степові племена нападали на Київ у прадавні часи. Печеніги надто допікали. Якось на місто страшною хмарою вони посунули. Військо князя Володимира супроти них вийшло. Червонощокий велетень вийшов перед київське військо. Помірятися з ним силою запропонував він. Білочубий молодий кожум'яка вийшов на поєдинок.

Завдання 5. Знайдіть у цій синтаксичній єдності зачин, повідомлення або розгортання думки і кінцівку. Яка смислова залежність існує між побудовою речень у розгортанні (сурядна чи послідовна)?

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи

людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. (Конституція України)

Завдання 6. I. Складіть лінгвістичну розповідь про зміст, форми та методи удосконалення мовної і мовленнєвої компетенції.

II. Дайте усну відповідь на питання:

1. Які відомі вам види мовленнєвої діяльності та вимоги щодо мовлення?

2. Вкажіть на смислову різницю між термінами "мова" і "мовлення".

3. Якими чинниками визначається характер нашого мовлення?

4. Яких правил слід дотримуватись у спілкуванні з людьми?

Завдання 7. I. Напишіть власне продовження одного з текстів.

- У кожного з нас свій вимірок, своє сприйняття батьківської оселі, але водночас це родинне вогнище має і вселюдську спільність. Звідси ви мандрували в широкий світ з цінностями: маминою піснею, нелукавим батьковим напуттям, дідусевими казками і бабусиними вишиванками, теплом і незрадливостю рідного слова.

- Справжній учитель той, у кого знань і умінь колодязь, а біля того колодязя ще й срібне відерце.

- У жодній іншій землі дерево народної поезії не дало таких великих плодів, ніде дух народу не виявився в піснях так жваво й правдиво, як в українців.

- Скалічена мова – отупляє, оглуляє людину, зводить її мислення до примітиву. Бо мова – це лаз мислення, це віконця, через які людина бачить світ. Що ж вона побачить, коли віконця – у кіптяві, засновані павутинням, засиджені мухами?...

II. Виступіть перед товаришами зі складеним текстом.

III. Проаналізуйте виступи своїх товаришів, визначивши тему та мікротему прослуханих текстів, стиль, засоби зв'язку між реченнями в тексті.

Завдання 8. Поміркуйте над запитаннями:

1. У чому виявляється тематична єдність тексту?

2. Чому великі за обсягом тексти поділяються на абзаци?

3. Коли до тексту необхідно складати простий план, а коли складний?

4. Що таке складне синтаксичне ціле?

5. Якими чинниками визначається характер нашого мовлення?

6. Якими навиками необхідно володіти, щоб мати успіх у слухачів?

Завдання 9. Складіть та розіграйте діалог на обрану тему.

Теми:

1. Діалог можливий між директором фірми та працівником, який хоче влаштуватися на роботу.
2. Діалог, який міг би відбутися між рекламним агентом і перехожим.
3. Діалог між двома однокласниками, які вирішують, який номер художньої самодіяльності краще представити на святі.
4. Діалог (телефонна розмова) між двома хлопцями, один з яких помилився номером.
5. Діалог який міг би відбутися в купе потягу між двома пасажиром.
6. Діалог між таксистом та пасажиром таксі.
7. Діалог між десятикласниками, один з яких щойно став учнем цієї школи.
8. Діалог між двома подругами, які щойно вийшли з аудиторії після написання контрольної роботи з української мови.
9. Діалог між мешканцями будинку та листоношею, який розшукує потрібну адресу.
10. Діалог між двома подругами, які мало розуміючи художнє мистецтво, опинилися на виставці відомого художника.

Домашнє завдання .

Завдання 1. Складіть розповідний текст з 10-15 речень на тему «Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури» (В. Сухомлинський), пов'язаних послідовним зв'язком. Простежте механізм цього зв'язку. Вкажіть дане і нове у кожному реченні.

Завдання 2. Напишіть статтю до газети або виступ на одну із тем, дотримуючись схеми: теза, аргументи, висновок.

Теми:

- Чи легко бути особистістю?
- Чи повинна демократія мати межі?
- Коли людина стає дорослою?
- Чи потрібно завжди говорити правду?
- Людей характеризують моральні моральні якості, а не кров і раса.
- Любов – красива вигадка поетів.

Розділ 7. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ

Практичне заняття № 26

Тема. Мовні засоби зв'язку речень у тексті. Стили мовлення. Типи мовлення (розповідь, опис, роздум). Структура тексту типу розповіді, опису, роздуму

Мета. Повторити і закріпити відомості про засоби зв'язку речень у тексті, про стилі та типи мовлення; сприяти розвитку вмінь студентів уважно слухати текст, активно його сприймати, а потім детально переказувати; розвивати творче мислення; виховувати самостійність мислення та любов до рідної мови.

Дайте відповіді на запитання:

1. Чому вважають мову основним виразником культури нації?
2. Для чого потрібне усне (писемне) мовлення?
3. Назвіть форми мови.
4. Які ви знаєте типи мовлення?
5. Чим відрізняється розповідь від роздуму?
6. Назвіть стилі сучасної української мови.
7. Яку роль відіграє кожен із стилів?

Завдання 1. 1. Прочитайте текст, визначте його тему та основну думку.

Кітч

Термін «кітч» виник порівняно недавно — у другій половині ХІХ століття. Тоді цим німецьким словом називали бульварні пустопорожні книжки для масового читача, а пізніше ним нарекли будь-який сурогат справжнього мистецтва. Нині про кітч говорять, пишуть, сперечаються мистецтвознавці, культурологи, соціологи, літературознавці. Йдеться передовсім про примітивні фільми й телешоу, бульварні газети, бездарні книжки, несмак у побуті. Сьогодні кітч просто заповнив світ, він набирає сили за допомогою телебачення, радіо й преси, проникаючи в кожную домівку.

Класичним зразком кітчу на телеекрані є численні «мильні опери» — нескінченні, сентиментально-солодкаві телесеріали про проблеми якоїсь бразильської чи американської родини.

Для кітчу характерні дві особливості: зовнішня красивість та внутрішня спрощеність. Найрізноманітніші історії Попелюшок жіночої і чоловічої статі, незалежних жінок, які впевнено вибудовують кар'єру, енергійних ковбоїв, що ні сіло ні впало стають мільйонерами, багатьма глядачами сприймані на диво серйозно. Чому? Як можна вірити в такі нісенітниці?

Споживачів «телемила» умовно можна поділити на дві категорії. Для першої телесеріал — усвідомлена втеча від щоденних проблем та клопотів у світ снів і фантазій. Для другої категорії (а це люди, цілком і повністю задоволені собою) — прагнення полоскотати власні почуття, це викликає на

їхніх очах сльози замилювання власною співчутливістю, власною добротою, власною витонченістю. Ось я який (або яка)! Такий самісінький, як герой телесеріалу! Здатний на подвиг, на вічну любов, на вірну дружбу, звичайно, якщо випаде нагода... Нагоди не випадає, тому такий телеглядач неспроможний подивитися на себе тверезо збоку. Серіал він дивиться, ніби в дзеркало на себе милується. Ілюзію сприймає за бажану реальність...

І кітч, і справжнє мистецтво для зведення своїх споруд використовують той самий будівельний матеріал. Але в одному випадку виходить заселений живими людьми будинок, а в другому — декорація, з вікон якої визирають манекени. Проте мильні серіали вриваються до нашого життя все завзятіше...

2. Поділіть текст на логіко-сміслові частини.
3. Доберіть заголовок до кожної частини, матимемо план тексту.
4. Поставте до кожної логіко-сміслові частини тексту запитання: "Про що говориться в цій частині?"
5. Знайдіть в тексті відповідь. Запишіть її стисло власними словами або словами автора.

Завдання 2. Прочитайте уважно пам'ятку про творчий переказ. Пригадайте, як потрібно працювати над переказом та твором.

Переказ передбачає передачу первинного тексту як певної змістової і структурної цілісності, а творче завдання – самостійну побудову текстів.

Залежно від завдання самостійно побудований текст може:

- вписуватися в структуру первинного тексту під час переказування;
- продовжувати основний текст переказу;
- становити окрему самостійну частину роботи (відгук, твір-роздум).

Переказ мусить відповідати таким вимогам:

- повнота розкриття теми і задуму висловлювання;
- логічна послідовність у викладі думок;
- збереження типу, стилю і жанру мовлення;
- збереження характерних для стилю і жанру мовлення мовних засобів;
- правильність мовлення.

У докладному переказі треба повно, з усіма деталями відтворити зміст тексту. Стислий переказ також вимагає цілісного відтворення, але з тексту треба зберегти найголовніше, відкинути все другорядне, несуттєві подробиці.

Завдання 2. I. Прослухайте текст переказу.

Назва тексту: " Про сучасних побратимів Понтія Пілата".

II. Визначте його основну думку та тип мовлення. Чому текст має такий заголовок?

III. Пригадайте, що вам відомо про Понтія Пілата. Як ви оцінюєте його роль в історії?

IV. Напишіть докладний переказ тексту, доповнивши його власними міркуваннями.

Про сучасних побратимів Понтія Пілата

Відомо, що осмислення подій української та світової історії відбуваються у межах застарілих поглядів. На жаль, у процесі аналізу історичних перемін не враховується одна цікава ідея. З нею знайома кожна досвідчена людина. Молодь, яка лише почала жити, відчуває цю ідею інтуїтивно. З відомих причин у головах людей на цю ідею існує традиційне табу. Йдеться про те, що всі люди об'єктивно різняться між собою здібностями та соціальними якостями. Існує чотири рівні розвитку людських здібностей.

До першого належать індивіди, чиї потреби майже не виходять за межі власного тіла. Вони завжди будуть залежними від потреб організму та зовнішніх обставин, будуть приховано від цього страждати, проте ніколи ніхто з них не погодиться, що причина їхнього беззмістовного життя міститься в них самих.

До другого рівня належать індивіди, яких до активності спонукає мотив вигоди: економічної, політичної, моральної і навіть духовної. Індивідів цього рівня здібностей досліджували письменники, психологи, філософи. Таких людей називали бісами, хамами, антихристами, холуями, одне слово — пристосуванцями до наявних соціально-політичних умов. Головні ознаки людей цього типу — керування вигодою й посилений потяг до влади.

До третього рівня слід віднести індивідів, які спонукаються аж ніяк не вигодою, а інтересом. Це особистості в повному розумінні цього слова.

До четвертого рівня належать індивіди, які керуються ідеалом добра і краси. Кожна доросла людина зі сформованим характером, поставивши сама собі запитання «Хто я є за своєю життєвою позицією: залежна від потреб власного тіла істота, хитрий пристосуванець чи особистість?», може і повинна дати на нього чесну відповідь.

За умови відсутності в суспільстві індивідів четвертого і третього рівнів розвитку здібностей їхнє законне місце у владних структурах суспільства швиденько займають діячі другого рівня — пристосуванці. Уособленням таких пристосуванців є біблійний персонаж Понтій Пілат. На світовій історичній арені цей римський намісник, хоч як це не дивно, не найстрашніший. Сучасні пілати можуть бути страшніші, огидніші й небезпечніші, тому що масштаби їхньої влади значно більші.

Пілат — уособлення людини влади, яка своє людське призначення розмінює на користь і зручність. Маючи все, Пілат не мав нічого. Якщо Пілат — уособлення людини посереднього рівня здібностей, то Ісус Христос — взірець людини особистісного рівня розвитку здібностей. Він був із тих людей, які беруть на себе відповідальність розв'язувати проблеми часу, коли бачать, що еліта суспільства вирішити їх не спроможна. Ісус зрозумів, що й

проблеми матеріального життєзабезпечення можна розв'язати тільки тоді, коли будуть урегульовані моральні стосунки між людьми. Він стояв на тому, що проблеми суспільства не розв'язують шляхом насильства. Тому передусім Божий Син приділяв моральності кожної людини.

Христос узяв на себе відповідальність, коли, за словами Григорія Сковороди, світ не просто спав, а хрокав, а того, хто не хотів спати, намагався упіймати на свої приманки, опустивши до рівня потреб тіла. Відомо, що світ завжди ловить душі в тенета пристосуванства. Чи могли можновладці простити Христу його особистісну позицію? Звичайно, не могли. Хто замахується на місце й роль у суспільстві людини посереднього рівня здібностей, той має бути готовий до Голгофи. Особистість для пристосуванця є справжньою загрозою, а тому підлягає знищенню. Для підтвердження цієї думки світова історія дає достатньо прикладів.

Наша українська історія теж багата драматичними прикладами боротьби українських понтіїв пілатів із тими, хто насмілювався мислити й діяти по-громадянськи відповідально: Григорієм Сковородою, Тарасом Шевченком, Іваном Франком, Василем Стусом... Життя українців псує панування людей посереднього рівня. Народові потрібні лідери особистісного рівня розвитку.

Як ставитися до сучасних українських побратимів Понтія Пілата? Їх не слід зневажати і ненавидіти. Понтії пілати всіх часів і народів потребують співчуття, як люди, що не знайшли сенсу буття, хоч мали до того всі можливості. Більше, ніж зброї, вони бояться сміху й пісень. Проти зброї можна використати сильнішу зброю. А що використаєш проти пісні й сміху?

За В. Сабадухою.

Творче завдання: Висловіть свої враження від розповіді про побратимів Понтія Пілата або розкажіть про видатних людей, якими пишається Україна.

Домашнє завдання:

Завдання 1. Напишіть твір на тему «Чому я обираю професію...». Можете скористатися таким планом.

- Як виникла Ваша майбутня професія?
- Чи давня вона?
- Що дає вона суспільству?
- З якими професіями вона пов'язана?
- Де навчають їй?
- Які шкільні навчальні дисципліни будуть основою для оволодіння професією?
- Яку роль Ви відводите в цьому українській мові?
- Хто з Ваших родичів, знайомих має таку професію?
- Де використовуються результати їхньої роботи?
- Чому Ви вирішили бути спеціалістом з... ?

Список літературних джерел:

1. Бондаренко Н. В. Українська мова : підручн. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням російською мовою / Н. В. Бондаренко. – К. : Грамота, 2011. – 336 с.
2. Бондаренко Н. В. Українська мова : підручн. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. В. Бондаренко, А. В. Ярмолук. – К. : Освіта, 2007. – 263 с.
3. Глазова О. П. Українська мова : підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 272 с.
4. Глазова О. П. Українська мова : підручн. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закладів / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов. – К. : Зодіак-Еко, 2009. – 112 с.
5. Головащук С. І. Українське літературне слововживання : словник-довідник / С. І. Головащук. – К. : Вища школа, 1995. – 319с.
6. Заболотний В. В. Українська мова : навч. посіб. для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / В. В. Заболотний, О. В. Заболотний. – К. : Генеза, 2009. – 272 с.
7. Заболотний В. В. Українська мова для загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К. : Генеза, 2014. – 256 с.
8. Заболотний О. В. Українська мова : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К. : Генеза, 2008. – 248 с.
9. Заболотний О. В. Українська мова 10 клас. Рівень стандарту / О. В. Заболотний. – Київ : Генеза, 2010. – 220 с.
10. Коваль А. П. Ділове спілкування / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 1992. – 280 с.
11. Кочан І. М. Культура рідної мови / І. М. Кочан, А. С. Токарська. – Львів : Світ, 1996. – 232с.
12. Новосьолова В. І. Українська мова. Збірник тестових завдань для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. 11 клас / В. І. Новосьолова, Л. В. Скуратівський, Л. В. Плетньова. – К. : Генеза, 2007. – 118 с.
13. Плющ М. Я. Українська мова. Довідник / М. Я. Плющ, Н. Я. Грипас. – К. : Освіта, 2002. – 255 с.
14. Словник труднощів української мови / С. Я. Єрмоленко. – К. : Рад. школа, 1989. – 336 с.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

УКРАЇНСЬКА МОВА

Методичні вказівки

Укладачі:

Марценюк Алла Вікторівна
Марценюк Ігор Михайлович

Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 6,0
Наклад 50 Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.

